

Monika Miňová (ed.)

ENVIRONMENTÁLNA UDRŽATEĽNOSŤ V PREDPRIMÁRNOM VZDELÁVANÍ

2013

Prešovská univerzita v Prešove
Pedagogická fakulta
Slovenský výbor Svetovej organizácie pre predškolskú výchovu

***Environmentálna udržateľnosť
v predprimárnom vzdelávaní***

zborník z vedecko-odbornej konferencie

Monika Miňová
(ed.)

Prešov 2013

Editor: PaedDr. Monika Miňová, PhD.

Recenzenti: prof. PhD. Milan Portik, PhD.
doc. RNDr. Renáta Bernátová, PhD.

Za jazykovú a obsahovú stránku príspevkov zodpovedajú autori.

© Prešovská univerzita v Prešove, Pedagogická fakulta
Slovenský výbor Svetovej organizácie pre predškolskú výchovu

ISBN: 978-80-555-0876-4

EAN: 9788055508764

Obsah

Úvod	5
HLAVNÉ REFERÁTY	
PhDr. Viera Hajdúková, PhD. <i>Čo dávajú a čo potrebujú materské školy</i>	7
doc. RNDr. Renáta Bernátová, PhD. <i>Materská škola ako dôležitý komponent rozvíjania environmentálnych poznatkov u detí</i>	11
PaedDr. Ilona Uváčková <i>Environmentálna výchova v predprimárnom vzdelávaní a v konaní materskej školy</i>	23
PaedDr. Monika Miňová, PhD. <i>Environmentálna udržateľnosť optikou detí predškolského veku, rodičov a starých rodičov</i>	34
REFERÁTY	
<i>Možnosti a význam spolupráce fariem a materských škôl</i>	47
Ing. Zuzana Gallayová, PhD. <i>Projekty a aktivity vo svetovom projekte k Trvalo udržateľnému rozvoju</i>	54
PaedDr. Monika Miňová, PhD. <i>Záhrada pod bocianím hniezdom</i>	61
Mgr. Silvia Hrehová <i>Deti, naša zelená budúcnosť</i>	72
Bc. Lucia Malinovská <i>Rozvíjanie prírodovedných predstáv detí prostredníctvom jednoduchých reálnych experimentov</i>	79
Bc. Zuzana Paláková – doc. RNDr. Miroslava Ožvoldová, CSc. <i>Hra a hračka ako súčasť realizácie projektu Trvalo udržateľný rozvoj v materskej škole</i>	90
PaedDr. Marianna Jamborová <i>Zhodnotenie aktivít MŠ v programe zelená škola v téme „Zeleň a ochrana prírody“</i>	97
Ing. Zuzana Gallayová, PhD. <i>Ako sa obyčajné veci môžu stať neobyčajnými</i>	107
PaedDr. Silvia Mináriková - Milada Klasovská	

<i>Environmentálna výchova z pohľadu učiteliek materských škôl</i>	111
PaedDr. Monika Miňová, PhD.	
<i>Metodika NTC ako celostný prístup k rozvoju vzťahu dieťaťa k životnému prostrediu</i>	118
Mgr. Miloš Vincík, PhD.	
<i>Záver</i>	123

ÚVOD

Slovenský výbor Svetovej organizácie pre predškolskú výchovu - OMEP, Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky, Pedagogická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove a mesto Trenčianske Teplice zorganizovali 14. - 15. 06. 2013 v Trenčianskych Tepliciach vedecko - odbornú konferenciu pod názvom ***Environmentálna udržateľnosť v predprimárnom vzdelávaní*** pod záštitou Dušana Čaploviča ministra školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky.

Cieľom vedecko - odbornej konferencie bolo poukázať

- na postavenie a vnímanie problematiky environmentálnej udržateľnosti v obsahu predprimárneho vzdelávania,
- na skúmanie environmentálnej výchovy nielen v podmienkach materských škôl,
- na realizáciu environmentálnych aktivít a projektov so zapojením detí, učiteľov, rodičov, starých rodičov a verejnosti.

Konferencie sa zúčastnili vzácni hostia, ktorí prítomných účastníkov vedecko – odborného podujatia pozdravili a predniesli slávnostné príhovory:

PhDr. Viera Hajdúková, PhD. - zástupkyňa ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky,

PhDr. Štefan Škultéty - primátor Trenčianskych Teplíc,

Po slávnostných príhovoroch s hlavnými referátmi vystúpili: *PhDr. Viera Hajdúková, PhD., doc. RNDr. Renáta Bernátová, PhD., PaedDr. Ilona Uváčková a PaedDr. Monika Miňová, PhD.*

V popoludňajších hodinách vystúpilo 9 odborníkov, ktorých príspevky boli zamerané na prezentáciu poznatkov, názorov a zistení o problematike environmentálnej udržateľnosti z rôznych oblastí predškolskej výchovy a edukácie. V druhý deň konania konferencie boli pre účastníkov pripravené workshopy, ktoré viedli odborníci z danej oblasti Ing. Zuzana Gallayová, PhD. a Mgr. Miloš Vincík, PhD. Súčasťou sprievodných aktivít konferencie bola prezentácia materských škôl zapojených do svetového projektu, prehliadka materskej školy a mesta Trenčianske Teplice.

Monika Miňová
editorka

HLAVNÉ REFERÁTY

ČO DÁVAJÚ A ČO POTREBUJÚ MATERSKÉ ŠKOLY

WHAT WHAT YOU NEED TO GIVE A NURSERY SCHOOL

Viera Hajdúková

Abstrakt

Príspevok sa venuje problematike trvalo udržateľného rozvoja v podmienkach materskej školy. Je zameraný na konkrétne výchovno-vzdelávacie činnosti, ktoré sa v tejto oblasti môžu realizovať v materskej škole, ale poukazuje aj na to ako je zakomponovaná problematika trvalo udržateľného rozvoja v Štátnom vzdelávacom programe ISCED 0 – predprimárne vzdelávanie.

KLúčové slová

Materská škola, trvalo udržateľný rozvoj, štátny vzdelávací program.

Resumé

This paper deals with the issue of sustainable development in a kindergarten. It focuses on specific educational activities in this area can be implemented in kindergarten, but also shows how it incorporated the issue of sustainable development in the State Education Programme ISCED 0 - pre-primary education.

Key words

Kindergarten, sustainable development, the public education program.

Trvalo udržateľný rozvoj podľa správy „Naša spoločná budúcnosť“ prijatej Valným zhromaždením Organizácie spojených národov v roku 1987 je:

- taký **rozvoj**, ktorý umožňuje uspokojovanie potreby súčasných generácií bez ohrozenia možnosti budúcich generácií zabezpečiť ich vlastné potreby,
- **proces**, v ktorom využívanie zdrojov, smerovanie investícií, orientácia technologického rozvoja a inštitucionálne zmeny sú všetky vo vzájomnej harmónii a podporujú tak súčasný, ako aj budúci potenciál naplňovať ľudské potreby a nároky.

Túto charakteristiku trvalo udržateľného rozvoja vyjadruje aj citát, Vám už veľmi dobre známy: „Trvalá udržateľnosť neznamená, že sme zdedili Zem od našich rodičov, ale znamená, že sme si ju požičali od našich detí.“

Trvalo udržateľný rozvoj:

- je cielený, dlhodobý, komplexný a synergický,
- ovplyvňuje podmienky a všetky aspekty života (kultúrne, sociálne, ekonomické, environmentálne a inštitucionálne),
- smeruje k funkčnému modelu miestnej a regionálnej komunity, krajiny, medzinárodného spoločenstva,

- uspokojuje biologické, materiálne, duchovné a sociálne potreby a záujmy ľudí,
- eliminuje alebo výrazne obmedzuje zásahy ohrozujúce, poškodzujúce alebo ničiace podmienky a formy života,
- nezaťažuje krajinu nad únosnú mieru, rozumne využíva jej zdroje,
- chráni kultúrne a prírodné dedičstvo.

S pojmom trvalo udržateľnosť sa stretávame všetci v rôznych súvislostiach, zväčša však v spojení najmä s problematikou životného prostredia, environmentálnej výchovy.

Ešte nie tak dávno, bol len málokto schopný a ochotný pripustiť, že pojem „trvalo udržateľný rozvoj“ už možno spájať aj s materskou školou. My však vieme, že je to možné a zároveň úplne prirodzené, pretože tak, ako už napísal Ján Amos Komenský: **„Každý zaiste vie, že konáre dospelého stromu sa museli formovať už od prvých výhonkov podľa rozloženia, ktoré postupne dosiahnu. A nemôže to byť inak.“**

Trvalo udržateľný rozvoj je v rámci Lisabonskej stratégie definovaný ako jednota a harmónia troch pilierov, na ktorých stojí – ekonomického, sociálneho a ekologického.

Ekonomický pilier je obsiahnutý v školskom zákone tým, že je predprimárne vzdelávanie jeden rok pred plnením povinnej školskej dochádzky pre všetky deti bezplatné, ako aj tým, že je bez ohľadu na vek detí bezplatné aj pre ďalšie skupiny detí presne definované v školskom zákone.

V Štátnom vzdelávacom programe ISCED 0 – predprimárne vzdelávanie – identifikujeme obsahy a ciele smerujúce k napĺňaniu **environmentálneho a sociálneho piliera trvalo udržateľného rozvoja**, najmä integráciou prierezových tém vo všetkých štyroch tematických okruhoch.

Samotný trvalo udržateľný rozvoj chápeme ako **komplexnú prierezovú problematiku**, ktorá sa dotýka celej spoločnosti, ako to vyplýva aj z názvov jeho hlavných pilierov. Jeho úspešná realizácia nie je možná bez **spolupráce a spoluúčasti** všetkých obyvateľov nielen danej krajiny, ale celého sveta, nevynímajúc deti predškolského veku a samozrejme učiteľky/učiteľov materských škôl.

Dôkazom toho, že túto problematiku takto vnímate aj vy, je i vaša prítomnosť na tejto konferencii, a tiež aj opakované zapojenie sa slovenských materských škôl do celosvetového projektu realizovaného v gescii Svetovej organizácie pre predškolskú výchovu.

O čo nám v rámci trvalo udržateľného rozvoja ide?

Ide o postupnú zmenu správania, postojov, hodnotovej orientácie, spôsobov riešenia problémov a dosahovania stanovených cieľov, aby sa dosiahla čo najvyššia kvalita života jedinca, celej spoločnosti ale aj života na planéte Zem všeobecne.

Akým spôsobom sa tento proces realizuje už v materských školách?

Nuž myslím si, že súčasťou tohto procesu sú mnohé aktivity, z ktorých chcem spomenúť len niektoré, buď pravidelne alebo prevažne sa realizujúce v materských školách. Spomeniem samozrejme len pozitívne príklady, pretože túto konferenciu vnímam ako spôsob a miesto prezentácie najlepšej praxe hodnej nasledovania a ocenenia.

SV OMEP organizovaním tejto konferencie prispieva k napĺňaniu cieľov projektu MŠVVaŠ SR „**Rozširovanie skúseností najlepších učiteľov – Edu-Art**“, realizovaného v spolupráci nielen s priamo riadenými organizáciami ministerstva, ale najmä v spolupráci s profesijnými organizáciami a združeniami, v rámci ktorých k najaktívnejším patrí aj SV OMEP.

K tým „naj...“ aktivitám, ktorých cieľom je prispievať k postupnému dosahovaniu vybraných výkonových štandardov patria:

- *Športové aktivity, cvičenia rodičov s deťmi, športové olympiády*
- *Starostlivosť o priestory triedy, exteriéru materskej školy – záhony, záhradky, stromy, kriky, kompostoviská; zapojenie do „Zelenej školy“,*
- *Výstavy produktov detských činností (pracovných výtvarných z najrozmanitejších materiálov so zameraním na rôzne príležitosti (nielen ročné obdobia, ale aj sviatky, vrátane Dňa matiek a Dňa otcov – ktorému práve materské školy venujú najväčšiu pozornosť),*
- *Besiedky, divadelné vystúpenia... v spolupráci s členmi rodiny a širšej komunity,*
- *Aktivity smerujúce k rozvíjaniu povedomia o bydlisku, a svojej krajine s rôznymi názvami,*
- *Zdravie podporujúce a rozvíjajúce aktivity – „Evička nám ochorela“ ...,*
- *Aktivity v spolupráci s bezpečnostnými zložkami, záchranármi, hasičmi...,*
- *Aktivity v prírode a pre prírodu, ochrannárske a environmentálne aktivity... – živá i neživá príroda,*
- *Škola v prírode atď.*

Všetky tu vymenované a mnohé ďalšie aktivity si každý, kto má naozaj záujem o poznanie a spoznanie skutočného, reálneho a neoceneného podielu materských škôl v procese trvalo udržateľného rozvoja, môže nájsť na webových sídlach materských škôl alebo aj na sociálnych sieťach. No skutočné poznanie práce materských škôl bez účasti na konkrétnych aktivitách materských škôl nie je možné.

A čo potrebujú materské školy?

Potrebujú toho málo a zároveň veľmi veľa. Potrebujú predovšetkým to, aby všetci zainteresovaní ocenili detstvo ako jedinečné obdobie, ktoré nemožno preskočiť, ani umelo skracovať a nasycovať obsahom, činnosťami a spôsobmi práce, ktoré sú doménou mladšieho alebo dokonca staršieho školského veku a najmä dieťa, ako jedinečnú, svobytnú, integrovanú osobnosť.

Materské školy potrebujú stabilitu, jasné ciele, systém a zaslúžené akceptovanie a uznanie.

V deťoch sú uložené všetky veľké možnosti

Kontaktné údaje

PhDr. Viera Hajdúková, PhD.

Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR

sekcia regionálneho školstva

odbor základných škôl

Stromová 1

813 30 Bratislava

E-mail: viera.hajdukova@minedu.sk

MATERSKÁ ŠKOLA AKO DÔLEŽITÝ KOMPONENT ROZVÍJANIA ENVIRONMENTÁLNYCH POZNATKOV U DETÍ

NURSERY SCHOOL AS AN IMPORTANT COMPONENT OF THE DEVELOPMENT OF THE ENVIRONMENTAL KNOWLEDGE OF CHILDREN

Renáta Bernátová

Abstrakt

V príspevku prezentujeme výsledky dotazníkového prieskumu, cieľom ktorého bolo zistiť názory učiteľov materských škôl na vybrané aspekty týkajúce sa realizácie environmentálnej výchovy v materských školách. Prieskum sme realizovali v máji 2013 a zúčastnilo sa ho 52 učiteľov z materských škôl Prešovského kraja.

Kľúčové slová

Materská škola, environmentálna výchova, dotazníkový prieskum.

Resumé

In the paper we present results of the questionnaire survey, which aim was to find out opinions of teachers of nursery schools on the selected aspects of the realization of the environmental education in nursery schools. We realized the survey in May 2013 and participated 52 teachers from nursery schools from Prešov region.

Key words

Nursery school, environmental education, questionnaire survey.

Úvod

V našom príspevku prezentujeme výsledky dotazníkového prieskumu, ktorý sme realizovali v mesiaci máj 2013. Cieľom prieskumu bolo zistiť názory učiteľov materských škôl na vybrané aspekty týkajúce sa realizácie environmentálnej výchovy v materských školách. Materská škola je inštitúciou, ktorá zohráva významnú úlohu v realizácii environmentálnej výchovy v predškolskom veku. Potvrdili to aj výsledky nášho prieskumu.

1 Dotazníkový prieskum

1.1 Cieľ a úlohy prieskumu

Cieľ prieskumu: Zistiť názory učiteľov materských škôl na vybrané aspekty týkajúce sa realizácie environmentálnej výchovy v materskej škole.

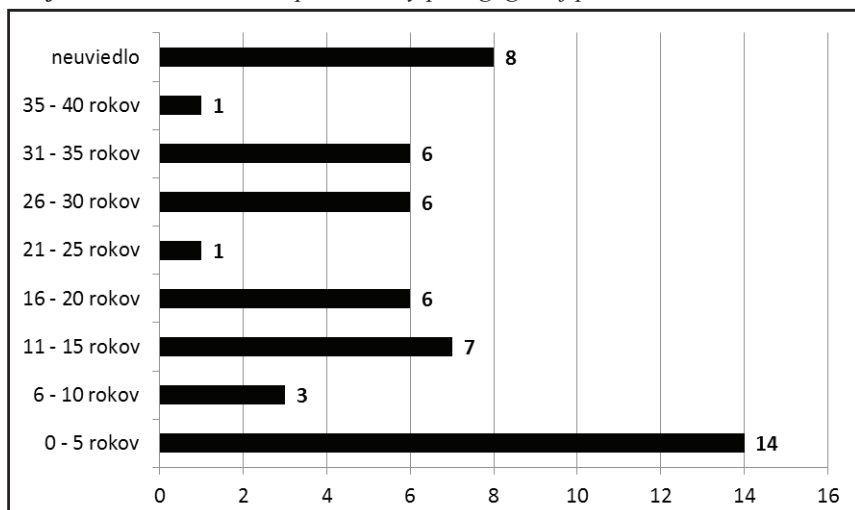
Úlohy prieskumu:

1. Zistiť názor respondentov na dôležitosť realizácie environmentálnej výchovy v materskej škole.
2. Zistiť názory respondentov na ich odbornú a metodickú pripravenosť pre realizáciu environmentálnej výchovy.
3. Zistiť či respondenti v posledných piatich rokoch absolvovali školenie k problematike realizácie environmentálnej výchovy v materských školách.
4. Zistiť ktoré témy z environmentálnej výchovy sa najčastejšie realizujú v predškolskej edukácii.
5. Zistiť názory respondentov na materiálne vybavenie materských škôl pre realizáciu environmentálnej výchovy.
6. Zistiť či do environmentálnych aktivít respondenti zapájajú aj rodičov.
7. Zistiť odkiaľ respondenti najčastejšie získavajú odborné a metodické informácie k realizácii environmentálnej výchovy.
8. Zistiť vybavenosť materských škôl niektorými komponentmi pre úspešnú realizáciu environmentálnej výchovy v predškolskom veku.

1.2 Metódy prieskumu a prieskumná vzorka

V prieskume sme využili dotazník vlastnej konštrukcie, ktorý obsahoval 12 položiek. 5 položiek bolo zatvorených (dve dichotomické, jedna usporiadacia, dve polytomické), 4 polouzavreté a 3 otvorené.

Prieskumnú vzorku tvorilo 52 respondentiek – učiteliek z 52 materských škôl Prešovského kraja. 28 respondentiek učí vo vidieckej materskej škole, 14 respondentiek učí v mestskej materskej škole, 10 respondentiek neuviedlo údaj o tom, či učia vo vidieckej či mestskej materskej škole. 14 respondentiek malo pedagogickú prax v rozsahu 0 – 5 rokov, 3 respondentky 6 – 10 rokov, 7 respondentiek 11 – 15 rokov, 6 respondentiek 16 – 20 rokov, 1 respondentka 21 – 25 rokov, 6 respondentiek 26 – 30 rokov, 6 respondentiek 31 – 35 rokov a jedna respondentka s praxou 36 – 40 rokov. 8 respondentiek v dotazníku neuviedlo dĺžku svojej pedagogickej praxe (pozri graf 1).

Graf 1 Prieskumná vzorka podľa dĺžky pedagogickej praxe

Dotazníkový prieskum bol realizovaný v máji 2013. Dotazníky sme osobne doručili respondentom. Respondentky ich vyplňali dobrovoľne. Dotazníky boli anonymné. Výsledky dotazníkového prieskumu sme vyhodnotili a spracovali do grafov v júni 2013.

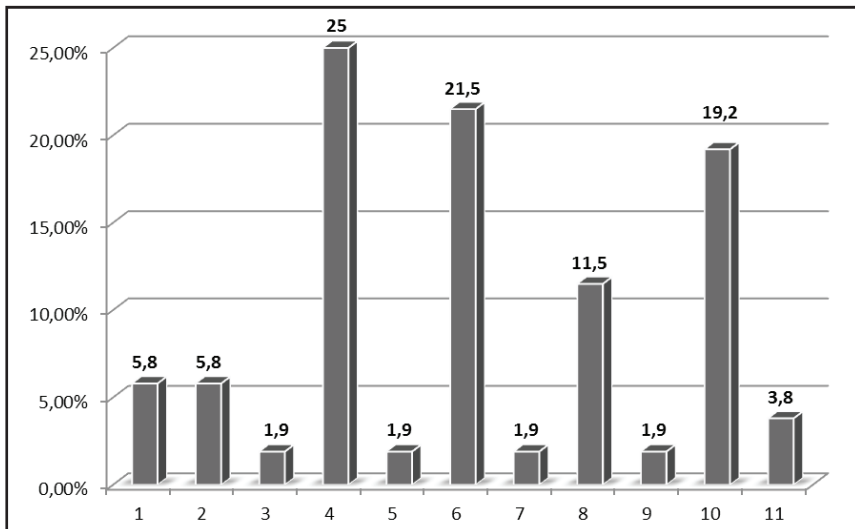
1.3 Výsledky prieskumu

V prvej pološke dotazníka všetky respondentky uviedli, že environmentálna výchova má svoje opodstatnenie už v edukácii detí predškolského veku. V dotazníkovom prieskume, ktorý realizovali Miňová – Sokáčová (2012) respondentky tiež uviedli, že environmentálna výchova má význam už v predškolskom veku – odpoveď určite áno uviedlo 87,5 % respondentiek z mestských materských škôl a 62,5 % respondentiek z vidieckych materských škôl. Odpoveď má iba čiastočný význam uviedlo 12,5 % respondentiek z mestských a 37,5 % respondentiek z vidieckych materských škôl.

V druhej pološke dotazníka sme chceli zistiť informáciu do akej miery sa má materská škola podieľať na environmentálnej výchove dieťaťa predškolského veku.

Položka 2 dotazníka: Vyjadrite svoj názor na podiel materskej školy v oblasti environmentálnej výchovy k podielu výchovy v domácom prostredí dieťaťa. Podiel vyjadrite v percentách.

Graf 2 Odpovede respondentiek na položku 2 dotazníka

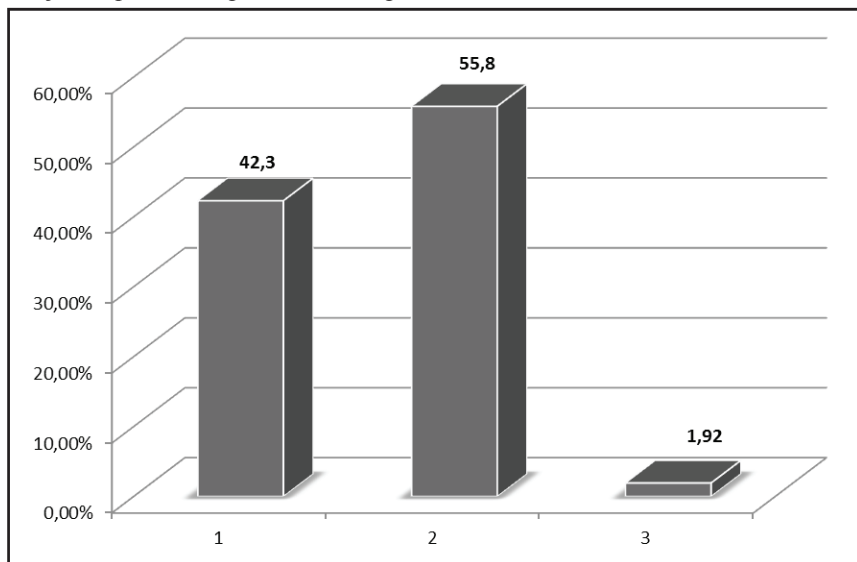
Vysvetlivky: 1 – 100%, 2 – 90%, 3 – 85%, 4 – 80%, 5 – 75%, 6 – 70%, 7 – 65%, 8 – 60%, 9 – 55%, 10 – 50%, 11 – 40%

25 % respondentiek si myslí, že materská škola má mať 80 % podiel na environmentálnej výchove dieťaťa a predškolského veku a rodina 20 %. 19,20 % respondentiek uviedlo, že materská škola má mať 50 % podiel na environmentálnej výchove dieťaťa a predškolského veku. Ďalšie výsledky sú zobrazené v grafe 2.

V tretej položke dotazníka všetky respondentky uviedli, že environmentálna výchova je zakomponovaná do ich školského vzdelávacieho programu. V štvrtej položke sme chceli zistiť do akej miery jednotlivé materské školy realizujú environmentálnu výchovu.

Položka 4 dotazníka: Ak realizujete environmentálnu výchovu vo Vašej materskej škole, napíšte do akej miery:

- 1/ naša materská škola je environmentálne zameraná
- 2/ environmentálnu výchovu realizujeme v našej materskej škole ako prierezovú tému
- 3/ nevenujeme osobitú pozornosť realizácii environmentálnej výchovy v našej materskej škole
- 4/ iné

Graf 3 Odpovede respondentiek na položku 4 dotazníka

42,3 % respondentiek uviedlo, že ich materská škola je environmentálne zameraná, 55,8 % uviedlo, že environmentálnu výchovu realizujú v materskej škole ako prierezovú tému a jedna respondentka uviedla, že environmentálnej výchove nevenujú osobitnú pozornosť (pozri graf 3).

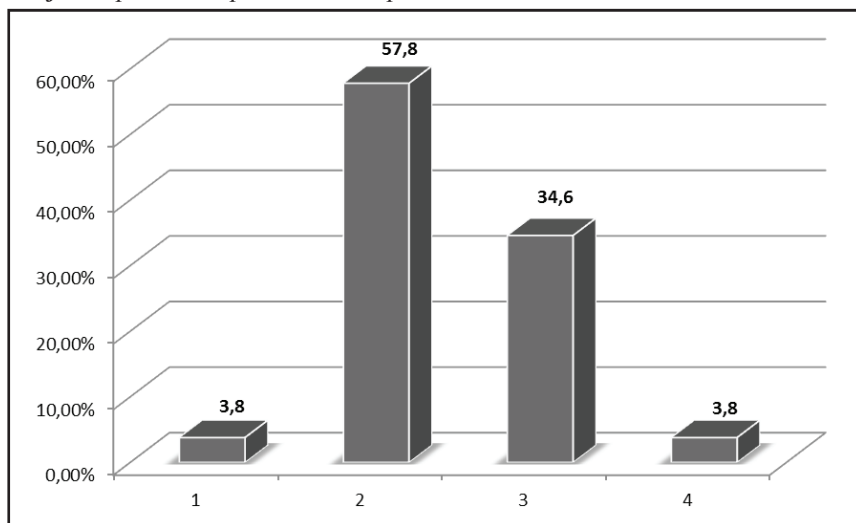
V piatej položke dotazníka sme chceli zistiť názor respondentiek na ich odbornú a metodickú pripravenosť pre realizáciu environmentálnej výchovy.

Položka 5 dotazníka: Napíšte prosím svoj názor na Vašu pripravenosť na realizáciu environmentálnej výchovy v podmienkach materskej školy:

- 1/ som výborne odborne i metodicky pripravená
- 2/ som odborne i metodicky pripravená
- 3/ skôr nie som odborne i metodicky pripravená
- 4/ nie som vôbec odborne a metodicky pripravená

Graf 4 Odpovede respondentiek na položku 5 dotazníka

Dve respondentky (t.j. 3,8 %) si myslia, že sú výborne odborne i metodicky pripravené pre realizáciu environmentálnej výchovy v materskej škole. Najviac, t.j. 57,8 % respondentiek označilo možnosť – som odborne i metodicky pripravená, 34,6 % si myslí, že skôr nie sú odborne a metodicky pripravené pre realizáciu environmentálnej výchovy a dve respondentky uviedli, že vôbec nie sú pripravené pre realizáciu environmentálnej výchovy (pozri graf 4).

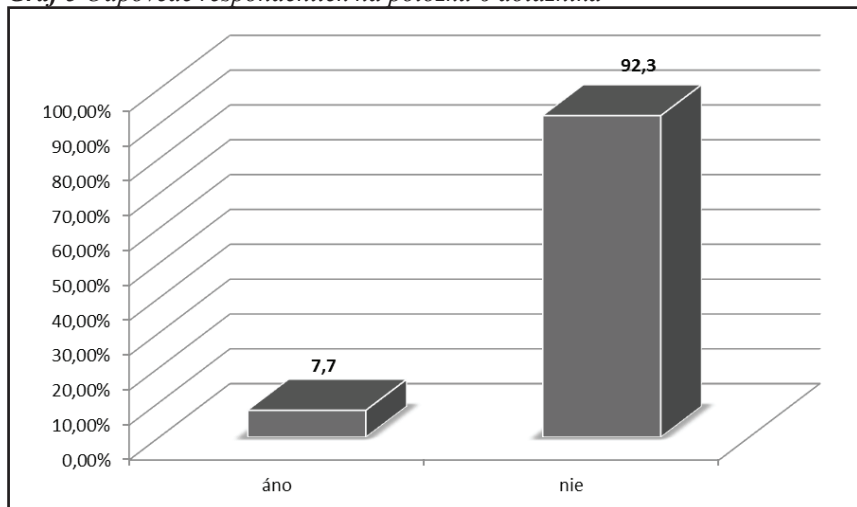
V šiestej položke sme chceli zistiť, či respondentky v posledných piatich rokoch realizovali školenie, seminár, príp. vzdelávanie zamerané na metodiku realizácie environmentálnej výchovy v materskej škole.

Položka 6 dotazníka: Absolvovali ste v posledných piatich rokoch školenie, seminár, príp. vzdelávanie zamerané na metodiku realizácie environmentálnej výchovy v materskej škole:

a/ áno

b/ nie

Ak áno, napíšte prosím, kto bol organizátorom:

Graf 5 Odpovede respondentiek na položku 6 dotazníka

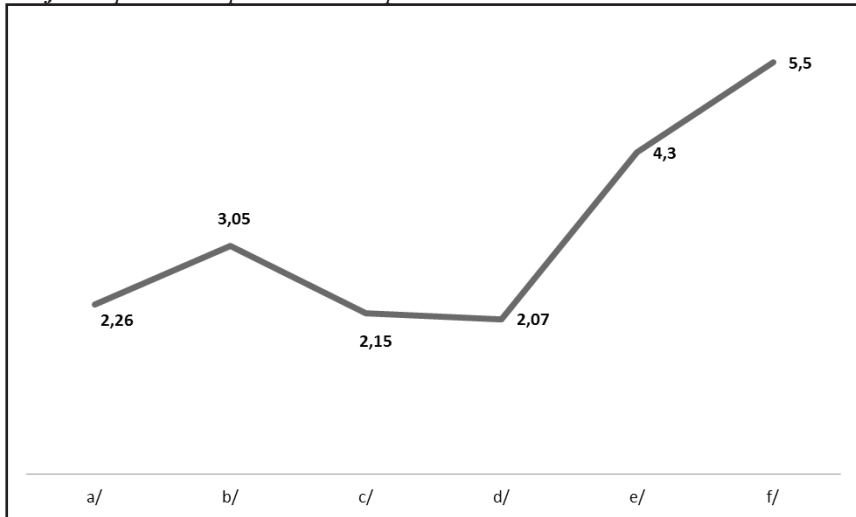
Iba 4 respondentky (t.j. 7,7 %) uviedli, že v posledných piatich rokoch absolvovali vzdelávanie s environmentálnym zameraním. Dve sa zúčastnili vzdelávania, ktoré organizovalo metodické a pedagogické centrum a dve sa zúčastnili seminárov, ktoré organizovali mimovládne environmentálne organizácie (pozri graf 5).

V siedmej položke dotazníka sme zisťovali, ktoré témy z učiva environmentálnej výchovy sa najčastejšie realizujú v rámci predškolskej edukácie.

Položka 7 dotazníka: Ktorým témam z environmentálnej výchovy venujete v predškolskej edukácii najviac priestoru. Témy očísľujte, jednotku dostane téma, ktorou sa najviac zaoberáte v materskej škole:

- a/ odpad
- b/ znečisťovanie vôd, ovzdušia
- c/ chránené druhy rastlín a živočíchov, chránené územia
- d/ les - jeho význam, jeho poškodzovanie
- e/ pôda a jej význam
- f/ spotreba energie a šetrenie elektrickej energie
- g/ iná téma

Graf 6 Odpovede respondentiek na položku 7 dotazníka

Vysvetlivky: a/ odpad, b/ znečisťovanie vôd, ovzdušia, c/ chránené druhy rastlín a živočíchov, chránené územia d/ les - jeho význam, jeho poškodzovanie, e/ pôda a jej význam, f/ spotreba energie a šetrenie elektrickej energie

Podľa výsledkov nášho prieskumu najčastejšie realizovanou témou v predškolskej edukácii je téma les a jeho význam a jeho poškodzovanie, druhou najčastejšie realizovanou témou sú chránené druhy rastlín a živočíchov a chránené územia, treťou téma odpad. Najmenej realizovanou je téma spotreba energie a šetrenie elektrickej energie (pozri graf 6).

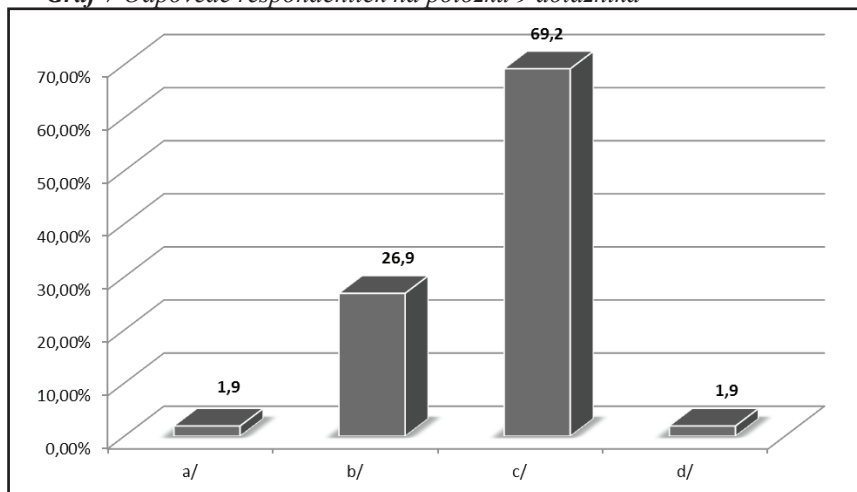
V otvorenej ôsmej položke dotazníka sme sa respondentiek pýtali, aké environmentálne aktivity realizujú so svojimi deťmi v materskej škole. Spomenieme niektoré aktivity, ktoré napísali respondentky: vláčik Separáčik, Gaštanko a jeho bratia, Od semienka k rastlinke, sadenie stromčekov, zbieranie odpadkov v okolí materskej školy, triedenie odpadu, zber papiera, vychádzky do lesa spojené s ekohrami, čistenie studničky, poznávanie liečivých rastlín, pozorovanie podmienok potrebných pre rast rastlín, obeh vody v prírode, projekt Ekostopa, projekt Modrá voda, projekt Recyklohry, Projekt Ježko Separko, projekt Poznaj a chráň, starostlivosť o izbové rastliny, besedy s ochranármi, environmentálne pokusy, návšteva múzea TANAPu, herbarizovanie rastlín, šetrenie pitnou vodou, hľadanie chránených druhov rastlín a živočíchov v encyklopédiách.

V deviatej položke sme chceli zistiť názor respondentiek na materiálne vybavenie ich materských škôl vo vzťahu k realizácii environmentálnych aktivít.

Položka 9 dotazníka: Aké materiálne vybavenie pre efektívnu realizáciu environmentálnej výchovy máte vo vašej materskej škole:

- a/ máme výborné materiálne vybavenie
- b/ máme dostatočné materiálne vybavenie
- c/ máme nedostatočné materiálne vybavenie
- d/ iné

Graf 7 Odpovede respondentiek na položku 9 dotazníka

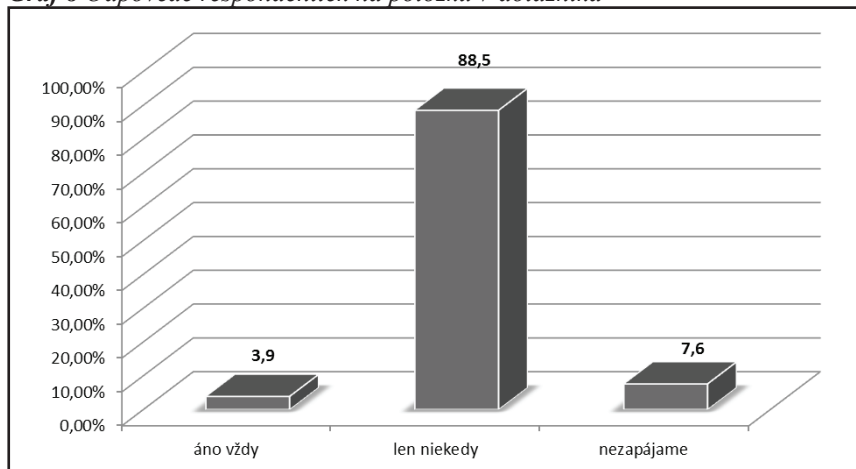
Takmer 70% respondentiek uviedlo, že majú nedostatočné materiálne vybavenie pre realizáciu environmentálnych aktivít (pozri graf 7). Myslíme si, že pre efektívnu realizáciu environmentálnych aktivít v materských školách je potrebné kvalitné materiálne vybavenie, ktoré môže zvyšovať názornosť a umožňovať deťom už v predškolskom veku realizovať zaujímavé environmentálne pozorovania a pokusy.

V desiatej položke dotazníka sme zisťovali, či do environmentálnych aktivít sú zapájaní aj rodičia detí. Myslíme si, že táto spolupráca má veľký význam pri realizácii environmentálnej výchovy v predškolskom veku.

Položka 10 dotazníka: Zapájate aj rodičov do environmentálnych aktivít:

- a/ áno vždy
- b/ len niekedy
- c/ nezapájame

Graf 8 Odpovede respondentiek na položku 7 dotazníka

Iba 7,6 % respondentiek uviedlo, že nezapájajú rodičov do environmentálnych aktivít.

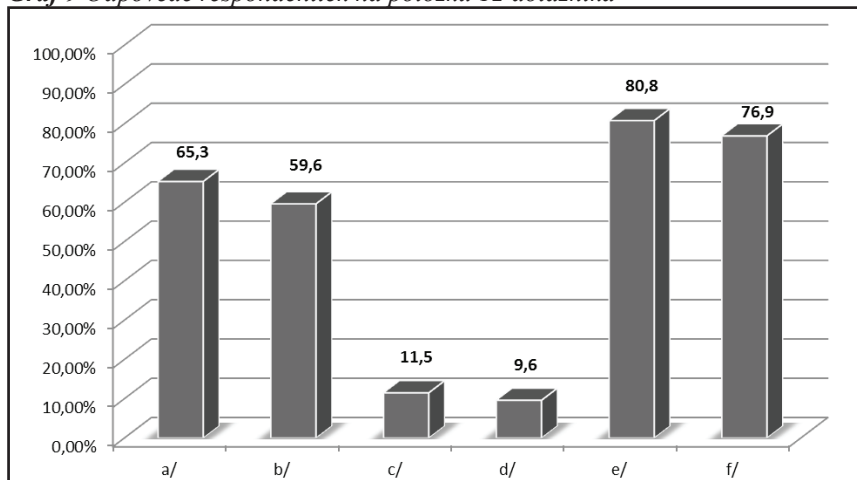
V dotazníkovom prieskume, ktorý realizovala Miňová – Sokáčová (2012) respondentky uviedli, že spolupracujú s rodičmi detí pri plnení cieľov environmentálnej výchovy. Odpoveď áno uviedlo 68,75 % respondentiek z mestských materských škôl a 18,75 % respondentiek z vidieckych materských škôl. Odpoveď niekedy uviedlo 25 % respondentiek z mestských materských škôl a 43,75 % respondentiek z vidieckych materských škôl. Odpoveď nie uviedlo 6,25 % respondentiek z mestských materských škôl a 37,5 % respondentiek z vidieckych materských škôl.

V otvorenej jedenástej položke sme sa respondentov pýtali odkiaľ najčastejšie získavajú odborné a metodické informácie k realizácii environmentálnej výchovy v materskej škole. Najfrekvencovanejšie odpovede boli: z internetu (uviedlo 40 respondentiek), z odborných publikácií (uviedlo 21 respondentiek), z vysokoškolského štúdia (uviedli 4 respondentky).

V dvanástej položke dotazníka sme chceli zistiť aké sú reálne podmienky materskej školy pre environmentálne aktivity.

Položka 12 dotazníka: V materskej škole:

a/ máme kútik prírody v triede	áno - nie
b/ máme školský pozemok na pestovateľské činnosti	áno - nie
c/ máme kompostér	áno - nie
d/ máme zariadenia pre chov živočíchov	áno - nie
e/ máme izbové rastliny – viac ako päť druhov v triede	áno – nie
f/ separujeme odpad	áno - nie

Graf 9 Odpovede respondentiek na položku 12 dotazníka

Vysvetlivky: a/ kútik prírody v triede, b/ školský pozemok na pestovateľské činnosti, c/ kompostér, d/ zariadenia pre chov živočíchov, e/ izbové rastliny – viac ako päť druhov v triede, f/ separácia odpadov v MŠ

65,3% respondentiek uviedlo, že majú v triede kútik prírody. Kútik prírody je miesto, v ktorom učiteľka s deťmi realizuje prírodovedno-environmentálne pozorovania, pokusy, tematické výstavy, pestovateľské činnosti spojené aj so starostlivosťou o izbové rastliny a chovateľské činnosti (trvalý alebo dočasný chov živočíchov – akváriové ryby, slimáky, dážd'ovky). Takmer 60% respondentiek uviedlo, že majú školský pozemok na pestovateľské činnosti. Školský pozemok by mal slúžiť na pestovanie jednorokých hospodársky významných rastlín ako napr. reďkovky, rajčiaka, ľuľka zemiakového, šalátu siateho ap. Deti by mali pozorovať rast rastlín a aktívne sa o nich počas vegetačného obdobia starať – polievať, plieť. Na školskom pozemku je možné pestovať aj liečivé rastliny. 11,5% respondentiek uviedlo, že majú v materskej škole zariadenie na kompostovanie biologického odpadu. 9,6% respondentiek uviedlo, že majú zariadenie pre chov živočíchov. V podmienkach materskej školy sa najčastejšie chovajú akváriové ryby. Môžeme dočasne chovať aj iné živočíchy, napr. slimáky alebo dážd'ovky. Deti pozorujú stavbu ich tela, spôsob pohybu, príjem potravy ap. Veľmi zaujímavým dočasným chovným zariadením je zariadenie pre chov motýľov (je dostupné aj v maloobchodnej sieti). Deti pozorujú vývin motýľa z vajíčka až po dospelého jedinca. Izbové rastliny sú bežnou súčasťou materských škôl, čo sa potvrdilo aj vyhodnotením dvanástej položky dotazníka. 76,9% respondentiek uviedlo, že v materskej škole separujú odpad, biologický odpad separujú v oveľa menšej miere (jeho likvidáciu uviedlo iba 11,5% respondentiek).

Záver

Výsledky dotazníkového prieskumu ukázali, že materská škola sa významne podieľa na realizácii environmentálnej výchovy. Podľa názoru respondentiek má rozhodujúci (väčší ako rodina) vplyv pri získavaní environmentálnych poznatkov a formovaní environmentálnych postojov a správania detí v predškolskom veku. Dôležitosť realizácie environmentálnej výchovy už v predškolskom veku potvrdzujú aj odpovede respondentiek na štvrtú položku dotazníka, v ktorej 42,3 % uviedlo, že ich materská škola je environmentálne zameraná. Najfrekvencovanejšie environmentálne témy realizované v predškolskej edukácii sú podľa vyjadrenie respondentiek témy: les – jeho význam, jeho poškodzovanie; chránené územia a chránené druhy rastlín a živočíchov; odpad.

Pre efektívnu realizáciu environmentálnej výchovy v materskej škole je nevyhnutné aj materiálne vybavenie. 69,2 % respondentiek uviedlo, že majú nedostatočné materiálne vybavenie pre realizáciu environmentálnej výchovy. Bez kvalitnej odbornej a metodickej prípravy učiteľa materskej školy nie je možná efektívna environmentálna edukácia detí predškolského veku. V posledných piatich rokoch sa iba štyri respondentky zúčastnili vzdelávania obsahovo zameraného na metodiku realizácie environmentálnej výchovy v materských školách. 34,6 % respondentiek uviedlo, že skôr nie sú odborne a metodicky pripravené pre realizáciu environmentálnej výchovy v materskej škole. Respondentky najčastejšie získavajú informácie k realizácii environmentálnej výchovy z internetu, z odborných publikácií a z vysokoškolského štúdia.

Významným komponentom, ktorý ovplyvňuje úspešnú environmentálnu edukáciu detí v predškolskom veku je spolupráca materskej školy s rodinou dieťaťa. Túto spoluprácu v prieskume uviedlo 92,4% respondentiek.

Literatúra

MIŇOVÁ, M. – SOKÁČOVÁ, I. 2012. Názory učiteľov materských škôl na environmentálnu výchovu. In *Trvalo udržateľný rozvoj ako možný liek na environmentálne problémy ľudstva optikou detí predškolského veku – zborník z vedecko-odbornej konferencie*. Prešov: PF PU a OMEP, 2012, s. 81 – 89. ISBN 978-80-555-0704-0.

Kontaktné údaje

doc. RNDr. Renáta Bernátová, PhD.
Prešovská univerzita v Prešove
Pedagogická fakulta
Ul. 17. novembra 15
081 16 Prešov
E-mail: renata.bernatova@pf.unipo.sk

ENVIRONMENTÁLNA VÝCHOVA V PREDPRIMÁRNOM VZDELÁVANÍ A V KONANÍ MATERSKEJ ŠKOLY

ENVIRONMENTAL EDUCATION IN PRE-PRIMARY EDUCATION Nursery school activities

Ilona Uváčková

Abstrakt

Uplatňovaním environmentálnej výchovy v materskej škole učitelia poskytujú deťom možnosti na vytváranie základov vzťahu k prírode a životnému prostrediu. Deti sa oboznamujú s podstatou ekologických zákonitostí, čím učitelia podporujú aj ich ochrannárske postoje a konanie.

KLúčové slová

Učiteľ, materská škola, environmentálna výchova.

Resumé

Teachers in nursery schools offer children development of basic positive relations towards living creatures and plants (flora and fauna) and global environment through active implementation of environmental education. Children get acquainted with the core ecological structures and eco- systems, teachers support their protective attitudes and acting.

Key words

Teacher, nursery school, environmetal education.

1. (MALÝ) TEORETICKO-HISTORICKÝ EXKURZ

Životné¹ prostredie (environment) je všetko, čo vytvára prirodzené podmienky existencie organizmov vrátane človeka a je predpokladom ich ďalšieho vývoja. Jeho zložkami sú najmä ovzdušie, voda, horniny, pôda i samotné organizmy. Väčšinou sa chápe ako *životné prostredie človeka*.

Environmentalistika (Jakob Johann von Uexküll)² je náuka o životnom prostredí, alebo

¹ Súbor všetkých činiteľov, s ktorými prichádza do styku živý subjekt / organizmus, populácia, človek, ľudská spoločnosť, a ktorými je obklopený. Všetko, na čo subjekt priamo i nepriamo pôsobí.

² Nemecký biológ estónskeho pôvodu, jeden zo zakladateľov ekológie a biosémiotiky začal používať termín environmentalistika. Pojem prostredie vyjadril nemeckým slovom Umwelt, ktoré sa dodnes

technológia životného prostredia. Využíva poznatky vedného odboru ekológie, skúma pôsobenie človeka na ekosystémy, zaoberá sa prevenciou znečisťovania životného prostredia, nápravou vzniknutých škôd a prevenciou nežiaducich zásahov. Zahŕňa tiež ochranu prírody, monitoring zložiek životného prostredia, využívanie prírodných zdrojov, hospodárenia s energiami, starostlivosť o zdravie ľudskej populácie a pod.

Životné prostredie je jednou z určujúcich zložiek kvality života spoločnosti. Vzájomné pôsobenie ľudí a ich životného prostredia je mnohostranné. Z historického hľadiska ľudia rôznorodo narušali okolité prostredie. Využívaním prírodných zdrojov (uhlie, ropa), osídľovaním neosídlených oblastí, využívaním vedy a techniky znečisťovali a znečisťujú prostredie cudzorodými látkami. V súčasnosti rezonuje problematika podielu človeka na globálnych zmenách klímy.

Environmentálne vychovávať podľa Platkovej Olejárovej (2010, s. 155) znamená ***kultivovať*** (mravnú) ***osobnosť človeka, rozvíjať jeho morálne úsudky a vedomie v duchu poprírodnosti (úcty k prírode) a rešpektovania ostatných morálnych hodnôt, ako napr. (ľudskej) dôstojnosti a života, humánnosti, spravodlivosti, zodpovednosti a pod.***

Ciele (upravené autorkou príspevku) **environmentálnej výchovy** (J. Kimličková, 2009, s. 124):

- vytvoriť (nové) vzory správania sa a konania jednotlivcov, skupín a spoločností vo vzťahu k prírode a životnému prostrediu³
- poskytovať každému možnosť získať skúsenosti (poznatky, spôsobilosti, hodnoty, postoje) pre ochranu prírody a životného prostredia
- podporovať (cieľavedome) vhodné hospodárske, sociálne, politické a ekologické súvislosti, konanie v mestách a na vidieku

Ekológia (Ernst Haeckel⁴) je vedný odbor biológie, ktorý skúma vzťahy medzi organizmami a životným prostredím a vzťahy medzi živými organizmami navzájom. Poskytuje teoretické a praktické poznatky pre riešenie problémov životného prostredia. Poznanie základných ekologických princípov a zákonitostí je nutné pre zachovanie prírodnej rovnováhy; nutné pre trvalú existenciu zdravej a produkčnej krajiny.

---

používa v zmysle životné prostredie alebo okolité prostredie.

³ Životné prostredie je všetko, čo vytvára prirodzené podmienky pre existenciu organizmov a je predpokladom ich ďalšieho vývoja. Jeho zložkami sú najmä ovzdušie, voda, horniny, pôda a organizmy (§ 2 zákona č. 17/1992 Zb. o životnom prostredí v znení neskorších predpisov).

⁴ Nemecký biológ zaviedol termín ekológia v roku 1866. Vo svojom diele Všeobecná morfológia organizmov ho definuje ako vedu „o vzťahu organizmov s okolitým svetom, to znamená v širšom význame veda o podmienkach života.“

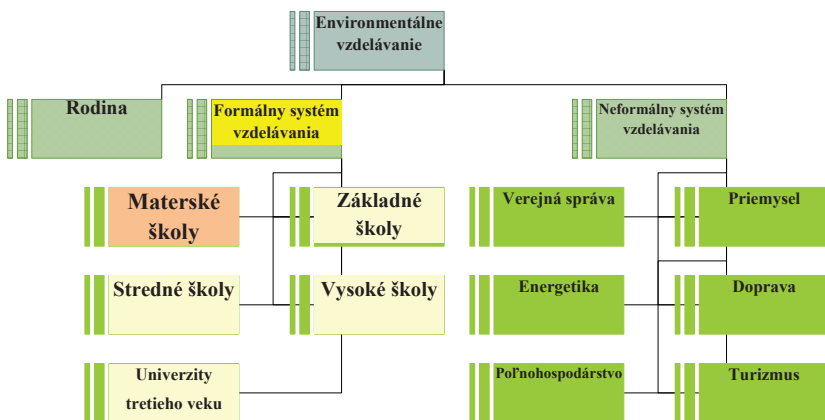
1.1 ENVIRONMENTÁLNA VÝCHOVA NA SLOVENSKU

„Príroda je oproti nám vo výhode, môže existovať bez nás, ale my bez nej nie.“

Ochranou prírody a krajiny v Slovenskej⁵ republike sa podľa rovnomenného zákona rozumie obmedzovanie zásahov, ktoré môžu ohroziť, poškodiť alebo zničiť podmienky a formy života, prírodné dedičstvo, vzhľad krajiny, znížiť jej ekologickú stabilitu, ako aj odstraňovanie následkov takých zásahov. Ochranou prírody sa rozumie aj starostlivosť o ekosystémy. Cieľom uvedeného zákona (prostredníctvom uplatňovania práv a povinností právnických a fyzických osôb) je prispieť k zachovaniu rozmanitosti podmienok a foriem života na Zemi, utvárať podmienky na trvalé udržiavanie, obnovovanie a racionálne využívanie prírodných zdrojov, záchranu prírodného dedičstva, charakteristického vzhľadu krajiny a na dosiahnutie a udržanie ekologickej stability.

Prioritou **environmentálnej politiky** od vzniku zvrchovanej Slovenskej republiky je zvyšovanie environmentálneho uvedomenia a konania verejnosti. Vytvorenie uceleného systému environmentálnej výchovy, vzdelávania a propagácie je významným predpokladom rozvoja spoločnosti v intenciách trvalej udržateľnosti.

Graf 1 Cieľové skupiny obyvateľstva, na ktoré sa zameriava komplexné environmentálne vzdelávanie

⁵ Každý má právo na priaznivé životné prostredie. Každý je povinný chrániť a zveľaďovať životné prostredie a kultúrne dedičstvo. Nikto nesmie nad mieru ustanovenú zákonom ohrozovať ani poškodzovať životné prostredie, prírodné zdroje a kultúrne pamiatky. Štát dbá o šetrné využívanie prírodných zdrojov, o ekologickú rovnováhu a účinnú starostlivosť o životné prostredie Každý má právo na včasné a úplné informácie o stave životného prostredia a o príčinách a následkoch tohto stavu. (Ústava SR, 1992, Druhá hlava, Šiesty oddiel).

Environmentálna výchova je vo výchovno-vzdelávacom systéme na Slovensku zakomponovaná od roku 1996, kedy začali platiť nad-predmetové osnovy environmentálnej výchovy tzv. „Environmentálne minimum“. Boli stanovené ciele základného obsahu environmentálnej výchovy v základných a stredných školách. Školskou reformou (2008) boli nad-predmetové osnovy nahradené prierezovou témou Environmentálna výchova. Pretrvávajú informácie o formálnosti a nekvalitnej výučbe na základných a stredných školách, o veľkých rozdieloch od školy k škole a od regiónu k regiónu.

Environmentálna gramotnosť predstavuje nadobudnutie skúseností (poznatkov, spôsobilostí, hodnôt a postojov) v oblastiach získavania informácií, výskumu, kritického myslenia, riešenia problémov a rozhodovania sa. Gramotný občan je schopný (spôsobilý) použiť nadobudnuté/ získané v budúcom štúdiu, práci, vo voľnom čase, v každodennom živote a pri celoživotnom vzdelávaní.

Rôzne mimovládne **environmentálne organizácie** od roku 2000 organizujú rôznorodé vzdelávacie projekty a akcie pre deti a mládež. Podporujú a podieľajú sa na celosvetovom programe Zelená škola (Eco Schools) – začlenenie environ-problematiky do edukácie. Združenie Špirála a SÚ SAV koncipovali a zrealizovali (september 2001 – január 2012) výskum, ktorý zmapoval názory na *stav⁶ environmentálnej výchovy (základná environmentálna gramotnosť a pro-environmentálne správanie sa) z pohľadu zainteresovaných organizácií, subjektov i jednotlivcov* a zhodnotili program Zelená škola v rámci Slovenska.

Z výskumu vyplynuli pozitíva a negatíva (oblasti vyžadujúce zlepšenia) prierezovej témy Environmentálna výchova vo formálnom vzdelávaní (upravené autorkou príspevku):

pozitíva:

- pluralita výučby učiteľov,
- využívanie ponúk environmentálnych programov mimovládnych organizácií vo formálnom vzdelávaní,
- široký edukačný environ-záber.

negatíva:

- formalizmus,
- súperenie prierezovej témy Environmentálna výchova (jej obmedzené chápanie) s inými prierezovými témami,
- zaostávanie vzdelávania⁷ učiteľov v oblasti environmentálnej edukácie,
- nedostatočné finančné zabezpečenie environmentálnej edukácie a aktivít škôl.

---

⁶ Zistenia Združenia Špirála a SÚ SAV sa vo svojej podstate nelíšia od zistení Štátnej školskej inšpekcie v školskom roku 2012/2013 (konkrétne v nasledujúcom texte).

⁷ Vzdelávanie učiteľov v oblasti environmentálnej edukácie je nesystémové, nesystematické, regionálne nevyvážené a celoštátne nekoordinované. Ponechané na samotných učiteľov.

Environmentálna edukácia by mala byť/ by mala:

- interdisciplinárna a široko koncipovaná,
- zameraná na súvislosti, presahy, vzťahy,
- reflektovať vývoj sveta a ľudskej spoločnosti,
- obsahovať témy: hodnotového správania sa a konania, filozofické a duchovné, občianske a spoločenské, etické a morálne, sociálne.

Odporúčania vo vzťahu k environmentálnej edukácii detí a mládeže:

- riešiť komplexne obsahové, organizačné, personálne, odborné a ďalšie zabezpečenie výučby environmentálnej edukácie na školách,
- podporovať environ-záujem škôl a učiteľov (vrátane ich celoživotného vzdelávania),
- sprehľadniť ponuky existujúcich programov a projektov na regionálnej a celoslovenskej úrovni (zlepšenie systému informovania škôl, uľahčenie prístupu k nim a pod.),
- vytvoriť celoštátnu sieť regionálnych Stredísk eko-výchovy.

2. ENVIRONMENTÁLNA VÝCHOVA V MATERSKÝCH ŠKOLÁCH

Štátny vzdelávací program ISCED 0 – predprimárne vzdelávanie (2009) vymedzuje vzdelávacími štandardmi (základný rozsah / obsah učiva) spôsobilosti, ktorými má / by malo dieťa disponovať na konci predprimárneho vzdelávania. Integrovaný je do tematických okruhov Ja som, Ľudia, Príroda a Kultúra. Očakáva sa, že **učitelia materských škôl (MŠ)** v rámci **environmentálnej výchovy** poskytnú deťom možnosť:

- získať primerané skúsenosti s ochranou prírody a životného prostredia,
- nadobudnúť základy ekologického konania,
- spoznávať prírodu, životné prostredie a ich význam,
- vnímať krásy prírody a životného prostredia,
- vyjadriť svoje emócie k okoliu,
- zodpovedať za svoje konanie,
- uplatňovať a rozvíjať (si) zmyslové vnímanie, spôsobilosti potrebné pri ochrane prírody a životného prostredia.

Štátna školská inšpekcia venovala v školskom roku 2012/2013 v kontrolovaných MŠ zvýšenú pozornosť *stavu* zapracovania problematiky **environmentálnej výchovy** do školských vzdelávacích programov, plánov práce škôl **a jej uplatňovania vo výchove a vzdelávaní i v konaní školy**.

Environmentálna výchova v školských vzdelávacích programoch (kontrolovaných) MŠ:

- profilovanie sa, zameranie na environmentálnu výchovu,
- rozpracovanie environmentálnej výchovy vo vlastných cieľoch a poslaní výchovy a vzdelávania,
- spracovanie environmentálnej výchovy ako prierezovej témy,
- rozšírenie vzdelávacích štandardov v oblasti environmentálnej výchovy.

Tabuľka 1 Environmentálna výchova v školských vzdelávacích programoch

ŠIC	Profilácia	Vlastné ciele	Prierezová téma	Rozšírenie vzdelávacích štandardov
BA	2 MŠ	2 MŠ	1 MŠ	
BB				
KE	3 MŠ	7MŠ	2 MŠ	3 MŠ
NR	20 MŠ		13 MŠ	10 MŠ
PO	10 MŠ	10 MŠ	5 MŠ	
TN				
TT	4 MŠ	7 MŠ	1 MŠ	1 MŠ
ZA				

Environmentálna výchova v konaní (kontrolovaných) MŠ:

- **činnosť koordinátora** environmentálnej výchovy

Koordinátor environmentálnej výchovy (ŠIC BB, KE a PO – jedna MŠ, ŠIC NR – dve MŠ) usmerňoval (obsahovo, organizačne) činnosti školy a učiteľov k dosahovaniu cieľa environmentálnej výchovy. V Košickom kraji viedol aj environmentálny krúžok.

- **vzdelávanie učiteľov** v oblasti environmentálnej výchovy

Učitelia ôsmich MŠ Nitrianskeho kraja absolvovali vzdelávanie „Environmentálna výchova a vzdelávanie v MŠ s využitím metódy participatívneho environmentálneho manažmentu“ zabezpečené Centrom environmentálnej a etickej výchovy Živica Bratislava a „Environmentálna výchova ako prierezová téma v procese výchovy a vzdelávania“, ktoré poskytovalo Regionálne pracovisko Metodicko-pedagogického centra v Nitre.

V Košickom kraji bol jeden učiteľ prihlásený na uvedené vzdelávanie, ktoré poskytuje Regionálne pracovisko Metodicko-pedagogického centra v Prešove.

- **ekokódex školy**

Ekokódex MŠ, Hemerkova 26, Košice v slovnom i grafickom vyjadrení deklaroval základné pravidlá správania sa a konania detí i dospelých pri ochrane prírody a životného prostredia. V Prešovskom a Žilinskom kraji mali ekokódex vypracovaný tri MŠ, v Banskobystrickom kraji jedna MŠ.

Učitelia vo väčšine (kontrolovaných) MŠ, aj napriek tomu, že školy nemali vypracovaný ekokódex, upozorňovali deti na šetrenie s vodou, na udržiavanie čistoty a poriadku na dvore, na ochranu hmyzu a zvierat, na starostlivosť o vtákov, zvieratá.

• ekoprojekty

V Prešovskom kraji bola titulom a vlajkou medzinárodného vzdelávacieho programu *Zelená škola* ocenená MŠ, Budovateľská 8, Prešov. Vlastným edukačným projektom „Tajomstvá stromu“, ktorým podporovala vlastné zameranie, získala MŠ, Lubotice ocenenie v ekosúťaži *proEnviro*. MŠ Bratislavského kraja získala diplom za projekt „Na ceste k zelenej škole“. Vypracovaním „Environmentálneho akčného plánu“ pokračovala v programe *Zelená škola*, do ktorého bola aj v Banskobystrickom kraji zapojená jedna MŠ (organizačná zložka spojenej školy). V Trenčianskom kraji v rámci projektu *Ekorok* bola v jednej MŠ vybudovaná pre deti relaxačná zóna „Rozprávko“ v spolupráci s firmou Nestlé Prievidza. V Košickom kraji sa MŠ v Michalovciach zapojila do environ-projektu mesta *Modrá stužka* a dve MŠ do modelového projektu *Škôlka ježka Separka*.

- plán práce školy (ekoaktivity a činnosti školy, ekoosвета, ekospolupráca so zákonnými zástupcami, školami, inštitúciami, samosprávami, neziskovými organizáciami a pod.)

Väčšinu *environčinností* realizovali učitelia s deťmi na školskom dvore, podľa podmienok MŠ aj pri vodných tokoch, v lesoch i na lúkach. Zameriavali na praktické uplatňovanie poznatkov a zručností pri starostlivosti o blízke životné prostredie. Deťom poskytovali tematicky zameraný obrazový materiál, pracovné zošity, encyklopédie, odpadový a prírodný materiál na vlastné, tvorivé sebarealizovanie sa.

V niektorých MŠ (najmä Nitrianskeho kraja) boli zriadené prírodovedné centrá, živé kútiky, akvária, terária, kontajnery na separovaný zber mimo detí, centrum bádania a objavovania. Učitelia s deťmi sadili rôzne rastliny, dreviny, rýchlili rast rastlín, starali sa a ošetrovali kvety v triede, na školskom dvore, hrabali listy. Pozorovali počasia, dostupnú faunu, flóru v rôznorodom prostredí v každom ročnom období. V zime prikrmovali vtáky a lesné zvieratá. Činnosťami ochrannárskeho krúžku a tvorivými aktivitami zameranými na ochranu prírody a životného prostredia učitelia jednej MŠ Banskobystrického kraja podporovali a napomáhali plneniu špecifických i vlastných cieľov z oblasti environmentálnej výchovy.

Zákonní zástupcovia⁸ detí, rôzne⁹ organizácie, inštitúcie a samosprávy sa podľa možností podieľali na úprave a zveľaďovaní školského areálu hrabaním listia, sadením, ošetrovaním rastlín i drevín, zakladaním a starostlivosťou

⁸ Rodina významnou mierou ovplyvňuje rozvoj osobnosti a jeho postoje. Predpokladá sa, že v rámci environmentálneho vzdelávania sa napomáha jedincovi k prevzatíu zodpovednosti za vlastný život a zdravie, za stav okolitého prostredia s podporovaním pozitívneho vzťahu a prístupu k prírode a životnému prostrediu (spoločenskému, kultúrnemu a pod.), ako aj k prevzatíu zodpovednosti voči predchádzajúcim i nasledujúcim generáciám a preferovaniu zdravého životného štýlu.

⁹ Hasičský zbor, lesná správa, poľovné združenie, urbáriát, ochrannárska organizácia, farmárska spoločnosť, poľnohospodárske družstvo, knižnica, environ-centrum, múzeum, ZŠ, CVČ, NAPANT, RF Dynex, Slovenská sporiteľňa, Slovenská ornitologická spoločnosť, Sloboda zvierat, zväz záhradkárov, zväz rybárov, botanická záhrada, sokoliari, včelári, prírodné liečebné kúpele, vodárenská spoločnosť, OZ Vodný svet a pod.

o okrasnú skalku, o políčka s liečivými rastlinami, zeleninou. Zúčastňovali sa, aj spoluorganizovali výstavy prírodnín a produktov záhrad (ovocie, zelenina), čistenie blízkeho prostredia a prírody od odpadkov v rámci turistických vychádzok, cykloaktivity po obecných, regionálnych cyklotrasách, výlety do ZOO, arboréta, gazdovského dvora, zvieracej farmy. Obnovovali kfmidlá pre vtákov, krmelce pre lesnú zver. Participovali na separovaní odpadu.

Ekoaktivity zameriavali MŠ najmä na:

- využívanie odpadového a prírodného materiálu na tvorbu rôznorodých artefaktov deťmi,
- kultivovanie školského areálu,
- (významné) environ a ekodni napr. Deň ochrany prírody, Deň Zeme, Deň vody, Deň zvierat,
- separovanie komunálneho odpadu,
- osvetovú činnosť¹⁰.

Nie vždy odporúčania / úlohy pedagogicko-organizačných pokynov rezortného ministerstva (MŠVVaŠ SR) týkajúce sa environmentálnej problematiky boli rešpektované napr. zapracovaním do plánu práce škôl. Absentovalo individuálne¹¹ aj kontinuálne vzdelávanie učiteľov, ktorými by získali poznatky s uplatňovaním environmentálnej edukácie. Zistené bolo (najmä tínedžermi) ničenie školskej zelene a vybavenia záhrad (v čase mimo prevádzky) MŠ.

Tabuľka 2 *Environmentálna výchova v konaní materských škôl*

ŠIC	Koordinátor ENV	Vzdelávanie učiteľov	Ekokódex	Ekoprojekty	Ekoaktivity
BA				1 D ¹² + 10 K ¹³	
BB	1 MŠ		1 MŠ		
KE	1 MŠ	1 uč. prihlásený	1 MŠ	5 D + 9 K	
NR	2 MŠ	uč. 8 MŠ		4 D + 8 K	
PO	1 MŠ		3 MŠ	5 D + 15 K	
TN				3 D + 5 K	
TT				4	
ZA			3 MŠ		

¹⁰ Prednášky pre zákonných zástupcov, informačné tabule, propagačný materiál ochranárskych organizácií, webové sídlo školy, školský časopis, miestne, regionálne i celoštátne printové a elektronické médiá.

¹¹ Učiteľia nie vždy mali informácie o obsahu environmentálnej edukácie (vrátane preštudovania Metodiky predprimárneho vzdelávania), čo malo dopad aj na využívaní / používaní adekvátnej terminológie.

¹² Projekty dlhodobého charakteru.

¹³ Projekty krátkodobého charakteru

Odporúčania pedagogickej praxi MŠ:

- deklarovat' reálne rozpracovanie a realizovanie environmentálnej výchovy,
- zriadiť, vytvoriť hrové centrá v zmysle environmentálnej profilácie školy,
- zabezpečiť v spolupráci so zriaďovateľom materiálno-technické vybavenie prírodovedných centier,
- zabezpečiť doplnenie školského areálu zeleňou,
- zabezpečiť doplnenie spektra environmentálnej literatúry,
- rešpektovať environmentálne úlohy / odporúčania pedagogicko-organizačných pokynov,
- vytvoriť podmienky/ zabezpečiť individuálne a kontinuálne vzdelávanie učiteľov v oblasti environmentálnej výchovy,
- rešpektovať, používať environmentálnu terminológiu.

Fotografia 1 Jar v lese

Literatúra

Akcny plán pre plnenie úloh vyplývajúcich z Národnej stratégie pre globálne vzdelávanie na rok 2012.

<http://www.slovakaid.sk/wp-content/uploads/2012/01/06-Akcny-plan-pre-plnenie-uloh.pdf>

Akcny plán na realizáciu Koncepcie environmentálnej výchovy a vzdelávania na všetkých stupňoch škôl v SR a v systéme celoživotného vzdelávania do roku 2015.

<http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/esd/Implementation/NAP/SlovakiaNAP.Slovak.pdf>

Ekoškola – ako začať, pokračovať a... ako neskončiť. (eds.) 2004. Trenčín: Centrum environmentálnych aktivít Trenčín, Vienaľa Košice. 2004. 72 s.

http://www.zelenaskola.sk/files/Ekoskola_-_ako_zacat_pokracovat_a..._ako_neskoncit.pdf

GUZIOVÁ, K. 2008. Charakteristika prierezových tém (Príloha č. 3). In HAJDÚKOVÁ, V. a kol. 2008. *Príručka na tvorbu školských vzdelávacích programov pre materské školy*. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum, elokované pracovisko Tomášikova 4, Bratislava. 2008. 254 s. ISBN 978-80-8052-324-4.

http://www.minedu.sk/data/files/145_75_prirucka_na_tvorbu_svp_pre_ms.pdf

GUZIOVÁ, K. 2009. Charakteristika prierezových tém. In HAJDÚKOVÁ, V. a kol. 2009. *Metodika na tvorbu školských vzdelávacích programov pre materské školy*. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum v Bratislave. 2009. 287 s. ISBN 978-80-8052-341-1. <http://www.minedu.sk/statny-vzdelavaci-program-skolsky-vzdelavaci-program/>

KIMLIČKOVÁ, J. 2011. Environmentálna výchova (subkapitola 13.4) In *Metodika predprimárneho vzdelávania*. 2011. Štátny pedagogický ústav v Bratislave. Partizánske: EXPRESPRINT s. r. o., 2011. 352 s. ISBN 978-80-968777-3-7.

<http://www.statpedu.sk/sk/Aktuality/Metodika-predprimarneho-vzdelavania.alej>

LEŠKOVÁ BLAHOVÁ, A. 2011. *Environmentálna výchova bez (environmentálnej) etiky?* Prešov: Katedra pedagogiky FHPV PU. MVEK Prešov 2011.

http://www.pulib.sk/elpub2/FHPV/Istvan1/pdf_doc/4sekcia/Leskova%20Blahova.pdf

Národná stratégia pre globálne vzdelávanie na obdobie rokov 2012 – 2016.

http://www.statpedu.sk/files/documents/odborne_info/narodna_strategia_globalne%20vzdelavanie_2012_2016.pdf

MILOVÁ, S. – MEDAL, R. – KLOCOVKOVÁ, J. (eds.) 2012. Záverečná správa. *Environmentálna výchova a vzdelávanie detí a mládeže – aktuálna situácia na Slovensku*. Bratislava: IUVENTA. 2012. 108 s.

http://www.iuventa.sk/files/documents/7_vyskummladeze/vyskum/2012.pdf

Pedagogicko-organizačné pokyny na školský rok 2012/2013. <http://www.minedu.sk/>

Pedagogicko-organizačné pokyny na školský rok 2013/2014. <http://www.minedu.sk/>

PLATKOVÁ OLEJÁROVÁ, G. 2010. Aktuálne výzvy mravnej výchovy. In GLUCHMAN, V. a kol. 2010. *Filozofická etika (Etika I.)*. Prešov: GRAFOTLAČ PREŠOV, s. r. o., 2010. 174 s. ISBN 978-80-969953-9-4.

Prehľad strategických a koncepčných dokumentov, ktoré by mali byť zohľadnené vo vzdelávaní, vo vzdelávacích programoch a iných dokumentoch základných a stredných škôl.

http://www.statpedu.sk/files/documents/aktuality/strategie_koncepcie.pdf

Štátny vzdelávací program Environmentálna výchova (Prierezová téma). 2009. Bratislava: Štátny pedagogický ústav. 2009.

http://www.statpedu.sk/files/documents/svp/prierezove_temy/environmentalna_vychova.pdf

Štátny vzdelávací program ISCED 0 – predprimárne vzdelávanie. 2009. Bratislava:

va: MŠ SR, ŠPÚ. 2009. ISBN 978-80-969407-5-2.

Ústava Slovenskej republiky. 1992.

<http://www.vyvlastnenie.sk/predpisy/ustava-slovenskej-republiky>

Vyhláška Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky č. 24/2003 Z. z. v znení neskorších predpisov, ktorou sa vykonáva zákon č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov.

<http://www.zakonypreludi.sk/zz/2003-24>

Zákon č. 17/1992 Zb. o životnom prostredí v znení neskorších predpisov.

<http://www.zakonypreludi.sk/zz/1992-17>

Zákon č. 61/2002 Z. z. o osvetovej¹⁴ činnosti.

<http://www.mtaki.hu/docs/cd2/Szlovakia/2000-z061.pdf>

Zákon č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov.

<http://sturovo.com/drupal/subory/543.pdf>

Ilustračné obrázky a fotografia dostupné na:

<http://www.google.sk/search?q=environmentalistika>

<http://www.mssvatypeter.wbl.sk/Fotogaleria-20112012.html>

Kontaktné údaje

PaedDr. Ilona Uváčková

Štátna školská inšpekcia

Staré grunty 52

841 44 Bratislava 4

E-mail: uvackova@ssiba.sk

---

¹⁴ Osvetová činnosť zvyšuje všeobecnú kultúrnu a vzdelanostnú úroveň ľudí tým, že... prehľbuje vzťah k vlastnému štátu, a k starostlivosti o životné prostredie (§ 2 ods. 2 zákona č. 61/2002 Z. z. o osvetovej činnosti). Cieľom osvetovej činnosti je duchovný rozvoj osobnosti človeka, ktorý by mal vyústiť k väčšej spoločenskej zodpovednosti človeka k sebe samému a k spoločnosti ako celku.

ENVIRONMENTÁLNA UDRŽATEĽNOSŤ OPTIKOU DEŤÍ PREDŠKOLSKÉHO VEKU, RODIČOV A STARÝCH RODIČOV

ENVIRONMENTAL SUSTAINABILITY OPTICS PRESCHOOL CHILDREN, PARENTS AND GRANDPARENTS

Monika Miňová

Abstrakt

Príspevok je venovaný vyhodnoteniu svetového projektu so zameraním na trvalo udržateľný rozvoj v Slovenskej republike. Podstatou tohto projektu boli medzigeneračné rozhovory detí s rodičmi a starými rodičmi na tému trvalo udržateľného rozvoja.

Kľúčové slová

Trvalo udržateľný rozvoj, výpovede detí, výsledky projektu.

Resumé

The paper is devoted to the evaluation of the global project focusing on sustainable development in the Slovak Republic. The essence of this project were intergenerational conversations between children and parents and grandparents on sustainable development.

Key words

Sustainable development, children's testimony, results of the project.

Problematika životného prostredia, jeho rozmanitosti a krehkosti sa dotýka nás všetkých, nevyvímajúc žiadneho človeka. Nie len štát, ale každý jedinec by sa mal v rámci svojich možností a príležitostí pričiniť o jeho skvalitnenie v rámci pro-environmentálneho povedomia a s ním súvisiacim aktívnym záujmom o riešenie environmentálnych a ekologických problémov (Šepel'áková, 2012, s.102).

Environmentálne vzdelávanie, výchova a osвета je jedným z najdôležitejších nástrojov ochrany životného prostredia (Hrdličková, 2012). Environmentálna výchova v materských školách poskytuje priestor a neohraničené možnosti na vytváranie základov zodpovedného vzťahu človeka k životnému prostrediu (Bernátová, 2012).

Deti predškolského vsetko zaujima a rýchlo sa nadchnú pre veci, ktoré ich zaujímajú a ku ktorým my dospelí im ukážeme cestu a tým vzbudíme ich zvedavosť o odhaľovanie ďalších detailov. To ako bude vyzerat' príroda, naša zem v

budúcnosti záleží nielen od nás dospelých ale aj od našich detí, ktoré už od ranného detstva budeme s láskou viesť a odhaľovať im tajomstva prírody a jej ochrany.

V materských školách sa environmentálna výchova realizuje prostredníctvom priameho spoznávania prírody v jej prirodzenom prostredí, ale aj nepriamou skúsenosťou detí prostredníctvom rôznych edukačných pomôcok .

Pred štyrmi rokmi bol vytvorený svetový projekt ESD - k Trvalo udržateľnému rozvoju, ktorý vznikol v Svetovej organizácii pre predškolskú výchovu (OMEP). Do tohto projektu sa Slovenská republika prostredníctvom SV OMEP prihlásila. Materské školy väčšinou vyhľadávajú projekty, v ktorých získajú nejakú finančnú hotovosť, ale tento projekt takúto možnosť neposkytoval a aj napriek tomu sa doň materské školy prihlásili. Uvedieme stručný priezrak rokov, počas ktorých materské školy plnili ciele ESD.

V školskom roku 2009/2010 bola Slovenská republika prvýkrát prihlásená do Svetového projektu Trvalo udržateľného rozvoja (ESD), ktorý sa realizoval ako rozhovor o logu svetového kongresu.

Druhá časť Svetového projektu Trvalo udržateľného rozvoja (ESD praktická časť) sa realizovala v školskom roku 2010/2011 prostredníctvom konkrétnych projektov a aktivít.

V školskom roku 2011/2012 si mohli materské školy vybrať, do ktorej časti projektu sa budú chcieť zapojiť. Mali možnosť si vybrať rozhovor o logu alebo praktickú časť prostredníctvom konkrétnych projektov a jednorazových aktivít.

V roku 2012 svetový kongres OMEP sa uskutočnil 17. – 21. 07. 2012 v Campo Grande v Brazílii. Na tomto kongrese bolo prijaté Vyhlásenie vyzývajúce k integrácii predškolského vzdelávania a starostlivosti ako prioritného v OSN s cieľom Trvalo udržateľného rozvoja na roky 2015 – 2030. Svetový kongres zvažoval dva nadväzujúce projekty:

- súťaž o vypracovanie vzdelávacieho programu v rámci 3 pilierov ESD pre deti predškolského veku,
- medzigeneračný dialóg.

Svetová organizácia OMEP vypísala pokračovanie projektu ESD so zameraním na medzigeneračné rozhovory detí, rodičov a starých rodičov. Slovenská republika prostredníctvom SV OMEP mala aj v tomto pokračovaní projektu svoje zastúpenie.

V tejto časti projektu sa mali materské školy zamerať na ciele, ktoré presahujú jej rámec. Úlohou učiteľov a detí bolo zapájať sa do diskusií, ktoré sa týkajú nižšie uvedených cieľov. Tieto ciele boli vybrané tak, aby zahŕňali všetky tri dimenzie „Vzdelávania pre trvalo udržateľný rozvoj“ (sociokultúrna, ekologická a ekonomická) a zároveň mali na účastníkov týchto diskusií pozitívny vplyv (v zmysle vzdelávania pre trvalo udržateľný rozvoj). Materské školy si mohli vybrať jeden alebo viacero z týchto cieľov a pracovať s deťmi na ich dosiahnutí. Projekt začal diskusiou s deťmi na tému vybraného cieľa. Deti spoločne s učiteľmi potom vymysleli otázky, ktoré sa pýtali rodičov a starých rodičov detí.

V tabuľke 1 uvádzame prehľad o zapojení materských a počtu detí v jednotlivých školských rokoch. Počet prihlásených v každom roku bol o čosi vyšší, ale hodnotiacu správu odovzdalo len daný počet materských škôl uvedených v tabuľke.

Tabuľka 1 Prehľad za jednotlivé roky

Kritéria	2009/2010	2010/2011	2011/2012	2012/2013
Počet MŠ	17	19	18	19
Počet detí	246	810	838	2081

V školskom roku 2012/2013 boli do projektu zapojené tieto materské školy:
 Banská Bystrica a Brezno - MŠ Magurská, Tatranská, Radvanská
 Hlohovec – ZŠ s MŠ Drahovce
 Košice – MŠ B. Němcovej, Obrancov mieru 16, Obrancov mieru 20, Park mládeže, Dénešova a Watsonova
 Nitra – MŠ Beethovenova, Čajkovského, Novomeského
 Prešov – MŠ Budovateľská, Čergovská, Ľubotice a Hanušovce nad Topľou
 Rimavská Sobota – MŠ Nábrežie Rimavy Hnúšťa, MŠ Tisovec
 Každý rok bola potrebná aj stručná štatistika, ktorú uvádzame v tabuľke 2 a to v prehľade informácii o zapojenosti materských škôl do projektu Part 3 Intergenerational Dialogues for ESD.

Tabuľka 2 Charakteristika súboru projektu v roku 2012/2013

Projekty		Aktivity	
Kategórie	Počet	Kategórie	Počet
<i>Dievčatá</i>		<i>Dievčatá</i>	
do 3 rokov	18	do 3 rokov	12
3 – 4 ročné	107	3 – 4 ročné	98
4 – 5 ročné	168	4 – 5 ročné	290
6 ročné	127	6 ročné	134
Spolu dievčat	420	Spolu dievčat	534
<i>Chlapci</i>		<i>Chlapci</i>	
do 3 rokov	5	do 3 rokov	5
3 – 4 roční	159	3 – 4 roční	127
4 – 5 ročné	196	4 – 5 ročné	323
6 roční	128	6 roční	184
Spolu chlapcov	488	Spolu chlapcov	639
Spolu všetkých detí	908	Spolu všetkých detí	1173
Počet MŠ	19	Počet MŠ	19
Počet učiteľov	69	Počet učiteľov	58
Počet rodičov	987	Počet rodičov	547
Počet starých rodičov	864	Počet starých rodičov	200
Počet projektov	48	Počet aktivít	98

Ak to zhrnieme do projektu Part 3 Intergenerational Dialogues for ESD sa zapojilo 19 materských škôl, 2081 detí, 127 učiteliek, 1534 rodičov a 1064 starých rodičov. Materské školy do záverečnej správy projektu mali uviesť príklad jedného projektu a jednej konkrétnej aktivity. V nasledujúcej tabuľke uvádzame počty projektov a aktivít, ktoré materské školy uviedli v záverečnej správe podľa typu cieľa.

Tabuľka 3 Prehľad o projektoch a aktivitách podľa výberu cieľa

Dominantné ciele projektu	Projekty	Aktivity	Spolu
Cieľ č. 1 <i>Ako používame plasty?</i>	13	5	18
Cieľ č. 2 <i>Odkiaľ je jedlo?</i>	7	2	9
Cieľ č. 3 <i>Ako sa hráte s hračkami a s ostatnými deťmi?</i>	5	3	8

Pre učiteľky materských škôl určite bude zaujímavé a inšpirujúce si pozrieť názvy projektov a aktivít, ktoré vo svojich materských školách realizovali počas daného školského roka. Niektoré projekty a aktivity sú už stále, ktoré sa realizujú v materskej škole pravidelne. Niektoré vznikli a realizovali sa len pre účely tohto svetového projektu.

Tabuľka 4 Názvy projektov a aktivít

Projekty	Aktivity
Lienky v záhradke Špindľúra v krajine čistoty Priateľské srdiečka Kamaráti na lúke „Chceme zdravo žiť, zdravo sa stravovať a s kamarátmi sa hrať“ Včera, dnes a zajtra Ako používať plasty? Zbieraj a separuj Panáčik Separáčik a triedenie odpadu Využitie plastov pri rozvíjaní kreativity v MŠ v rôznych technikách Po novom a po starom..... Plast - náš priateľ alebo nepriateľ? Chrániť, spolupracovať a tvoriť Ako sa hrali, ako sa hrať budeme Separujeme s Ježkom separkom Veselá záhradka Plasty okolo nás Hračky kedysi a dnes Záhradka pre zvedavé kuriatka Ježko v krajine plastov	Lienky a semienka Malí bádatelia Naš veselý karneval Návšteva Mestského múzea v Tisovci Poďte k nám do divadla – divadielko „O stratených ponožkách“ Bábika z textilu – ako symbol zimy Presádzanie priesad, ktoré sme vypesovali so semienok Návštev u obyvateľov Domova dôchodcov a sociálnych služieb v Tisovci Tvorivé dielne Do škôlky bez igelitky Stretnutie dvoch generácií Hráme sa a tvoríme z plastových obalov: neobvyčajné hudobné nástroje Trsátka na tancovanie. Kvetináče na kvety. Hrkálky na cvičenie. Zhotovenie knihy Postavme si detské mesto Čo skrývala kuchyňa voľakedy dávno? Čo je z plastu? Plast, plast a ešte raz plast Aj chrobáčky chcú mať čisto Tvoríme z plastov Aj plastová fľaša je hračka

Po stručnom predstavení cieľov tretieho pokračovania svetového projektu ESD a charakteristiky súboru a zapojenia materských škôl, uvedieme si výsledky projektu za jednotlivé dominantné ciele.

Cieľ č. 1 Ako používame plasty?

Tento cieľ si vybralo najviac materských škôl lebo je prístupný pre všetkých a s plastmi sa deti stretávajú na každom kroku. V materskej škole sú z nich vyrobené hotové pomôcky alebo si deti z odpadového materiálu vyrábajú rôzne hračky a pomôcky. Diskusie s deťmi, s rodičmi a starými rodičmi boli veľmi zaujímavé, nápadité a poučné. Tým, že deti majú konkrétne myslenie a ponímanie času je u nich ešte nestabilné, tak vznikli zaujímavé situácie. Napr. nevedeli si predstaviť, kedy to bolo, keď starí rodičia nemali doma vodovod a chodili pre vodu do studne. Uvedieme jeden konkrétny názor na používanie plastov: Kupovať veci radšej v sklenenej fľaši, ako v plastovej, ale bohužiaľ nevyhneme sa tomu, pretože olej alebo ocot sa už nepredáva v skle; dostať ich len v plastových fľašiach; zaujímavé je to, že dnes sa väčšinou predáva v sklenených fľašiach len alkohol.

Cieľ č. 2 Odkiaľ je jedlo?

V materských školách nie je bežné, aby mali vlastnú záhradku. Preto aj tento cieľ si nevybralo veľa materských škôl. V interiéri si deti spolu s pani učiteľkou sadia kvety, rôzne priesady, ktoré vysádzajú do záhradky. Počas realizácie svetového projektu bolo chladne a zimné počasie, preto práca priamo v záhradke sa ešte nemohla zrealizovať. Pri sadení v triede sa stali zaujímavé situácie. Deti nie sú zvyknuté pracovať s hlinou a nezniesli zašpinené ruky.

Pri rozhovoroch s rodičmi a starými rodičmi sa deti dozvedeli, že niekedy ľudia mali viacej záhradky ako v súčasnosti. Všetko, čo potrebovali na jedenie si samy dopestovali. Dnes sa tieto suroviny a potraviny kupujú v obchodoch. Preto na otázku odkiaľ je jedlo, bežne deti reagovali, že je z Tesca, Lidlu (názvy obchodov).

Cieľ č. 3 Ako sa hráte s hračkami a s ostatnými deťmi?

Tento cieľ bol realizovaný v dvoch smeroch. Prvý bol ten, že deti navštívili inú materskú školu vo svojom meste a spoznali jej život, hračky a hranie sa detí. Tento smer bol najmenej realizovaný. Druhý smer bol z pohľadu medzigeneračných rozhovorov a tento bol využitý skoro v každej materskej škole. Typické otázky boli: Ako ste sa hrali? S akými hračkami? Aké konkrétne hry?

Niektorí starí rodičia doniesli do materskej školy aj svoje hračky a deti sa čudovali, že aké boli ešte zachovalé. Niektoré deti si vedeli predstaviť, že by mali len takéto hračky, ale väčšine by ich už súčasné obľúbené hračky chýbali. Starí rodičia zdôraznili, že nemali peniaze, aby si nejaké hračky mohli kúpiť, ale ani takéto ponuka hračiek kedysi nebola ako je dnes. V tom čase, keď boli oni malí, sa viacej rozprávali rozprávky, príbehy a viacej sa v rodinách rozprávalo ako v súčasnosti. Uvedieme konkrétnu odpoveď: *S prvou jarnou trávičkou sme chodili pásť husi a tam sme sa hrali s blatom – piekli sme koláče, torty, ale blato sme nemiesili rukami ale nohami, tak sa nám nohy trochu ochladili, lebo vonku bolo horúco, ale my sme chodili bosí.*

V tejto časti budeme analyzovať záznamy medzigeneračných dialógov a autentické odpovede detí, rodičov a starých rodičov

A. Ako používame plasty?**Otázky a odpovede detí:****1. Aké plastové obaly používate doma?**

- my kupujeme v plastových fľašiach vodu aj malinovku - 1870 odpovedí
- keď sme v obchode a mama kupuje chliebik alebo pečivo, hneď to dá do mikroténového vrečka - 1620 odpovedí
- keď si ideme doma vonku opekať, my používame plastové poháre, aj taniere aj príbor, lebo mama povedala, že to potom nemusí umývať, len to hodí do koša - 980 detí

2. Čo robíte potom s prázdnyimi plastovými fľašami a obalmi? Kam ich dávate?

- my to všetko hneď zahadzujeme do kontajnera - 1430 detí
- ocino keď je fľaša prázdna, tak ju tak postláča a potom hodí do kontajnera, takého bieleho - 860 detí
- my máme na dvore tri také koše a do jedného dávame aj plastové fľaše aj tégly od jogurtov - 460 detí

Otázky a odpovede rodičov a starých rodičov:

1. Ako ste si so sebou nosili vodu, keď ešte neexistovali plastové fľaše?

- nenosili sme si vodu so sebou, napili sme sa až v práci alebo v škole vody z vodovodu alebo v škole sme mali fontánky s pitnou vodou - 1 020 odpovedí
- v sklenených fľašiach, v hliníkových alebo smaltových kanvičkách, v hlinených džbánoch, v sklenených fľašiach s patentným uzáverom - 1620 odpovedí
- vodu sme si nenosili, všade bolo vody dosť, pili sme z potokov, alebo v poli zo studničiek, v ktorých bola kryštáľovo čistá voda, keď sme boli v škole, tak sme pili zo studne - 480 odpovedí

2. Čo ste používali namiesto plastových (mikroténových) vreciek?

- papierové desiatové vrecká - 1740 odpovedí
- baliaci papier - 1960 odpovedí
- látkové utierky - 1230 odpovedí
- noviny - 680 odpovedí
- celofán - 320 odpovedí

3. V čom ste nosili nákup z obchodu, keď ešte neexistovali igelitové tašky?

- v plátenných taškách - 1 940 odpovedí
- pletených košíkoch - 830 odpovedí

Otázky a odpovede detí, rodičov a starých rodičov:

1. Ako by ste mohli znížiť spotrebu plastov?

- návrat k vratným skleneným fľašiam /predtým to fungovalo/ - 2100 odpovedí
- nevyrábať všetko z plastu - 2120 odpovedí
- plast nahradiť sklom - 2260 odpovedí
- výrobky by sa mohli baliť do papiera - 980 odpovedí
- keby sa fľaše, škatule, dali použiť viackrát - 1890 odpovedí
- nákup budeme dávať do vlastných látkových tašiek - 2050 odpovedí
- na všetok tovar v obchode nebudeme používať mikroténové vrecúška - 1780 odpovedí
- zriadiť v školách fontánky s pitnou vodou - 480 odpovedí
- viac vyrábať výrobky z takých materiálov, ktoré sa po čase rozpadnú bez vplyvu na životné prostredie - 1860 odpovedí.

B. Odkiaľ je jedlo?

Otázky a odpovede detí, rodičov a starých rodičov:

1. Mali ste/máte pri dome záhradku?

- áno máme /kompostujeme/ - 860 odpovedí
- mali sme, keď sme boli mladší - 1100 odpovedí
- áno pri dome, teraz pri chate - 360 odpovedí

2. Čo v nej pestujete/ste pestovali?

- všetko, čo je potrebné v domácnosti ovocie a zeleninu - 1090 odpovedí
- ovocné stromy a kvety - 780 odpovedí

3. Ako ste začali s pestovaním v záhrade, aké veci sú na to potrebné?

- motyka, rýľ, hrable, záhradné nožnice, pilky, hrabličky, semiačka - 1190 odpovedí
- v prvom rade potrebujete chuť a záujem - 420 odpovedí
- najskôr treba porať - 780 odpovedí
- boli sme vedení od malička – vypestovať si pre vlastnú spotrebu, zavarit' ovocie - 960 odpovedí
- je to radosť si niečo dopestovať - 760 odpovedí

Otázka a odpoveď detí:

1. Odkiaľ je jedlo? (Odkiaľ pochádza, odkiaľ sa berie jedlo)

- z TESCO - 1400 odpovedí
- z Lidlu - 860 odpovedí
- zo záhrady a z farmy - 780 odpovedí

C. Ako sa hráte s hračkami a s ostatnými deťmi?

Otázky a odpovede rodičov a starých rodičov:

1. Ako ste sa hrávali?

- guľky, púšťanie šarkanov - 740 odpovedí
- hrali sme divadlo, na slepú babu, kolo mlynské, na vojakov - 1120 odpovedí
- na obchod, s drevenými hračkami /koník, mlynské koleso, rebrňáky/, s bábikami - 1320 odpovedí
- hrávali sme sa v prírode, najmä v lese, na futbalovom ihrisku - 980 odpovedí
- skrývačky, naháňačky, futbal, vybíjaná, švihadlá, skákanie cez gumu, skákanie škôlky - 1260 odpovedí
- štrikovali, háčkovali - 90 odpovedí
- chlapi sa hrávali s handrovou loptou tá hra sa volala - KAPOŠ - 180 odpovedí
- hru PICKO (podobné americkému bejsbalu) - 160 odpovedí
- veľa času sme strávili s rodičmi, ktorým sme pomáhali - 320 odpovedí

2. Pamätáte si nejaké hračky?

- vyhlbené jarčeky – púšťanie papierových lodičiek po daždi, vonku keď sme si nachytali veľa dažďovej vody - 240 odpovedí
- maco, bábiky, kočík, hojdačí koník, kocky, švihadlá - 1080 odpovedí
- veľa sme čítali knihy - 640 odpovedí
- drevený vozík pre bábiky, špulky z niti, handrové bábiky, drevené figúrky, rapkáče - 650 odpovedí
- stavali sme úkryty v prírode, v zime sme sa korčuľovali na zamrznutých lúkach - 440 odpovedí
- s kolesom z bicykla - posúvali sme ho palicou - 320 odpovedí
- sánkovanie- vrece vyplnené slamou - 120 odpovedí
- niektoré deti vôbec nemali hračky - 240 odpovedí

3. Aké boli obchody predtým?

- málo vecí sme kupovali v obchodoch: mlieko, maslo smotanu sme mali od našej kozy a kravy, chlieb som piekla spolu s mamou a sestrou, mäso sme mali od prasiatka, od zajacov, kozy, ovce, vajcia a polievku zo sliepky - 1030 odpovedí
- boli menšie obchody, kde predavačka poznala kupujúcich - 890 odpovedí
- bol pultový predaj - 640 odpovedí
- neskôr aj samoobsluhy, ale oveľa, oveľa menšie ako dnešné markety a umelé tašky a fľaše neboli - 960 odpovedí

4. Čo ste jedli?

- halušky s tvarohom, s kapustou a niekedy boli na nich aj škvarky - 640 odpovedí
- buchty - 540 odpovedí
- pirohy, šúľance, zemiaky s mliekom - 540 odpovedí
- mäso sme mali iba na veľké sviatky - pečené - 780 odpovedí
- v nedeľu sme mali mäsovú polievku a mäso z polievky - 980 odpovedí
- chlieb s maslom, masťou, lekvárom - 780 odpovedí
- prívarky, cestoviny, jedlá zo zemiakov, zeleninu, syry - 640 odpovedí
- pizza a bagety neboli ani fastfoody - 230 odpovedí

5. Čo ste kupovali v obchode?

- soľ, cukor, droždie, papier, perá, ceruzky - 320 odpovedí

Jednotlivé odpovede boli zaujímavé a podnetné na zamyslenie. Z množstva odpovedí vyberáme a uvedieme príklady zaujímavých otázok a odpovedí, ktoré vymysleli deti, rodičia a starí rodičia.

Ako môžeme využiť plasty?

- Treba nám toľko? Nie až toľko.
- Treba fľašky pomlieť v mlyne, aby sa dali urobiť nové.
- Môžeme ich dať do vane a keď sa deti budú kúpať, použijú ich na hranie.
- Ja by som to tak urobila, že by som nekupovala toľko vody, že by som si ju púšťala z vodovodu, aby som nemala milión plastov.
- Keby sme chceli chytiť muchu, priložíme na ňu plastový pohár a ona neunikne von.

Aké mali deti hračky niekedy?

- Vyrezali zo stromu – hojdacieho koníka
- Drevené koče
- Bábiky šili z látky
- Vyrezávali si píšťalky z vrby

Videli ste u starých rodičov nejaké staré hračky?

- Starý otec má uložené plechové autíčka a stará mama porcelánovú bábiku
- Stará mama má pekné drevené hračky – zvieratka
- Hojdací koník, ktorý je veľmi starý

Hrá sa so starými hračkami niekto teraz ?

- Ja sa rád hojdám na hojdacom koníku, má mäkké sedlo a vyrezávanú hlavu
- S drevenými autíčkami a klavírom na baterky
- Boli by ste spokojní so starými hračkami?
- Všetky hračky sú pre mňa veľmi pekné
- Všetky hračky sú zaujímavé, už také staré hračky nedostať v obchode kúpiť

Diskusia

Medzigeneračné rozhovory deti sa realizovali:

- individuálne doma so svojimi rodičmi a starými rodičmi. Na druhý deň ráno prišli do materskej školy a porozprávali pani učiteľkám, čo zistili.
- frontálne a skupinovo v materskej škole, kedy rodičia a starí rodičia prišli na tvorivé dielne, workshopy do materskej školy,
- pri návšteve domova dôchodcov.

Špecifickou formou bola návšteva múzea, kde deti pozorovali a pýtali sa za mestnanca múzea na exponáty, ktoré videli.

Medzigeneračné rozhovory boli pre deti veľmi zaujímavou skúsenosťou, lebo vymyslieť otázky nie je také jednoduché a ani ich položiť cudzím ľuďom (domov dôchodcov). Starí rodičia sa dozvedeli veľa informácií od svojich vnukov a vnučiek. Rozšírili si podnety a získali inšpirácie na pracovnú činnosť s deťmi, ktoré môžu využiť vo voľných chvíľach strávených spolu.

Výsledky zistení na dominantné ciele projektu Part 3 Intergenerational Dialogues for ESD budú zahrnuté a prezentované v dňoch 9. – 13. 7. 2013 na svetovom kongrese OMEP v Šanghaji, kde SV OMEP bude mať svoje zastúpenie.

Materské školy zapojené do tohto projektu prezentovali záujem o pokračovanie svetového projektu. Každý rok bol cieľ svetového projektu iný, zaujímavý a obohacujúci pre učiteľky ale aj deti v materských školách. V tomto roku sa objekt záujmu presunul za rámec materských škôl a to bolo realizátormi projektu veľmi cenené a prijímané pozitívne. Vytvoriť si vlastné záhradky, zapojiť do diskusií a spolupráce rodičov aj starých rodičov je pre environmentálnu udržateľnosť veľmi dôležité, podstatné a potrebné nielen pre poznanie našej histórie ale aj budúcnosti.

Literatúra

BERNÁTOVÁ, R. 2012. Environmentálna výchova v živote dieťaťa a predškolského veku. In *Zborník z vedecko – odbornej konferencie pod názvom: Trvalo udržateľný rozvoj ako možný liek na environmentálne problémy ľudstva optikou detí predškolského veku*. Prešov: PU v Prešove, Pedagogická fakulta, SV OMEP. 2012. ISBN 978-80-555-0704-0.

HRDLIČKOVÁ, V. 2012. Environmentálna výchova a vzdelávanie pro udržateľný rozvoj v predprimárnom vzdelávaní v ČR. In *Zborník z vedecko – odbornej konferencie pod názvom: Trvalo udržateľný rozvoj ako možný liek na environmentálne problémy ľudstva optikou detí predškolského veku*. Prešov: PU v Prešove, Pedagogická fakulta, SV OMEP. 2012. ISBN 978-80-555-0704-0.

MIŇOVÁ, M. 2010. Trvalo udržateľný rozvoj očami našich detí. In *Zborník z vedecko – odbornej konferencie pod názvom: Trvalo udržateľný rozvoj očami detí predškolského veku*. Prešov: PU v Prešove, Pedagogická fakulta, SV OMEP. 2010. ISBN 978-80-555-0209-0.

MIŇOVÁ, M. 2011. Trvalo udržateľný rozvoj z pohľadu detí a učiteliek materských škôl. In *Zborník z vedecko – odbornej konferencie pod názvom: Manažment a marketing trvalo udržateľného rozvoja z pohľadu predprimárneho vzdelávania*. Prešov: PU v Prešove, Pedagogická fakulta, SV OMEP. 2011. ISBN 978-80-555-0468-1.

MIŇOVÁ, M. 2012. Environmentálna oblasť ako neodmysliteľná súčasť projektu k Trvalo udržateľnému rozvoju z pohľadu detí. In *Zborník z vedecko – odbornej konferencie pod názvom: Trvalo udržateľný rozvoj ako možný liek na environmentálne problémy ľudstva optikou detí predškolského veku*. Prešov: PU v Prešove, Pedagogická fakulta, SV OMEP. 2012. ISBN 978-80-555-0704-0.

RUŽIČKA, M. 2004. *Environmentálna výchova a vzdelávanie na školách v SR-4.národná konferencia*. [online]. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 2004. Dostupné na: www.infovek.sk/predmety/enviro/dokumenty/4_narodna_konferencia_zavery.pdf

ŠEPELÁKOVÁ, L. 2012. Environmentálna výchova z pohľadu konštruktivizmu.

In *Zborník z vedecko – odbornej konferencie pod názvom: Trvalo udržateľný rozvoj ako možný liek na environmentálne problémy ľudstva optikou detí predškolského veku*. Prešov: PU v Prešove, Pedagogická fakulta, SV OMEP. 2012. ISBN 978-80-555-0704-0.

Kontaktné údaje

PaedDr. Monika Miňová, PhD.

Prešovská univerzita v Prešove

Pedagogická fakulta

Ul. 17. novembra 15

081 16 Prešov

E-mail: monika.minova@pf.unipo.sk

REFERÁTY

MOŽNOSTI A VÝZNAM SPOLUPRÁCE FARIEM A MATERSKÝCH ŠKÔL

THE OPPORTUNITIES AND IMPORTANCE OF COOPERATION FARMS AND KINDERGARDENS

Zuzana Gallayová

Abstrakt

V Štátnom vzdelávacom programe ISCED 0 je téma „Zdravé potraviny“ súčasťou obsahových štandardov v tematickom okruhu JA SOM v kognitívnej oblasti. Okrem optimalizácie zloženia potravy je dôležitý pôvod potravín (spôsob pestovania, chovu), ich spracovanie, skladovanie ako aj samotná príprava. Spolupráca materskej školy s farmou prináša celý rad príležitostí pre napĺňanie cieľov Štátneho vzdelávacieho programu, umožňuje realizáciu výukových programov a prináša deťom autentické zážitky.

Kľúčové slová

Potraviny, zdravie, farma, ISCED 0.

Resumé

The theme Health food is one a topic of The State Education Programme International Standard Classification of Education 0, in the concrete thematic part I AM as a cognitive content standard. Food background (a food-growing, farming, transit, processing, holding etc.) is as important as optimizing of the diet composition for health, too. Cooperation kindergarten with farms brings a lot of opportunities for the attainment of the State Educational program goals. This cooperation affords opportunity to implement of educational programs and provides authentic experiences to children.

Key words

Food, health, farm, ISCED 0.

Úvod

Základy stravovacích návykov sa tvoria už v dojčenskom veku. Na ich budovanie sa spolupodieľa najmä rodina dieťaťa. Až 60 % ochorení v dospelosti spôsobuje nesprávny životný štýl, ktorého zvyklosti sa zakoreňujú od útleho detstva (Vitáriušová a kol., 2007). Mnohé choroby dospelosti majú svoj pôvod už vo včasnom detskom veku a dokonca počas vnútro maternicového života (Kovács, 2009). Téma „potraviny“ je vhodná pre materskú školu, nakoľko sa s ňou deti stretávajú prirodzene denne, majú ju zažitú. Z hľadiska predškolskej výchovy ide o tému integrujúcu mnohé aspekty: od spoznávania jednotlivých plodín a potravín, cez ich vplyv na zdravie, po spôsoby produkcie, spracovania,

dopravy atď. Potraviny sú atraktívnou témou, plnou farieb, vôní, chutí, ponúkajúcou celú škálu objavovania, skúmania, pozorovania, experimentovania a tiež možnosti spolupráce s rodičmi.

Potraviny v ISCED 0

Materské školy v Slovenskej republike sú pri vytváraní Školských vzdelávacích programov viazané Štátnym vzdelávacím programom, konkrétne ISCED 0 - programom Dieťa a svet. Tento je integrovaný do štyroch tematických okruhov (kol., 2008):

- a) **Ja som** – na rozvíjanie osobnostných kompetencií, zmyslov, vzťahu dieťaťa k rodine a k okoliu, na sebazpoznanie, sebaaprezentáciu, na sociálne, emocionálne, motorické a kognitívne vnímanie života dieťaťa (telesný, duševný, duchovný, sociálny a emocionálny život).
- b) **Ľudia** – na rozvíjanie sociálnych skúseností a vzťahu ku spoločenstvu ľudí, kontakty s ďalšími skupinami ľudí, na oboznamovanie sa s pracovnými a inými aktivitami ľudí, na rozvíjanie predstáv o miestach, kde ľudia žijú a tvoria, o prostredí, v ktorom sa nachádzajú, o multikultúre, etnikách, rasách (ďalší ľudia, ľudstvo).
- c) **Príroda** – na rozvíjanie poznania elementárnych zákonitostí života na Zemi, prírodných javov, živých i neživých predmetov, na formovanie začiatkov „ekologickej“ kultúry, na vytváranie (formovanie) pohľadu na svet prírody a vzťahu k prírode, na vytváranie základov svetonázoru a získavanie základných vedomostí o Zemi a vesmíre (Zem, vesmír).
- d) **Kultúra** – na rozvíjanie kontaktov dieťaťa so svetom duševných činností ľudí, rozvoja vnímania a uplatňovania hudobnej, literárnej a výtvarnej kultúry (predmetný svet, svet hry a svet umenia).

Tematické okruhy sa vzájomne prelínajú a dopĺňajú, plnia sa integrovane. Téma „Zdravé potraviny“ je v ISCED 0 zapracovaná do obsahových štandardov v tematickom okruhu JA SOM v kognitívnej oblasti, výkonový štandard: poznať, rozlíšiť, triediť a vyberať si zdravé potraviny. Mnohé aktivity realizované v tejto téme sa v materských školách opakujú, takže ich môžeme považovať už za tradičné, napr. Deň jablka, Mliečny deň, Tekvičková slávnosť, Deň bez sladkostí, ochutnávky rôznych receptov pri príležitosti Dňa matiek atď., z dlhodobých projektov napr. Adamko zdravo-hravo (www.adamkontakt.sk) alebo Evička nám ochorela (www.redcrosss.sk). Na mnohých dvoroch materských škôl majú deti možnosť pomáhať s pestovaním bylín, zeleniny, pozorovať premenu kvetov jabloní na plody. Tieto príležitosti sú samozrejme neporovnateľné s prácou v interiéri, hoci najlepšimi didaktickými pomôckami. Na Slovensku našťastie školské dvory plné tují či smrekov postupne ožívajú prvkami prírodných záhrad (www.sosna.sk), čím sa vytvára podnetné prostredie pre vnímanie sezónnej rytmiky, vývoja rastlín, pochopenie väzieb medzi pôdou, vodou, vzduchom, slnkom a rastlinami, budovania kontaktu s prírodou atď.

Príklady aktivít pre materskú školu

Problematicku vplyvu potravín na zdravie nevnímame len ako zostavenie vhodnej potravej pyramídy a dodržiavanie pravidiel správnej výživy (Hajdúková a kol., 2008):

- pravidelný režim (5 – 6x/deň)
- energeticky vyváženosť vs. pohybová aktivita
- dostatočný príjem tekutín: čistá voda, ovocné čaje a šťavy
- zelenina a ovocie minimálne 3x denne
- optimálny denný príjem vlákniny: celozrnný chlieb a pečivo, obilniny, strukoviny, olejnaté semená a sója
- optimálny/dostatočný denný príjem bielkovín – mlieko, mliečne výrobky, mäso z hydiny,

alebo len ako vyvarovanie sa častých chýb vo výžive detí, napr.:

- nadmerné množstvo cukrovínok, sladkostí, údenín, soli
- nevhodne rozvrhnuté prijímanie stravy počas dňa
- nedostatok pokoja, náhlenie, nervozita pri jedle, nedostatočné požitie stravy a pod.

Okrem optimalizácie zloženia potravy je dôležitý pôvod potravín (spôsob pestovania, chovu), ich spracovanie, skladovanie ako aj samotná príprava. V období, keď sa podstatná časť obyvateľstva Slovenska venovala poľnohospodárstvu (cca tri generácie späť) bola produkcia potravín prirodzenou súčasťou života obyvateľstva. Dnes však väčšina z nás nepozná podrobnejšie pôvod potravín, ktoré konzumujeme. Bežné poľnohospodárske práce poznajú zblízka zväčša len deti na vidieku, hoci aj tu v mnohých oblastiach Slovenska dochádza k poklesu záujmu o samozásobiteľstvo. V materských školách sa preto realizujú výukové programy napr. zamerané na spoznanie vývoja plodov „Od semienka po jablčko“, na spoznanie procesu dopestovania obilia a pečenia chleba „Od zrnka k chlebu“ (Nagyová, 2006). V tomto kontexte je v materskej škole vhodné prebávanie environmentálnej výchovy s výchovou regionálnou napr. prostredníctvom remesiel. Projekt Slovenského banského múzea v Banskej Štiavnici „Škola v múzeu“ (<http://www.muzeumbansko.sk/skola-v-muzeu/>) umožňuje deťom vyskúšať si rôzne remeslá (hrnčiarstvo, tkáčstvo, medovníkárstvo atď.) či niekdajšie tradičné domáce práce (pečenie chleba, ľahanej štrúdle, fašiangových šišíek či obradového pečiva) v súlade so sezónnou rytmikou a zvykoslovím. Táto atraktívna cesta spoznávania materiálov aj vlastnej histórie, skúšanie procesu tvorby výrobkov, získavanie zručností, prináša radosť z vlastnoručnej práce (samotný proces tvorby je stimulujúci aj ukludňujúci, vyžaduje zahĺbenie sa a sústredenosť), ocenenie majstrovstva remeselníkov, vytvára predstavu o ceste výrobkov (od vŕby ku košíku, od mlieka k syru či tvarohu), umožňuje tešiť sa z vlastného úspechu a zmysluplne prežitého času. Deti cez priamu skúsenosť získavajú informácie o pôvode vecí, o sebestačnosti domácností v minulosti, učia sa vážiť si prácu a pod.

Veľmi podnetnou sa ukazuje spolupráca materskej školy s miestnou farmou (gazdovským dvorom), najmä pokiaľ sa jedná o systematickú spoluprácu, nielen jednorazový návštevu s prehliadkou domácich zvierat. Pravidelné návštevy farmy počas sezóny vytvárajú celú škálu príležitostí na učenie sa v autentickom prostredí, napr.:

- spoznávanie ovocných stromov, krov, druhov ovocia, zeleniny, bylín (a ich využitia), druhov domácich zvierat a spracovania ich produktov
- hľadanie rozdielov vo farbe, tvare, vône a chuti rôznych tradičných odrôd ovocia
- pomoc v sade, napr. pri zbere jablák, výrobe muštu, sušení ovocia
- pomoc pri kŕmení domácich zvierat
- stáčanie medu (život včiel a ich význam)
- pranie ovčej vlny a plstenie
- výroba jogurtu, syra, bazového sirupu, mydla
- pečenie koláčov podľa tradičných receptov atď. (viac Gallayová - Kopálová, 2012)

Prostredie farmy ponúka pri opakovaných návštevách priamu skúsenosť, pozorovanie sezónnosti, postupné budovanie vzťahu k pôde, úcty k výsledkom práce aj vytrvalosť. V Českej republike nachádzame viacero stredísk environmentálnej výchovy ponúkajúcich výukové programy pre materské školy k téme potravin. Napr. Stredisko ekologické výchovy Libereckého kraja (STŘEVLIK), ktoré sa nachádza v podhorskej obci Oldřichov v Hájích na území Chránenej krajiny oblasti Jizerské hory, má zriadenú výukovú farmu s chovom tradičných plemien domácich zvierat (kone, ovce, kozy, sliepky, ošípané). Pre materské školy ponúka denné programy, napr. Pekár pečie žemle, Za včelím domčekom, Poďte s nami za zvieratami, Zvieratká na farme, Na návšteve u krtky; z pobytových programov pre predškôlkov sú to napr. Nohami na Zemi, srdiečkom v prírode, ktorý obsahuje blok Kde sa vzalo jedlo (viac www.strevlik.cz, Gallayová, 2011). Z ďalších centier sú to napr. Toulcův dvůr (Praha), Semínko Země (Semily), Lipka (Brno), Ekocentrum ČSOP 39/02 Klíny (súčasť malej farmy hospodáriacej v režime ekologického poľnohospodárstva) atď. Databáza centier aj s ponúkanými programami (uvádzame pre inšpiráciu) je zverejnená na www.ekocentra.cz.

Systematická spolupráca materskej školy a farmy či absolvovanie pobytového programu v ekocentre podporuje napĺňanie celého radu obsahových a výkonných štandardov ISCED 0. Okrem vyššie spomenutých „Zdravých potravín“ (Ja som, kognitívna oblasť), ide najmä o (spracované podľa ISCED 0, kol., 2008):

a) **Obsahové a výkonné štandardy v tematickom okruhu JA SOM**

Perceptuálno-motorická oblasť: z hľadiska obsahu orientácia v priestore, pracovné návyky, pravidlá, rešpektovanie a spolupráca, pohyb ako prostriedok upevňovania zdravia,

Sociálno-emocionálna oblasť: komunikácia emócií, kontakt v komunikácii, počúvanie s porozumením

- b) **Obsahové a výkonové štandardy v tematickom okruhu Ľudia**
Kognitívna oblasť: Význam práce (výkon: pochopiť význam práce na základe rozmanitých pracovných činností), Farby (priradiť, rozoznať a pomenovať farby na obklopujúcich reáliách), Priradovanie, triedenie, usporadúvanie, zostavovanie podľa kritérií (farba, tvar, veľkosť), Číselný rad, Rovinné a priestorové geometrické tvary, Počúvanie s porozumením
Sociálno-emocionálna oblasť: Delenie, pomoc, obdarovanie (rozdeliť sa, obdarovať niekoho a pomôcť inému), Otvorená komunikácia, Základy empatie
- c) **Obsahové a výkonové štandardy v tematickom okruhu Príroda**
Kognitívna oblasť: z hľadiska obsahových štandardov pokrytie celoplošné: Ročné obdobia, Rastlinná a živočíšna ríša, Význam prírodného prostredia, Zvieratá a živočíchy, Domáce zvieratá, Kvety, Starostlivosť o rastliny, Stromy a kríky, Huby, Živá a neživá príroda, Počasie
Perceptuálno-motorická oblasť: Pohyb v prírode
Sociálno-emocionálna oblasť: Krásy prírody, hodnotenie prírodného prostredia, ochranárske postoje k prírode
- d) **Obsahové a výkonové štandardy v tematickom okruhu Kultúra**
Kognitívna oblasť: časové vzťahy (orientovať sa v časových vzťahoch jedného dňa, týždňa a roka v spojení s konkrétnymi činnosťami a prostredníctvom rozlišovania podstatných znakov), Kultúrne dedičstvo, sviatky a ich oslavy
Perceptuálno-motorická oblasť: pohybové stvárnenie charakteru hudby
Sociálno-emocionálna oblasť: Rytmizácia riekaniek a piesní, Počúvanie piesní a hudby

Aj na Slovensku sa postupne vytvárajú možnosti na spoluprácu fariem a škôl. V rokoch 2008 – 2010 realizovalo Centrum environmentálnych aktivít Trenčín projekt „Bio do škôl“ (spolufinancovanie z Finančného mechanizmu EHP a Nórskeho finančného mechanizmu) s cieľom podpory zavádzania biopotravín do školských jedální a implementácie tematiky ekologického poľnohospodárstva a potravinovej bezpečnosti do škôl. Súčasťou realizovaných aktivít bolo skontaktovanie fariem a škôl, exkurzie na ekofarmy a dohodnutie podmienok spolupráce (podrobný popis www.biodoskol.sk, <http://www.spirala.sk/files/dalekohlad-cislo2009-16.pdf>).

Hoci počet rodinných fariem na Slovensku postupne narastá (www.predaj-zvora.sk, <http://www.naturalis.sk/mapa-epv/>), ponuka výukových programov pre školy ešte nie je štandardom na prevažnej väčšine z nich. Niekedy sa spolupráca medzi farmou a materskou školou vyvinie z príležitostných návštev. Zo strany farmy je potrebný záujem o spoluprácu, otvorenosť, vytvorenie bezpečných zón (vymedzenie, ktoré časti sprístupní pre malých návštevníkov), poskytnutie jednoduchého zázemia v prípade veľmi nepriaznivého počasia a prístup k pitnej vode.

Pri spoločnej návšteve s rodičmi sa zároveň otvára možnosť vytvorenia odberateľskej skupiny (viac napr. <http://www.cepta.sk/index.php/sk/lokalna-potravinova-komunita>), čím sa podporuje lokálna spotreba poskytujúca kvalitné potraviny, pracovné príležitosti aj rozvoj vidieka. V kontexte potravinových škandálov (výsledky kontrol: <http://www.svssr.sk/>) ide o možnosť zabezpečenia potravín so známym pôvodom, od konkrétneho producenta zo známeho prostredia.

Spolupráca s rodičmi v téme potraviny

V materských školách sú o zdravom spôsobe stravovania zväčša rodičia informovaní prostredníctvom násteniek, stretnutí rodičov a osvetových akcií spojených s obľúbenými ochutnávkami, so sústredením sa na vyvážené zloženie stravy a dodržiavanie zásad správnej výživy. Zaujímavými sú jesenné výstavy úrod jablák či hrušiek, včelárskych produktov či ochutnávky tradičných receptov vo veľkonočnom či predvianočnom období. Pomerne malá pozornosť sa však venuje zloženiu priemyselne spracovaných potravín (prídavné látky v potravinách) a ich pôvodu (čím z väčšej vzdialenosti cestuje zelenina a ovocie k nám, tým je vyššia pravdepodobnosť jej chemického ošetrovania). Podrobnejšie informácie k tejto problematike sú spracované v e-learningu Alternatívy v poľnohospodárstve (<http://www.sokratovinstitut.sk/e-learning/>). Pokiaľ sa v dostupnej vzdialenosti od materskej školy nenachádza farma, ďalšou možnosťou je spolupráca s rodičmi či starými rodičmi vlastníacimi sad, príp. vybudovanie komunitnej záhrady, ktoré postupne už aj na Slovensku vznikajú (poskytujú možnosť dopestovať si vlastné ovocie, zeleninu, bylinky na spoločnom pozemku).

Záver

Hlavnou myšlienkou Štátneho vzdelávacieho programu je podporovať celostný osobnostný rozvoj dieťaťa. Komplexnosť témy Potraviny vytvára príležitosť pre holistické učenie a výchovu dieťaťa v predškolskom veku prostredníctvom realizácie celej škály aktivít, ponúka učenie v reálnych situáciách. Je na škodu, že prácu učiteliek materských škôl limitujú predpisy, ktoré obmedzujú či priamo zakazujú konzumáciu dopestovanej zeleniny a ovocia na školskom pozemku, konzumáciu ovocia a zeleniny prinesených rodičmi, prípravu jedál a ochutnávok. Ich úpravou pre požiadavky denného chodu materských škôl by sa otvorila (a legalizovala) cesta pre ochutnanie vlastnoručne vypestovaných plodín, podporil by sa záujem detí o zdravé potraviny a budovanie zdravých stravovacích návykov. Je paradoxné, že zakúpený nápoj s obsahom ovocnej zložky 2 – 3 % je možné v materskej škole deťom podávať, ale odšŕaviť jablká vypestované na školskom pozemku je proti súčasným predpisom.

Literatúra

- GALLAYOVÁ, Z. 2011. Letom nad ekocentrovým libereckým svetom. In *Ďalekohľad - časopis pre environmentálnu výchovu a filozofiu*. Roč., VIII., č. 23. CEA a Spoločnosť environmentálne-výchovných organizácií Špirála. Trenčín.
- GALLAYOVÁ, Z. - KOPÁLOVÁ, I. 2012. *Dobrodružná cesta zdravých potravín*. Metodická príručka pre základné školy. Spracované v súlade so Štátnym vzdelávacím programom. Zvolen: Technická univerzita vo Zvolene, 2012.
- HAJDÚKOVÁ, V. a kol., 2008. *Príručka pre tvorbu školských vzdelávacích programov pre materské školy*. Bratislava: AP MPC, 2008. ISBN 978-80-8052-324-4.
- KOVÁCS, L. a kol. 2009. *Nové trendy vo výžive detí*. Bratislava: Univerzita Komenského, Lekárska fakulta, Bratislava, 2009.
- NAGYOVÁ, O. 2006. Od zrnka k chlebu. In *Ďalekohľad - časopis pre environmentálnu výchovu a filozofiu*. Roč., III., č. 9. CEA a Spoločnosť environmentálne-výchovných organizácií Špirála. Trenčín.
- Štátny vzdelávací program ISCED 0 – predprimárne vzdelávanie*. 2009. Bratislava : MŠ SR, ŠPÚ. 2009. ISBN 978-80-969407-5-2.
- VITÁRIUŠOVÁ, E. a kol. 2007. Stav výživy a stravovacie návyky u detí na Slovensku. In www.vyzivadeti.sk
- www.adamkontakt.sk
- www.biodoskol.sk
- www.muzeumbs.sk/skola-v-muzeu/
- www.redcrosss.sk
- www.sokratovinstitut.sk/e-learning/
- www.sosna.sk
- www.spirala.sk/files/dalekohlad-cislo2009-16.pdf
- www.strevlik.cz
- <http://www.svssr.sk/>

Kontaktné údaje

Ing. Zuzana Gallayová, PhD.
Technická univerzita vo Zvolene
Fakulta ekológie a environmentalistiky
Katedra aplikovanej ekológie
T. G. Masaryka 24
960 53 Zvolen
E-mail: zgallayova@gmail.com

PROJEKTY A AKTIVITY VO SVETOVOM PROJEKTE K TRVALO UDRŽATEĽNÉMU ROZVOJU

PROJECTS AND ACTIVITIES IN THE WORLD PROJECT TO SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Monika Miňová

Abstrakt

Materské školy zapojené do svetového projektu realizovali množstvo projektov a jedno rázových aktivít. Zo všetkých realizovaných projektov a aktivít uvedieme tri za každý dominantný cieľ.

Kľúčové slová

Projekty, aktivity, environmentálna výchova.

Resumé

Kindergartens involved in the global project implemented a number of projects and activities one shock. Of all the projects and activities of the three lists for each dominant objective.

Key words

Projects, activities, environmental education.

Environmentálna výchova v materských školách poskytuje priestor a neohraničené možnosti na vytváranie základov zodpovedného vzťahu človeka k životnému prostrediu. V rámci environmentálnej výchovy sa dieťa v rámci svojich vekových a individuálnych osobitostí oboznamuje s podstatou ekologických zákonitostí, rozvíja si estetické cítenie a formuje humánny a morálny vzťah k ochrane a tvorbe životného prostredia. Získava poznatky, spôsobilosti, formuje sa jeho hodnotová orientácia, postoje a správanie (Uváčková a kol., 2011).

Pri poznávaní prírody ako organickej súčasti životného prostredia, pôsobíme najmä na emocionálnu a vôľovo - aktívnu stránku osobnosti dieťaťa. Vytvárame vhodné podmienky pre pozitívne citové zážitky detí (zážitkové učenie). Environmentálna výchova má byť pestrá činnosť, nesmie byť orientovaná katastroficky. Napriek tomu by mala byť napínavou, zaujímavou a hravou činnosťou (Miňová–Gmitrová – Knapíková – Mochnáčová, 2005).

Štátny vzdelávací program ISCED 0 – predprimárne vzdelávanie ponúka veľmi dobrý základ pre vytvorenie školských vzdelávacích programov, v ktorých značnej miere sa objavuje zameranie na environmentálnu výchovu. Tematický okruh Príroda a samozrejme aj ostatné okruhy v obsahových a výkonových štandardoch dávajú priestor na plnenie environmentálnej výchovy vo výchovno - vzdelávacom procese.

Materské školy zapojené do svetového projektu realizovali množstvo projektov a jedno rázových aktivít. Zo všetkých realizovaných projektov a aktivít uvedieme tri za každý dominantný cieľ.

ZŠ s MŠ Drahovce: Cieľ č. 1 Ako používame plasty?

Cieľ projektu: Redukcia množstva používaných plastových fliaš, obalov (atď.) v materskej škole a doma.

Názov projektu na základe dominantného cieľa: Panáčik Separáčik a triedenie odpadu.

Stručný popis projektu: Projekt bol realizovaný v rozsahu dvoch týždňov počas ktorých boli realizované nasledujúce aktivity:

- Rozhovor rodiny Plastovcov: počúvanie a diskutovanie o príbehu
- Nakreslím si rozprávku: kreslenie a maľovanie zážitkov z počúvania príbehu
- Triedenie odpadov: diskutovanie, vyhľadávanie informácií a praktické triedenie
- Čo je to recyklácia: diskutovanie o zložitej recyklácii plastových obalov
- Flašky kamošky, Tašky v obchode, Vrecká na potraviny: hranie scénok s deťmi
- Panáčik Separáčik: zhotovovanie panáčika z plastových fliaš
- Ako je to u nás a u vás?: diskutovanie o tom ako je to s triedením plastového odpadu u nás – v materskej škole, doma, zisťovanie ako to bolo kedysi, v minulosti, naformulovanie otázok pre starých rodičov
- Prijemný deň strávený so starými rodičmi: stretnutie so starými rodičmi detí v materskej škole – starí rodičia odpovedajú na pripravené otázky detí
- Pretvárame plastové obaly: tvorivé dielne s rodičmi a starými rodičmi detí: zhotovovanie predmetov z plastových obalov
- Triedime odpad s panáčikom Separáčikom: správne triedenie odpadu, porovnávanie množstva odpadu
- Čo s plastovými obalmi? opätovné využitie použitých plastových obalov: návrhy detí na zhotovovanie rôznych úžitkových a ozdobných predmetov: vtáčie búbky, kolký na hranie, kvetináče na kvety, lietadlo, auto, veterný mlyn, hrkálky
- Panáčik Separáčik a plastové obaly: pojmové mapovanie na tému: plastové obaly
- Škodlivosť plastových obalov: prednáška pre rodičov o škodlivosti plastových obalov na potraviny

Konkrétne ciele projektu:

1. Separovať odpad v triede, učiť sa prakticky kam čo patrí – plastové obaly, papier, komunálny odpad.
2. Porozumieť, že separovanie odpadu je dôležité pre zachovanie čistého prírodného prostredia.
3. Spoznávať princíp recyklovania plastových fliaš a ďalších plastových obalov.
4. Presvedčiť sa, že existujú aj recyklované výrobky.

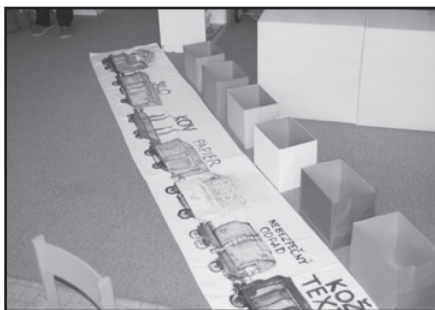
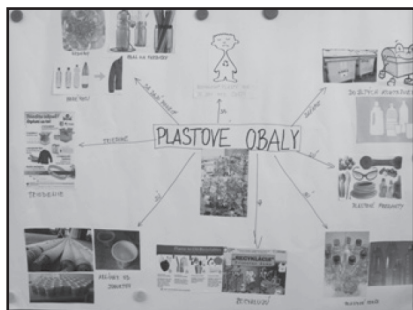
5. Diskutovať o separácii plastových odpadov a o ich opätovnom použití.
6. Spolupracovať pri vytváraní pojmovej mapy na tému plastového odpadu.
7. Navrhovať využitie plastových obalov.

Použitá stratégia: riešenie problémových úloh – redukovanie plastových obalov, využívanie plastových obalov, zážitkové učenie sa, tvorivá dramatika, diskutovanie na tému separovania plastového odpadu, vyhľadávanie a spracovávanie informácií, separovanie odpadu, práca s literárnym textom, využitie encyklopédií, tvorba pojmovej mapy s environmentálnou tematikou, kreslenie, maľovanie na konkrétnu tému

Použitá pomôcky a materiál: metodická príručka: Špindľúra v kráľovstve čistoty, plastové fľaše, sklené fľaše, zberné nádoby na odpad, fixy, farebné lepiace pásky, farbičky, výkresy, mikroténové a papierové vrecká, igelitové a plátenné tašky, obrázky z časopisov, lepidlo, temperové farby, štetce, mastný papier

Poznámky a komentáre učiteľky z priebehu diskusií: Nakoľko deti v tejto triede majú 4 až 5 rokov, diskusie s nimi boli veľmi jednoduché, týkali sa predovšetkým používania plastových fliaš a obalov, separovania odpadu doma, s čím deti v triede majú konkrétnu skúsenosť. Používanie plastových obalov v domácom prostredí detí je závislé od toho, aké názory a postoje sa v rodine preferujú.

Hlavné výstupy, výsledky a závery z realizovaného projektu: Deti sa mali možnosť prostredníctvom tohto projektu oboznámiť s problematikou separovania a recyklovania plastových obalov, uvedomiť si aké je dôležité redukovať používanie plastových obalov. V tomto projekte pokračujeme ďalej - sledujeme používanie plastových obalov v triede, ich vyprodukované množstvo, deti prinášajú informácie o používaní plastových obalov v domácnosti, dbáme na separovaní odpadov a naďalej vyhľadávame nápady na ďalšie využitie použitých plastových obalov.

MŠ Tisovec: Cieľ č. 2 Odkiaľ je jedlo?

Cieľ projektu: Vytvorenie novej záhradky na pestovanie potravín.

Názov aktivity na základe dominantného cieľa: Presádzanie priesad, ktoré sme vypestovali zo semienok.

Stručný popis aktivity: Najstaršie deti – predškolační so svojou učiteľkou pripravili priesady, ktoré vypestovali zo semienok. Tieto rozsadili do nádob, pravidelne zalievajú a keď už bude teplejšie vysadia ich do vytvorenej záhradky na našom školskom dvore. Deti sa pýtali na tému sadenie aj svojich starých rodičov a tí, čo bývajú v rodinnom dome pestovali a dodnes pestujú zeleninu a ovocie v záhradkách.

Konkrétne ciele aktivity: Oboznámiť sa s postupom výsadby.

1. Vzbudiť záujem detí o túto činnosť, prečo vlastná zelenina.
2. Za pomoci učiteľky presádzať vypestované priesady.
3. Naďalej sa starať o rastlinky, z ktorých vyrastie zelenina.
4. Komunikovať s rodičmi a starými rodičmi o záhradke, o zdravej výžive.
5. Poznať a pomenovať, čo je v strave zdravé a naopak, čo by sme nemali jesť.

Použitá stratégia: presádzanie priesad, rozhovor, riešenie danej problematiky s rodičmi i starými rodičmi, rozhovor na tému – čo nám vyrastie v záhradke, pomenovanie zdravých a nezdravých potravín, hry na danú tému

Použitá pomôcka a materiál: zemina, nádoby na priesady, nástroje, obrázky, LOGIKO PRIMO, skutočná zelenina a ovocie

Poznámky a komentáre učiteľky z priebehu diskusií: Deti sa od rodičov a starých rodičov dozvedeli veľa o pestovaní ovocia a zeleniny. Pri presádzaní boli z nich veľmi dobrí a starostliví pomocníci, ktorí opatrne pracovali s rastlinkami a zeminou. Podľa obrázkov pomenovali a rozdelili potraviny a zdravé a nezdravé. Teoreticky deti všetko ovládajú, ale potom príde obed a zeleninové šaláty zostávajú nedotknuté na tanieri, nechutí im ani každé ovocie.

Hlavné výstupy, výsledky a závery z realizovaného projektu:

Tento projekt – aktivita je ešte neukončený, ale popri tom, že sa deti naučia pracovať s rastlinkami, starať sa o ne a chrániť ich, budú zbierať aj plody svojej práce. A táto zelenina a ovocie im bude snáď lepšie chutiť ako z obchodu. Bude i zdravšia.

Radvanská 28, Banská Bystrica: Cieľ č. 3 Ako sa hráte s hračkami a s ostatnými deťmi?

Cieľ projektu: Vytvorenie priateľských kontaktov medzi deťmi našej MŠ a deťmi inej MŠ (katolícka MŠ).

Názov projektu na základe dominantného cieľa: Priateľské srdiečka.

Stručný popis projektu: V rannom kruhu sme sa s deťmi porozprávali o daných cieľoch svetového projektu a vybrali sme jeden, ktorý deti najviac oslovil (3. cieľ).

Niektorí chceli napísať deťom list z inej materskej školy a pozvať ich na návštevu. Dievčatá chceli ísť hneď na návštevu a spoznať nových kamarátov, zahrať sa s nimi a s ich hračkami. Povzbudzovali sme ich k tomu, aby porozprávali s akými hračkami sa hrali asi ich starí rodičia. Spoločne sme sformulovali otázky, ktoré kládli svojim starým rodičom o hračkách a hrách. Navštívili sme aj seniorov v Domove dôchodcov, kde im deti kládli taktiež dané otázky. Po týždni sme sa k téme vrátili, kde deti prezentovali odpovede, ktoré získali od starých rodičov a seniorov a porovnávali získané poznatky s predošlými skúsenosťami.

Po získaní určitých informácií sme navštívili katolícku materskú školu a deti z našej sa im predstavili básničkami, pesničkami. V rozhovore im porozprávali čo vedia o hračkách svojich starých rodičov a pri spoločných aj skupinových hrách nadväzovali priateľské vzťahy. Naše deti priniesli svoje hračky a požičia-ali ich svojim novým kamarátom.

Neskôr sme pozvali deti na návštevu do našej materskej školy, kde sa spolu zahráli aj s hračkami, ktoré priniesli noví kamaráti. Malým kamarátom zahráli divadielko „Sestričky kozičky“ a darovali im vlastnoručne vyrobený darček.

V budúcnosti chceme pokračovať v tomto projekte pripravovaním si vzájomne rôznych kultúrnych a športových aktivít a tak utužiť priateľské vzťahy medzi deťmi.

Konkrétne ciele projektu:

1. Nadviazať verbálny aj neverbálny kontakt s inými deťmi.
2. Rozdeliť sa, obdarovať niekoho.
3. Počúvať s porozumením o živote našich starých rodičov.
4. Rozprávať o svojich zážitkoch.
5. Reagovať slovné na otázky.
6. Tvoriť jednoduché otázky.

Použitá stratégia: spoznávanie, recitácia, diskusia, kladenie otázok, tvorivá dramatika, hranie, spev, kreslenie

Použitá pomôcky a materiál: divadelný kostým, hračky, obrázky, papiere, ceruzky, výkresy

Poznámky a komentáre učiteľky z priebehu diskusií: Deti boli aktívne, prejavovali záujem o danú problematiku. Deti veľmi zanietane rozprávali o svojich hračkách, každý chcel povedať o tej svojej obľúbenej. Niektorí si pamätali, s ktorými sa hrávali, keď boli maličký a intenzitou hlasu upozorňovali na svoju hračku. Pri rozhovore s čím sa hrávali starkí, odpovedali len dvaja, niektorí len zopakovali čo počuli od kamarátov, alebo to nesúviselo s otázkou. Pri zostavovaní otázok boli tichší, niekedy zostavili nezmyselnú otázku alebo opakovali po kamarátovi. Keď sa niekomu podarilo povedať dobrú otázku bolo vidno spokojnosť na tvári. Pri porovnávaní získaných poznatkov a predošlých boli prekvapení pri niektorých hrách, hračkách a hovorili:

„Akí boli starí rodičia šikovní.“

„Či aj môj ocko by vedel vystrúhať koníka alebo maminka urobiť handrovú bábijku?“

„Aj my by sme si chceli vyskúšať sánkovanie na vreci naplnené slamou.“

Zaujímavé bolo sledovať ako deti kladú otázky seniorom. Mali sme pocit akoby mali strach možno rešpekt. Po niekoľkých chvíľach to však opadlo a deti im aj zaspievali. Keď sme odchádzali do našej materskej školy deti povedali:

„To bol zážitok“

Najväčšiu istotu a radosť mali pri rozprávaní o hračkách a hrách starých rodičov, kde mohli ukázať svoje získané vedomosti v katolíckej materskej škole svojim kamarátom. Deti svoje hračky požičiavali a navzájom sa spoznávali. Pri odchode sa deti pýtali: Kedy prídeme ešte na návštevu?

Deti z katolíckej materskej školy navštívili aj našu materskú školu a myslím si, že sa tu dobre cítili. Pani učiteľky nám pri príchode povedali, že deti sa k nám veľmi tešili. Hrali sa s kamarátmi, ktorí boli u nich na návšteve, ale prizvali aj nových kamarátov. Deti im zahrli divadelné predstavenie „Sestričky kozičky“, ktoré sa im veľmi páčilo a taktiež celá naša materská škola.

Hlavné výstupy, výsledky a závery z realizovaného projektu:

Výsledkom projektu bolo spoznanie života starých rodičov, ich detstva a nadviazanie nových priateľstiev s deťmi z inej materskej školy.

Literatúra

MIŇOVÁ, M. – GMTROVÁ, V. – KNAPÍKOVÁ, Z. – MOCHNÁČOVÁ, Z. 2005. *Environmentálna výchova v materskej škole*. Prešov: Rokus, 2005. ISBN 80-89055- 53-2.

UVÁČKOVÁ, I. – VALACHOVÁ, D. – GUZIOVÁ, K. – KRÁLIKOVÁ, M. – MUJKOŠOVÁ, E. – MARTINOVIČOVÁ, J. – FILÁKOVÁ, O. – KIMLIČKOVÁ, J. 2011. Priezovové témy. In *Metodika predprimárneho vzdelávania*. Bratislava: Štátny pedagogický ústav, 2011. ISBN 978-80-968777-3-7.

Kontaktné údaje

PaedDr. Monika Miňová, PhD.
Prešovská univerzita v Prešove
Pedagogická fakulta
Ul. 17. novembra 15
081 16 Prešov
E-mail: monika.minova@pf.unipo.sk

ZÁHRADA POD BOCIANÍM HNIEZDOM

GARDEN UNDER THE STORK NEST

Silvia Hrehová

Abstrakt

V príspevku sa autorka zaoberá grantovým projektom „Voľnočasové zóny“ s využitím na realizáciu environmentálnej výchovy a eko stanovišť v materskej škole. Svojím obsahom dopĺňa cieľ konferencie - poukázať na realizáciu aktivít v rámci grantového projektu so zapojením detí, učiteľov, rodičov a verejnosti. Prezentované aktivity v príspevku sú zamerané na vykonávanie výchovno-vzdelávacej činnosti v exteriéri ako aj interiéri.

Kľúčové slová

Projekt, ekostanovišťa, environmentálna výchova.

Resumé

In this paper the author deals with the grant project, Casual zones „using the implementation of environmental education and ecological sites in kindergarten. His goal following a conference-point for the implementation of activities under the grant project involving children, teachers, parents and the public. Activities presented in this paper are focused on the implementation of educational activities in the outdoors as well as indoors.

Key words

The project, ekostanovišťa, environmental education.

Príspevok dopĺňa svojím obsahom cieľ konferencie - poukázať na realizáciu aktivít v rámci grantového projektu so zapojením detí, učiteľov, rodičov a verejnosti. Prezentované aktivity v príspevku sú zamerané na vykonávanie výchovno-vzdelávacej činnosti v exteriéri ako aj interiéri. Chceme poukázať na možnosť využitia grantového projektu na realizáciu ekostanovišť na školskom dvore materskej školy s využitím environmentálnej výchovy v interiéri materskej školy.

Počas posledných rokov sa stali projekty významnou súčasťou práce neziskových organizácií, a tým sa projekty stali jedným z najvýznamnejších nástrojov realizácie strategických cieľov. Vymedzením svojho poslania organizácia vlastne zdôvodňuje svoju existenciu, čiže to, kto je a čo chce dosiahnuť. Projekt je určitý sled činností v rámci určitého ohraničeného časového úseku. Cieľom projektu je dosiahnuť ciele výsledok, novú službu, produkt alebo kvalitatívnu zmenu. Môžeme konštatovať, že projekt je jednorazová, cielene zameraná činnosť, vymedzená časove, vecne (procesne), obsahovo a z hľadiska

ka zdrojov. Každý projekt však prechádza určitými projektovými fázami, ktoré sú nasledovné:

- 1. Plánovanie/príprava projektu**
- 2. Realizácia projektu**
- 3. Hodnotenie projektu - analýza**

Projekt je dočasná a popri tom jedinečná úloha, s jasne definovanými výsledkami, zdrojmi a časovými lehotami.

Pri príprave projektu sme vychádzali z potrieb materskej školy. Viackrát sme počúvali od rodičov výzvy na obnovu areálu materskej školy. Z výchovno vzdelávacieho procesu bol dvor nevyužitelný, bez preliezačiek so starými betónovými pieskoviskami. Pohybová zdatnosť detí sa na takomto dvore nedala takmer vôbec rozvíjať. Všetky postrehy i návrhy na riešenie vylepšenia školského dvora, ktoré prichádzali od učiteliek i od rodičov, boli veľmi podnetné. Všetky tieto návrhy sme zosumariovali a na základe spoločného rozhovoru navrhli predbežný zvl'ad preliezačiek a celkového riešenia dvora. Nasledovala konzultácia s partnerom SZOPK v Prešove Ing. Martou Hrešovou. Projekt bol predložený Malokarpatskou nadáciou v Košiciach pod názvom „Voľnočasové zóny“, ktorej finančným grantom ja VSE.

Materská škola v ktorej momentálne pracujem je šesťtriedna a nachádza sa v meste Hanušovce nad Topľou pod severovýchodným úpäťm Slanských vrchov. Areál materskej školy je v centre mesta. V blízkosti sa nachádza základná škola, základná umelecká škola, policajný zbor, banka, ako aj nákupné stredisko. Materská škola sa nachádza blízko hlavnej cesty ktorá spája Prešov a Vranov nad Topľou. Prístup do MŠ je z dvoch svetových strán z východnej strany a západnej strany kde sa nachádzajú hlavné vstupné dvere do objektu. Objekt je sprístupnený širšej verejnosti aj zo severnej stany kde je spojovací chodník, čiže sa dá prejsť cez celý areál materskej školy. V areáli sa nachádzajú tri pavilóny spojené chodbami, ktoré slúžia ako materská škola a v jednom z pavilónov sídli aj Komunitné centrum.

Samotný areál má rozlohu 5375m². Je vysadený niekoľkými drevinami väčšieho vzrastu a zopár záhonmi kvetín. Súčasťou areálu je aj kotoľňa, kde na komíne už niekoľko rokov prebývajú bociany, podľa ktorých sa volá aj náš ŠKVP.

V našom meste absentujú detské ihriská, ktoré by poskytovali zmysluplné trávenie voľného času. Zo starých ihrísk ostalo už len torzo, ktoré absolútne nevyhovuje normám bezpečnosti. Podobná situácia je aj v areáli našej materskej školy, kde sú nevyhovujúce preliezačky aj pieskoviská a navyše po tohtoročnej rekonštrukcii budovy je okolie rozkopané a deti majú možnosť sa hrať len na malej ploche z veľkého areálu. Poskytla sa nám možnosť vypracovať projekt, ktorý sme si vyhľadali na internete. Je určený pre východné Slovensko a grantom je VSE v spolupráci s Malokarpatskou nadáciou. Projekt bol vypísaný

pod názvom „Voľnočasové zóny“. My sme ho využili pre obnovu nášho areálu v materskej škole. Naša materská škola sa orientuje na environmentálnu výchovu od roku 2009, kedy sa stala hlavným zameraním nášho školského vzdelávacieho programu. Začali sme sa obširnejšie venovať rozvíjaniu pozitívneho vzťahu detí k prírode, sme chceli aj areál prispôbiť tak aby sme pre deti vytvorili nielen bezpečné miesto pre hry a zábavu ale aj miesto, kde môžu bližšie spoznať deje a javy v prírode. Zároveň aby sme aj okoloidúcim poskytli príjemný vizuálny zážitok a možnosť príjemne stráviť čas spolu s deťmi. Pri rekonštrukcii areálu sme využili prírodné materiály ako drevo, kameň, ktoré ešte viac zdôrazňujú spätosť človeka s prírodou. Do obnovy areálu boli zapojené aj samotné deti (napr. vysadenie bylinnej špirály), aby získali aj pocit zodpovednosti a dokázali si viac vážiť výsledky svojej práce.

Vytýčili sme si ciele projektu:

1. Vybudovať bezpečné miesto pre environmentálne hry detí.
2. Zakomponovaním rôznych ekoprvkov formovať a rozvíjať u detí a ich rodičov osobnostné kvality, ktoré ich povedú k ochrane a zlepšovaniu životného prostredia.
3. Pri tvorbe nového areálu zapojiť čo najviac ľudí, aby sme prispeli k zvýšeniu záujmu o veci verejné a život v komunite.

Po vytýčení cieľov projektu sme si určili aktivity. Najprv sme si pripravili terén na osadenie nových preliezačiek. Počas realizácie projektu sa podľa potreby uskutočnilo niekoľko brigád, kde rodičia detí, pedagógovia a dobrovoľníci spoločne realizovali jednotlivé aktivity projektu, pričom boli pozvaní aj pracovníci odborných organizácií (napr. Štátnej ochrany prírody v Prešove), ktorí zabezpečili popri práci aj doplňujúce odborné informácie. Vykopali sme staré pieskoviská a odstránil sa starý domček, ktorý nespĺňal bezpečnostné ani hygienické normy. Potom sme začali vytvárať nové eko stanovišťa.

Chodník poznania: areál sme obohatili vybudovaním cestičky vyloženou rôznymi prírodninami, čím sme pripravili pre detské chodidlá nečakané prekvapenia.

Zelená učebňa: do zeme boli osadené pničky, ktoré deti využívajú na sedenie alebo aj ako miesto, kde sa môžu učiť nové veci, počúvať výklad pani učiteľky, kresliť vonku v prírode.

Bylinná špirála: prípravu bylinnej špirály sme realizovali spolu s deťmi, aj rodičmi. Deti si počas roka vysadili semenka v špirále a následne sa o bylinky starali, polievali ich, okopávali atď.

Domčeky pre zvieratá: čím pestrejšia bude naša záhrada tým viac zvieratiek ju bude navštevovať a tým viac nových vedomostí môžu deti načerpať. Takého hesla sme sa držali počas výstavby úkrytov pre ježkov. Pre jašteričky, dážďovky a ropuchy sme naukladali kôpku kamenia. Na pozorovanie hmyzu sme si pri-

pravili klátik dreva prevrätaný dierkami, ktorý bol umiestnený na slnečné miesto. Z lesa sme priniesli mravce, ktoré sa u nás „udomácnili“ v pničku.

Vtáčí raj: deti spolu s rodičmi a členmi Spoločnosti pre ochranu vtáctva urobili búdky a krmidlá, ktoré sú umiestnené do areálu a blízkeho okolia, aby sme mohli sledovať život vtákov. Väčšinou sú vo výške očí detí aby ich mohli samotné deti dokrmovať.

Ekologický kruh: bol vytvorený na experimentálne pokusy s odpadom, ktorý sa rozloží a ktorý nie. Tento kruh sme využili aj na akcii s deťmi na Deň Zeme.

Vzdelávacie aktivity: počas celého roka sme zrealizovali výchovno - vzdelávacie aktivity za pomoci odborníkov ornitológ, zamestnanec Vlastivedného múzea, lesník, ochranárka zo SZOPK v Prešove, ktoré boli zamerané na budovanie kladného vzťahu detí k životnému prostrediu.

Aktivita č. 1. Špind'ura v krajine čistoty - Envirovýchovný program na tému odpad, ktorý našim deťom prišla zrealizovať pracovníčka so SZOPK v Prešove Ing. Marta Hrešová. Deti sa oboznamovali s rozdielmi v krajine kde bol odpad a kde bolo čisto. Ako chrániť les, čo do neho patrí a čo nie.

Aktivita č. 2 Beseda s lesníkom - Každoročne do našej materskej školy zavítajú lesníci z Lesnej správy v Prešove, ktorí si pre deti prichystajú rôzne aktivity s rôznymi témami súvisiace so životom lesných zvierat v lese.

Aktivita č. 3 Stretnutie s ornitológom - deti si mohli pohladkať vtáčika, ktorého odchytil ornitológ do siete, ukázal deťom ako sa vtáčatá odchyťávajú a krúžkujú. Deti rozoznávali rôzne druhy známych vtáčat ako napr. sýkorka belasá, vrabec, drozd...

Aktivita č. 4 Bocianí deň - v rámci tohto dňa sa deti oboznamovali s bocianom (naša materská škola má maskota bociana Eda a ŠkVP je pomenované podľa bocianov bielych, ktoré hniezdia na našom komíne z kotolne). Úvodom tohto dňa bolo rozprávanie príbehu „Prečo má bocian dlhé nohy“ a pokračovaním bolo spoznávanie jeho života v rôznych aktivitách, ktoré napodobňovali jeho chôdzu, lov žiab a myší.

Aktivita č. 5 Zimné vtáčie záhrady - deti si chystali jedenkrát až dvakrát do týždňa pokrmu pre vtáčatá, ktoré následne prikrmovali v krmidlách. Medzi pochutiny ktoré chystali deti vtáčatám boli papierové rolky natreté medom a obalované pomletými orechmi, lojové guľičky v sieťkach od kiwi, vrchnáčiky zo sedemdesočových fliaš naplnené zmesou z margarínu a snečnic a iné.

Aktivita č. 6 Deň zeme - v rámci tohto dňa sme využili všetky ekostanovištia vytvorené z grantového projektu. Deti mali za úlohu pomôcť bocianovi, ktorí si zranil nohu v jazierku splnením rôznych úloh na ekostanovištiach a nakoniec vyčistiť jazierko s triedením odpadu....

Ďalšie aktivity:

- Sadenie stromčekov „Eno deň“
- Zapojenie sa do kampane „Clean up the world“
- Pozorovanie prírody a zvierat
- Úprava okolia „Očist' me si Slovensko“
- Zber odpadkov
- Zapojenie sa do projektu „Eko hodina“
- Zapájanie sa do výtvarnej súťaže „Zelený svet“

Tvorivé aktivity: zamerané sú na ochranu životného prostredia, zameranie si vždy volíme podľa ročného svetového zamerania ktoré sa vždy mení. Niekedy to je na vtáctvo, ďalší rok je na odpady a separovanie, na vodu a iné.

Výbudovaním nových ekoplôch sme dosiahli vyššiu biologickú pestrosť areálu. Slávnostné otvorenie ihriska bolo uskutočnené začiatkom školského roka 2010/2011. Počas otvorenia prebehli pre deti rôzne súťaže, ekohry a vyhodnotená bola aj výtvarná súťaž v dvoch kategóriách materská škola a základná škola s názvom „Hráme sa pod bocianím hniezdom“. Pozvaní boli aj zástupcovia samosprávy, rodičia, dobrovoľníci a samozrejme všetky deti.

Celý projekt trval jeden polrok a môžeme povedať, že spolupráca s rodičmi, širšou verejnosťou a samosprávou bola na výbornej úrovni. Všetci boli nápomocní pri aktivitách, hlavne pri terénnych úpravách a organizovaní otváracieho dňa. Spolupráca so širšou verejnosťou sa rozšírila o starých rodičov a mamičky s kočiarikmi, ktorí navštevujú našu materskú školu za účelom oddychu s vnúčatami a deťmi v čase popoludňajších hodín.

Pevne verím, že náš projekt pomôže druhým učiteľkám v materských školách pri utváraní predstavy, ako taký projekt vyzerá a čo obnáša.

Literatúra

HAJDÚKOVÁ, V. 2009. *Metodika na tvorbu vzdelávacích programov pre materské školy*. Bratislava : Zig Print, 2009. 288 s. ISBN 978-80-8052-341-1.

KADUKOVÁ, E. 2003. *Projektový manažment v kocke*. Prešov: Metodicko pedagogické centrum v Prešove, 2003. 60 s.

Školský vzdelávací program: Pod bocianím hniezdom -MŠ Budovateľská 428/4, Hanušovce nad Topľou.

Štátny vzdelávací program ISCED 0 - predprimárne vzdelávanie. 2008. Bratislava : Ministerstvo školstva Slovenskej republiky, Štátny pedagogický ústav, 2008. 39 s. ISBN 978-80-969407-5-2.

VEJDĚLEK, J. 1996. *Strategický management*. 1.vyd. Praha : Grada, 1996. 147 s. ISBN 80-7169-230-1.

Kontaktné údaje

Mgr. Silvia Hrehová

Materská škola

Budovateľská 425/4

094 31 Hanušovce nad Topľou

E-mail: mshanusovce@gmail.com

silviahrehova@centrum.sk

DETI, NAŠA ZELENÁ BUDÚCNOSŤ

THE CHILDREN, OUR GREEN FUTURE

Lucia Malinovská

Abstrakt

Každé výchovno-vzdelávacie snaženie by malo vychádzať z presvedčenia, že to má zmysel, že ľudstvo a jeho postoj k prírode je možné zmeniť. Za všetkým je ale ochota plne sa angažovať, obetovať a nie sa len nečinne prizerať a kritizovať. Pedagógovia majú v dnešnej dobe nezávideniahodnú úlohu. Musíme pripraviť deti a mládež pre taký spôsob života, v ktorom múdrosť, empatia, láska k životu a prírode budú hlavnými atribútmi kvality ľudského charakteru. To všetko si vyžaduje jasnú víziu, dostatok informácií a vhodných prostriedkov na uskutočnenie zásadnej zmeny – zmeny k lepšiemu. Cieľom príspevku je poukázať na niektoré možnosti realizácie tejto zmeny, prostredníctvom implementácie environmentálnej výchovy v predškolskom veku s akcentom na jej realizáciu v materskej škole.

Kľúčové slová

Dieťa, predškolský vek, materská škola, environmentálna výchova.

Resumé

Any educational efforts should be based on the belief that it makes sense, that humanity and its attitude towards nature can be changed. But there is necessary the willingness to engage fully, to sacrifice and not just stand idly by and criticize. The role of educationists is unenviable nowadays. The children and youth have to be prepared for a way of life, where wisdom, empathy, love to life and nature will be the main attributes of the quality of human nature. All this requires a clear vision, sufficient information and appropriate means for implementing a radical change – change for the better. The aim of this article is to point out some possibilities of implementing this change through the implementation of environmental education in pre-school age with an emphasis on its implementation in nursery school.

Key words

Child, pre-school age, nursery school, environmental education.

„K obnoveniu rovnováhy, ktorá dnes v našom vzťahu k Zemi chýba, potrebuje civilizácia ako celok jednu vieru – v existenciu budúcnosti.

Buď môžeme veriť v túto budúcnosť a pracovať na jej dosiahnutí a udržaní, alebo sa potácať ďalej a jednať tak, ako keby mal prísť deň, kedy už žiadne deti neprevezmú naše dedičstvo.

Al Gore

„Príroda, ktorá nás obklopuje zo všetkých strán je celý hmotný svet, v ustavičnom pohybe, vývoji, nekonečný v čase a priestore, komplex javov a predmetov, ktoré vznikli na zemi počas jej vývoja a nevytvoril ich človek, spoločnosť.“ (Zapletal, 2010, s. 23).

Podľa Miňovej (2005) by sme sa mali zamyslieť nad nasledujúcimi otázkami:

1. Prečo nevieme nájsť spôsob empaticky vnímať problémy sociálneho a prírodného prostredia, devastujeme ho a nevieme v ňom prirodzene fungovať?
2. Aké hodnoty by malo mať ľudstvo, ktoré bude chcieť dobrovoľne zachrániť Zem pred jej zánikom a vytvoriť taký model spoločnosti, ktorý bude existovať vo vzájomnej symbióze s prírodou, bude ju zveľaďovať, chrániť a rešpektovať?

Kde začať? Odpoveď je jednoznačná - u detí. Ešte nikdy sme nemali toľko informácií, príležitostí a spôsobov ako ovplyvniť vedomie mladých ľudí a tým formovať ich environmentálne cítenie. Predškolský vek je obdobím, ktorý je fascinujúci svojou plasticnosťou, hravosťou a hladom po nových informáciách. Nesmieme zabúdať na psychologické a vekové osobitosti tohto obdobia. Ak nebudeme prihliadať na východiskový stav kognitívnych funkcií jednotlivých období, hrozí nám pedagogický neúspech.

Musíme si uvedomiť, že environmentálna výchova je zložitý proces a jednoznačne ju nemôžeme definovať ako fenomén. Zasahuje snáď do všetkých životných oblastí ľudstva. Súvisí s mravnou stránkou osobného života každého človeka – sebaúctou, pozitívnym vzťahom k vlasti, hodnotu lásky, priateľstva a rodiny dáva na piedestál. Keď si ako ľudia formujeme empatický vzťah k životnému prostrediu, neodmysliteľnou súčasťou je nepochybne rozvíjanie sociálnej sféry ľudskosti a mravnosti. Toto všetko a ešte oveľa viac môže byť jednoznačne motivujúcim činiteľom pre uvedomelé environmentálne konanie.

Podľa Vincíkovej (2002) je hodnotová výchova zložitý a širokospektrálny proces. V prvom rade si vyžaduje zosúladenie každodenných vplyvov rodinného prostredia, školskej i mimoškolskej edukácie, ale v neposlednom rade je hlavne závislá na spoločenskej objednávke.

„Environmentálna výchova má charakter otvoreného systému, do ktorého sa neustále premieta spoločenská potreba a dosiahnutá úroveň poznania, ktorá spätne ovplyvňuje riešenie človeka a prostredia. S ohľadom na druh vzdelávacieho pôsobenia sa delí na výchovu: v rodine, v škole, v mimoškolskej činnosti.“ (Terek-Vostal, 2003, s. 202).

Je to proces prelínajúci sa jednotlivými stupňami výchovy a vzdelávania a definujeme ho ako dlhodobý.

Výchova v materskej škole a v rodine má veľa spoločného, ale aj odlišného. Inštitucionálna výchova je charakteristická tým, že ponúka deťom výchovné spoločenstvo, t.j. skupinu detí v interakcii s učiteľom. V konečnom dôsledku nadväzuje na výchovné pôsobenie v rodinnom prostredí, rešpektuje ho a zohľadňuje.

Kostrub (2003) materskú školu definuje ako prvú školu, ktorú dieťa navštevuje. Realizuje sa v nej personálne zabezpečená edukácia a socializácia vekovo najmladšej generácie. Tvrdí, že sa v nej nedeje nič náhodne i keď mnohí nezainteresovaní si to myslia.

„Pri rozvíjaní kompetencií dieťaťa v predškolskej edukácii je potrebné brať do úvahy, že dieťa nie je experimentálny materiál na ktorom je možné pokusne overovať nepremyslené edukačné postupy.“ (Lipnická, 2009, s. 164).

Na to, aby dieťa mohlo v plnej miere dosiahnuť elementárne základy kompetencií v edukačnom procese je potrebné vytvoriť podnetné prostredie, ktoré ho bude nabádať a podnecovať v jeho hravom období. Základom by mala byť v prvom rade atmosféra a klíma v tvorivom ponímaní a rešpektovaní jeho obdobia osamostatňovania.

Gmitrová (2008) stanovila pravidlá, ktorými by sa mali riadiť učitelia pri plánovaní a realizovaní edukačného prostredia v jednotlivých triedach materských škôl.

- uľahčiť dieťaťu prístup k hračkám v jednotlivých hracích kútikoch;
- umožniť dieťaťu priestor na spoznávanie vlastného pracovného tempa;
- ponechať dieťaťu možnosť spontánneho výberu činností a hracích pomôcok;
- vytvoriť prostredie, ktoré bude spĺňať základné bezpečnostné, estetické a motivujúce atribúty;
- nezasahovať dieťaťu do vlastného pracovného tempa;
- umožniť mu kontakt a komunikáciu pri hrách s vrstovníkmi;
- ponechať jeho nedokončený, ale aj dokončený výtvor v prostredí triedy.

Rešpektovaním uvedených pravidiel máme zaručené optimálne podmienky na realizáciu edukačného procesu v interiéri materskej školy. Nesmieme ale zabúdať ani na exteriér, ktorý spolu s interiérom tvorí ergonomické prostredie MŠ. Tvorí ho školský dvor a blízke okolie. Okrem iného nám slúži na realizovanie pobytu vonku, pohybových a edukačných aktivít. V spojitosti s environmentálnou témou je v mnohom inšpirujúci a ponúka nám široké spektrum využitia.

Bernátová (2006) uvádza, že prírodovedné aktivity by sa mali realizovať aj v materských školách a základnou prírodovednou záujmovou činnosťou by malo byť:

- poznávanie a vnímanie okolitej prírody;
- formovanie pozitívneho a empatického vzťahu k prírode a k jej ochrane;
- rozširovanie a upevňovanie poznatkov o prírode, prírodninách a prírodných javoch, ktoré nadobudli v edukačnom procese;
- formovanie praktických zručností detí;
- rozvíjanie estetickéj stránky u detí.

Keby nám niekto položil otázku, či nie je priskoro začínať už v takomto veku s problematikou environmentálnej výchovy, odpoveď by bola jednoznačná. Nie. S určitosťou to nie je priskoro. S environmentálnou výchovou môžeme začať už v najútlejšom veku dieťaťa, ale musíme mať na zreteli ich vekové a individuálne osobitosti.

Predškolský vek má svoje čaro v tom, že deti pristupujú ku všetkému omnoho citlivejšie a vnímavejšie ako dospelí. Veľmi rýchlo sa nadchnú novým nápadom a podnetom. Doslova bažia po nových informáciách. Malo by to byť smerodajné pre nás všetkých. Počnúc rodičmi, cez pedagógov, nevnímajúc masovokomunikačné prostriedky. Čím skôr začneme usmerňovať ich správanie voči ochrane prírody, tým skôr dosiahneme pozitívne výsledky.

„Úlohou materskej školy je viesť deti k poznaniu podstaty ekologických zákonitostí, k rozvíjaniu estetického citenia a formovania citového, humánneho a morálneho vzťahu k ochrane a tvorbe životného prostredia.“ (Miňová a kol., 2005, s. 8).

Štúdie dokazujú, že deti z vidieka majú ďalekosiahlejšie vedomosti z ekologickej oblasti ako deti z miest. Je pochopiteľné, že mesto neponúka také možnosti ako vidiek, ale to ešte neznamená, že neexistujú iné možnosti ako riešiť tento problém. Nechajme deti užívať si prírodu ako priestor na nové zážitky, nové vedomosti, ale aj hru a relax. Tento priestor nám v plnej miere ponúka environmentálna výchova v edukačnom procese. Vďaka nej môžeme pomáhať deťom zžívať sa s prírodou, zažívať jej krásu a tajomstvá ktoré ukrýva, učiť ju milovať, uctievať a chrániť.

Pri zohľadňovaní možností detského vnímania ich viesť k tomu, aby si postupne vytvárali iba tú správnu predstavu o úlohe a poslaní človeka v systéme prírody. Je to neuveriteľné, ale aj prostredníctvom environmentálnej výchovy si deti osvojujú a formujú kľúčové kompetencie a tým kompletizujú celistvosť profilu absolventa v predprimárnom vzdelávaní.

Bernátová (2012) upriamuje pozornosť na environmentálne aktivity a ich samotné plánovanie. Zdôrazňuje tieto základné aspekty:

- konkrétna téma environmentálnej aktivity má byť deťom blízka. Tým máme na mysli konkrétnu skúsenosť, prípadne mať k téme osobný, blízky vzťah. V žiadnom prípade neodporúča aktivity na tému skleníkový efekt, urbanizácia, prípadne erózia pôdy;

- dieťa by malo počas environmentálne aktivity zapájať čo najviac zmyslových orgánov a nie len sa nečinne prizerať a informácie prijímať pasívne zrakom a sluchom. Ak s deťmi preberáme tému voda – ako vzniká dážď, najvýhodnejšie je použiť praktickú ukážku. Nesmieme zabúdať na bezpečnosť. Ak je to téma liečivé rastliny, vynechajme obrázky a poďme radšej do prírody, kde si k nej môžu privoňať, prípadne pozorovať aj ekologické aspekty.
- vyhýbame sa len jednostranným témam, napr. negatívnym (vyrubovanie lesov, plytvanie vodou, nebezpečné skládky), ale vyváženým spôsobom integrujme do edukačného procesu témy pozitívne (vysádzanie stromčekov, separovanie odpadu, budovanie parkov);
- nezabúdajme v tomto smere ani na rodičov, aktívne ich zapájajme do environmentálnych aktivít, čím si získame ich podporu pre ich následnú realizáciu aj v domácom prostredí;
- dôležitá je aj lokalita materskej školy, pri výbere environmentálnych aktivít a ich následnú realizáciu.

Neustále musíme mať na zreteli podstatu, že oboznamovať deti s prírodou a ekosystémom, môže iba človek, ktorý má k tomu silne pozitívny vzťah, je sčítaný v danej problematike, pozná všetky jej tváre, ale hlavne ju má rád. V materskej škole je to práve učiteľ, v projekte „Zelená škola“ koordinátor a celý kolektív, ktorí vedú deti k systematickému porozumeniu danej problematiky. Učia a vedú deti k pochopeniu jednotlivých vzťahov a súvislostí s prírodnými javmi, k pochopeniu významu prírody pre život ľudí na Zemi a k upevňovaniu ochranárskych postojov prostredníctvom aktívneho styku detí s prírodou.

„Deti túžia pochopiť svet okolo seba. Ich predstavy sú spočiatku nedokonalé, lebo dieťa má málo skúseností, nazerá na svet zo svojho uhla pohľadu, nedokáže brať do úvahy viacero faktorov naraz, vytvára aj nelogické vysvetlenia, zapája fantáziu aj mágiu.“ (Kopáčová, 2012, s. 54).

Ak chceme tieto skreslené predstavy u detí rozvíjať tým správnym smerom, musíme mať na zreteli, že environmentálna výchova deti formuje, ale aj informuje. K dispozícii máme širokú škálu stratégií, ktoré nám dávajú možnosť výberu čo najefektívnejšieho zaradenia a tým aj splnenia konkrétneho cieľa.

Bernátová (2006) upriamuje pozornosť na dôsledný výber vyučovacích metód, ktoré nepochybne k profesionálnej výbave každého pedagóga, ktorý vyučuje prírodovedné témy, patria. V praxi využívame rozprávanie, opis, vysvetľovanie, rozhovor, besedu, demonštráciu, pozorovanie, fenologické pozorovanie, pokus, ale aj metódy ako napríklad brainstorming a synektiku.

Podľa Tureka (2010) pod pojmom metóda v najširšom chápaní rozumieme systematickú postupnosť činností smerujúcu k dosiahnutiu cieľa.

„Zvládnutie základných metód vedeckej práce patrí k environmentálnemu vzdelávaniu aj preto, že rozvíjajú schopnosti pri získavaní, spracovaní, interpretácii a prezentácii informácií, pomáhajú chápať a dávať do kontextu odborné a vedecké publikácie, prevádzujú teóriu s praxou.“ (Manko, 2007, s. 54).

Organizačné formy dopĺňajú širokú škálu stratégií realizovaných vo vyučovacom procese. Prírodovedná vychádzka, kútik prírody, práca na školskom pozemku a mnohé iné ponúkajú neobmedzené možnosti realizácie environmentálnych aktivít vo výchovno – vzdelávacom procese.

V materskej škole je vychádzka neodmysliteľnou súčasťou edukačného procesu. S cieľom vychádzky deti vopred oboznámime, prípadne zadáme úlohu, je to účinný motivačný prostriedok, ktorý zmobilizuje pozornosť detí na danú problematiku. Špecifické ciele sú konkretizované v ISCED 0 (2008) v tematickom okruhu – Príroda: zvládnuť vychádzku do okolia materskej školy, otužovanie, obratne sa pohybovať v zmenených podmienkach a pod.

V edukačnom procese materskej školy sme časovo ohraničení a to nám bráni v plánovaní vychádzok s hlbším zameraním a realizáciou. Riešenie spočíva v krúžkovej činnosti, ktorej ústrednou témou je environmentálna výchova, prípadne organizovať pravidelné vychádzky s rodinou a priateľmi. Pri organizovaní vychádzky sa nespoliehame na improvizáciu, nakoľko každú vychádzku musíme vopred napláňovať a premyslieť zámer.

Podľa Zapletala (2003) všetky vychádzky do prírody musia byť nabité podnetnými činnosťami. Deti od nich očakávajú - veselé zážitky, radosť, vzrušenie a veľa zaujímavých a podnetných činností.

Z množstva informácií a teoretických poznatkov by sme si mali vybrať tie, ktorými budeme mať možnosť reálnej zmeny. Sme toho názoru, že začať treba v predprimárnej edukácii, teda u detí v predškolskom období. Deti sú naša zelená budúcnosť. Výchova v materskej škole vytvára okrem iného i predpoklady pre pochopenie vzťahu človeka s prírodou. Ak použijeme adekvátne prostriedky, budeme zohľadňovať vekové osobitosti jednotlivých období a na pomyselný piedestál dáme hru, je viac ako pravdepodobné, že deťom vštepíme trvalé prvotné vedomosti a poznatky danej problematiky, ktoré môžu pribúdajúcimi rokmi neustále dopĺňať.

Takouto cestou poznania je schopný viesť len taký pedagóg, ktorý je oddaný prírode a dokáže deťom otvoriť oči, učí ich vidieť, počuť a cítiť lásku k prírode. Citlivý prístup učiteľa k prírode a túžba po jej poznávaní dokáže u detí vybudovať životnú potrebu.

Naša materská škola sa rozhodla priložiť ruku k dielu. Environmentálna výchova je neodmysliteľnou súčasťou edukačného procesu. Pýšime sa titulom Zelená škola, realizujeme environmentálny krúžok okrem iného recyklujeme odpad, aktívne sa zapájame do zberu papiera, hliníkový Skarabeus, šetríme vodou a elektrinou, chránime zeleň, pestujeme liečivé byliny priamo v areály materskej školy, staráme sa o ovocné stromy v školskej záhrade, máme nespočetné množstvo vtáčích búdok, kvetinovú hriadku, vysádzame stromčeky, organizujeme sezónne brigády pre deti a rodičov, spolupracujeme s TS – Prešov, navštevujeme Eko-park, a čo je hlavné, milujeme prírodu.

Literatúra

- BERNÁTOVÁ, R. 2006. *Prírodoveda pre asistentov učiteľa a vychovávateľov*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pedagogická fakulta, 2006. 84 s. ISBN 80-8068-429-4.
- BERNÁTOVÁ, R. 2012. Environmentálna výchova v živote dieťaťa predškolského veku. In *Trvalo udržateľný rozvoj ako možný liek na environmentálne problémy ľudstva optikou detí predškolského veku*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove – Pedagogická fakulta, 2012. s. 24-36. ISBN 978-80-555-0704-0.
- GMTROVÁ, V. 2008. Prostredie materskej školy. In *Príručka na tvorbu školských vzdelávacích programov pre materské školy*. Bratislava : Metodicko-pedagogické centrum, 2008. s. 181-184. ISBN 978-80-8052-324-4.
- KOPÁČOVÁ, J. 2012. Prírodné javy očami detí. In *Trvalo udržateľný rozvoj ako možný liek na environmentálne problémy ľudstva optikou detí predškolského veku*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove – Pedagogická fakulta, 2012. s.50-60. ISBN 978-80-555-0704-0.
- KOSTRUB, D. 2003. *Od pedagogiky k didaktike materskej školy*. Prešov : Rokus, 2003. 120 s. ISBN 80-89055-35-4.
- LIPNICKÁ, M. 2009. Vývin a rozvoj osobnosti dieťaťa v predškolskej edukácii. In *Súčasnosť a budúcnosť predprimárnej edukácie*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pedagogická fakulta SV OMEP, 2009. s. 158-165. ISBN 978-80-555-0006-5.
- MANKO, P. 2007. Environmentálna politika škôl. In *Inovatívne prístupy k problematike environmentálnej výchovy*. Prešov: Rokus, 2007. s. 54-59. ISBN 978-80-89055-73-9.
- MIŇOVÁ, M. a kol. 2005. *Environmentálna výchova v materskej škole*. Prešov: Rokus s.r.o., 2005. 68 s. ISBN 80-89055-53-2.
- Štátny vzdelávací program ISCED 0 – predprimárne vzdelávanie*. 2009. Bratislava: MŠ SR, ŠPÚ. 2009. ISBN 978-80-969407-5-2.
- TEREK, J. - VOSTAL, Z. 2003. *Základy ekológie a environmentalistiky*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2003. 210 s. ISBN 80-8068-205-4.
- TUREK, I. 2010. *Didaktika*. 2. vyd. Bratislava : Iura Edition, 2010. 598 s. ISBN 978-80-8078-322-8.
- VINCÍKOVÁ, S. a kol. 2002. *Environmentálna výchova*. Bratislava: compART, 2002. 67 s. ISBN 80-88893-95-X.
- ZAPLETAL, M. 2003. *Výházky a výlety s detmi*. Praha : Portál, 2003. 175 s. ISBN 80-7178-750-7.
- ZAPLETAL, V. 2010. *Ekonomia životného prostredia*. Bratislava: Merkury, 2010. 139 s. ISBN 978-80-89458-06-6.

Kontaktné údaje

Bc. Lucia Malinovská
Materská škola
Budovateľská 8
080 01 Prešov
E-mail: msbudovatelska@gmail.com

ROZVÍJANIE PRÍRODOVEDNÝCH PREDSTÁV DETÍ PROSTREDNÍCTVOM JEDNODUCHÝCH REÁLNYCH EXPERIMENTOV

DEVELOPMENT OF CHILDREN'S NATURAL SCIENCE CONCEPTS BY SIMPLE REAL EXPERIMENTS

Zuzana Paláková - Miroslava Ožvoldová

Abstrakt

Rozvíjanie prírodovedných predstáv detí má veľký význam už v ich útlom veku, pretože rozvíja prírodovednú gramotnosť detí, ich kľúčové kompetencie a ich logické uvažovanie. Ak chceme u detí podporovať učenie sa s porozumením, dieťa by malo prírodu objavovať skúmaním formou hry, pri ktorej si experimentuje - skúša, porovnáva, nadobúda nové poznatky. Príspevok dokumentuje pilotné výsledky prieskumu zameraného na utváranie si prírodovedných predstáv detí materskej školy formou jednoduchých experimentov. Z pripravených tematických celkov, článok prezentuje postup a výsledky dosiahnuté pri objasňovaní fyzikálnej veličiny „hmotnosť“, prostredníctvom experimentovania: váženie sa detí a vybraných predmetov, ako i skúsenosti nadobudnuté pri zábave na hojdačke na školskom dvore.

Kľúčové slová

Prírodovedné predstavy dieťaťa, jednoduchý experiment, hmotnosť.

Abstract

The development of children's science concepts is of a great importance at an early age, because children's literacy, their core competencies and logical reasoning are then cultivated most intensively. If we want to encourage the children's learning with understanding, a child should discover the Nature in the form of observations and explorations during the games, in which she/he examines the Nature by experimenting, testing, comparison and so acquiring and gathering new information. The article brings the experience gained during the activities supporting the acquisition of science experience of children in kindergarten by means of the real experiments. As an example, the paper presents the topical unit „mass“ by means of experimentation: children's weighting and weight measuring of selected objects, as well as the experience gained in having a fun on the swing in the preschool yard.

Key words

Natural science, child's imagination, simple experiment, mass.

Úvod

Štátny vzdelávací program pre materské školy (ŠVP ISCED 0) predprimárne vzdelávanie s názvom Dieťa a svet sa tematicky člení na štyri integrované tematické okruhy, medzi ktorými sa nachádza i okruh Príroda. Príroda je sama o sebe veľmi zložitá, no pre deti predškolského veku má objavovanie zákonitostí prírody veľký význam. Deti postupne poznávajú význam vody, vzduchu, pôdy, rastlín a živočíchov pre život ľudí, a oboznamujú sa s dôležitosťou vedy a techniky (Kvasničková, 2007/08, s. 24). Práve prírodovedná gramotnosť sa javí ako jedna z najvýznamnejších gramotností (Ludvigová, 2011/12, s. 30). V ŠVP ISCED 0 - Príroda je zastúpená vo všetkých vzdelávacích oblastiach: perceptuálno-motorickej, kognitívnej a sociálno-emocionálnej oblasti. V súvislosti so školskými vzdelávacími programami, ktoré si vytvára každá materská škola, je hlavnou požiadavkou, konštruovať poznanie dieťaťa prirodzeným prepájaním detských skúseností s novým poznaním prostredníctvom aktívneho učenia sa dieťaťa, ktorého výsledkom sú kvalitatívne rozvojové zmeny. Rozvoj prírodovednej gramotnosti vo výchovno-vzdelávacom procese materskej školy je orientovaný na zoznamovanie sa dieťaťa so zákonitosťami prírodnej reality, s javmi, ktoré v nej existujú, na uvedomenie si významu prírody a na nadobúdanie elementárnych poznatkov o Zemi a vesmíre.

Významnú úlohu pri rozvíjaní prírodovednej gramotnosti má zážitkové učenie, ktoré sa vyznačuje najmä spontánnosťou, objavnosťou, komunikatívnosťou, tvorivosťou a aktivitou (Lopušná, Lipnická, 2011, s. 85). K jedným z významných determinantov, ktoré ovplyvňujú rozvíjanie prírodovednej gramotnosti je prostredie, ktoré dieťa obklopuje. Dôležité je poznamenať, že ide o prostredie, ktoré dieťa provokuje k aktivite, podporuje detskú zvedavosť, túžbu po poznaní niečoho nového a neznámeho, čo priťahuje jeho zmysly. Nakoľko je v predškolskom veku učenie sa detí založené na hre cez zážitok, treba pre deti pripraviť také prostredie, ktoré vedie k zážitku a skúsenosti zároveň. Učiteľka deťom vytvára príležitosti na učenie sa detí zážitkom a premysleným spôsobom usporadúva edukačné aktivity cez frontálne a skupinové činnosti. Prostredie by malo dieťa motivovať k získavaniu nových informácií, čo vedie k rozvíjaniu prírodovednej gramotnosti, s čím úzko súvisí i rozvíjanie prírodovedných predstáv. Získané nové poznatky by malo dieťa správne včleniť medzi už existujúce jeho poznatky.

Deti predškolského veku sú aktívnymi účastníkmi výchovno-vzdelávacieho procesu v materskej škole. Nezaujímajú sa len o dianie v triede, ale i o to, čo sa odohráva v prírode, ktorá je ich neoddeliteľnou súčasťou. Snažia sa poznávať zákonitosti prírodných javov, ktoré si samozrejme v tomto veku ešte nevedia zodpovedať a pochopiť prečo je to tak. To, že deti hľadajú odpovede na otázky, ich motivuje k ďalšiemu skúmaniu. Otázky, na ktoré hľadáme odpovede v prírode však nájdeme vtedy, ak pochopíme, akým spôsobom „sa to“ v prírode deje. Preto je dôležité, upriamiť pozornosť detí na pozorovanie detailov, ktoré

si bežne neuvedomujú a prírodu vnímajú ako celok. V našich experimentálnych prírodovedne orientovaných aktivitách sme sa prostredníctvom realizovaného prieskumu (Paláková, 2013) snažili upriamiť pozornosť detí na detaily skúmaných prírodných javov a s nimi súvisiacimi rôznymi fyzikálnymi pojmami a veličinami. Pri ich objasňovaní sme využívali ako jednoduché reálne experimenty, tak i virtuálne experimenty prostredníctvom interaktívnej tabule. V predloženej práci sa sústreďujeme na postup a dosiahnuté výsledky pri objasňovaní významu fyzikálnej veličiny „hmotnosť“, kde však prezentujeme len časť jednoduché reálne experimenty.

2. Jednoduché reálne experimenty

Reálny experiment je neodmysliteľnou súčasťou každého prírodovedného vzdelávania. Pretože situácia a výsledky v prírodovednom vzdelávaní nie sú v súčasnosti lichotivé (Ožvoldová, 2010), čo potvrdzujú i výsledky našich žiakov v medzinárodných meraniach, je nevyhnutné s aktívnym poznávaním cez vlastné experimentovanie začínať čo najskôr. Teda už v predprimárnom vzdelávaní, kde začíname práve s jednoduchým experimentovaním prostredníctvom riadenej hravej činnosti detí. Ako sme už v úvode uviedli, v rámci diplomovej práce (Paláková, 2013) sme realizovali pilotný prieskum, v ktorom sme si položili otázku, či je možné implementovať do hry detí nielen jednoduchý experiment, ale i novú formu e-experimentov, virtuálny experiment, nadväzujúci a rozširujúci skúsenosti s reálnym experimentom. Pri tomto prieskume bol pre tematický okruh Príroda vypracovaný návrh nových doplnených výkonových štandardov aj so zameraním sa na oboznamovanie detí s pojmom hmotnosť. V nasledujúcej časti priblížime jednotlivé jednoduché experimenty, ich edukačné ciele a realizované aktivity k zvolenému celku.

Pri našich aktivitách sme realizovali nasledovné jednoduché experimentovanie:

- porovnávanie hmotnosti rôznych predmetov priamou manipuláciou s predmetmi a prostredníctvom váženia na váhach v triede,
- váženie detí a zapisovanie ich hmotnosti,
- „váženie sa detí“ v prírodnom prostredí materskej školy na školskom dvore prostredníctvom pákovej hojdačky.

A) Jednoduchý experiment- určovanie hmotnosti vážením na váhach

Edukačné aktivity: téma „hmotnosť“

Prostredníctvom jednoduchého reálneho experimentu, ktorý sme realizovali v triede, deti zisťovali, že nie všetky predmety majú rovnakú hmotnosť. Najskôr sme začali manipuláciou s predmetmi, ktoré sme mali vopred pripravené v triede (vrece plné hračiek,...), potom sa deti vážili jednotlivito. K tomuto experimentu sme použili dvojramennú váhu, na ktorej deti vážili jednotlivé predmety.

Spoločne sme si vysvetlili princíp techniky používania váhy. Ozrejmovali si pojmy ľahší – ťažší. Nadobudnuté skúsenosti si ďalej mohli overiť prostredníctvom pákovej hojdačky, na ktorej deti porovnávali, kto je ťažší, ľahší, prípadne kedy majú rovnakú hmotnosť, kedy je hojdačka v rovine. Takouto zážitkovou hrou sme si vytýčili nasledovný čiastkový cieľ (ČC):

ČC 1: Prostredníctvom praktickej manipulácie s rôznymi predmetmi s využitím váh utvárať elementárne predstavy detí o hmotnosti predmetov a pokúsiť sa im vysvetliť pojem hmotnosť.

Pomôcky: dvojramenná váha, digitálna váha, vrece, rôzne hračky, kamene, drevka, papuče detí

Zisťovanie vedomostí detí o danej problematike: Pre deti sme pripravili veľké, ťažké vrece, v ktorom boli rôzne predmety, rôznej veľkosti a hmotnosti. Vreca sme situovali do triedy, kde sa ho deti pokúšali zodvihnúť a presvedčiť sa, či je naozaj také ťažké. Spoločne sme potom diskutovali o tom, prečo je vreca také ťažké. Potom sme spoločne s deťmi niektoré predmety z vreca vybrali. Následne sme vreca znova skúsili zodvihnúť, pričom sme zistili, že už nie je také ťažké ako predtým, keď v ňom boli všetky predmety. Počas rozhovoru s deťmi sme zisťovali ich predstavy o tom, aké vedomosti majú o skúmanej problematike.

Deťom sme kládli nasledovné otázky:

- Mohli sme s vrecom plným hračiek a iných predmetov pohybovať ľahko, keď sme ho priniesli do triedy? Aké bolo vreca, keď sme z neho povyberali všetky predmety, ktoré v ňom pred tým boli? Ako sa zmenila možnosť potiahnuť vreca? Ozrejmovali si význam pojmov: ťažšie, ľahšie, plné, prázdne;
- Ako by sme mohli zistiť, koľko vážilo vreca, keď sme ho priniesli do triedy?
- Čo potrebujeme na to, aby sme vreca odvážili a zistili jeho hmotnosť?
- Sú všetky predmety rovnako ťažké?
- Môžeme nájsť aj predmety, ktoré nie sú tvarovo rovnaké, ale majú takú istú hmotnosť?

Edukačné ciele:

- Porovnávaním jednotlivých predmetov zistiť, že nie všetky predmety majú rovnakú hmotnosť;
- Na elementárnej úrovni sa pokúsiť o vysvetlenie pojmu hmotnosť;
- Na základe praktickej manipulácie s predmetmi zistiť, že jednotlivé predmety sa môžu líšiť hmotnosťou;
- Z váženia predmetov na váhe usúdiť, ktorý je ťažší, ľahší, prípadne ktoré predmety sú rovnakej hmotnosti;
- Prostredníctvom grafu zaznamenať hmotnosť predmetov;
- Zistiť svoju hmotnosť prostredníctvom využitia digitálnej váhy a zaznamenať svoju hmotnosť na grafe.

Realizácia váženia na váhach:

Po zistení úrovne vedomostí detí o danej problematike sme pristúpili k praktickej realizácii experimentu. Keď sme vybrali z vreca všetky predmety, deti s predmetmi manipulovali, aby zistili, či všetky predmety majú rovnakú hmotnosť. Z manipulácie s predmetmi spoločne usúdili, že nie všetky predmety majú rovnakú hmotnosť.

Následne si každé dieťa vybralo dvojicu predmetov a prostredníctvom manipulácie označovali, ktorý predmet sa im zdá ľahší, ťažší, prípadne rovnakej hmotnosti. Predpoklady detí sme si zaznačovali do vopred pripravenej tabuľky, aby sme si pri kontrole vedeli predpoklady detí overiť. Pri zaznačovaní predmetov do tabuľky (realizované spolu s pani učiteľkou) sme ľahšie predmety zaznačovali na ľavú stranu tabuľky a ťažšie predmety na pravú stranu tabuľky. (Pravú a ľavú stranu deti už poznali).

Po manipulácii s predmetmi sme pristúpili k realizácii experimentu s dvojramennou váhou. V tomto experimente si overovali, či ich úsudok bol správny, a či správne určili, ktorá vec je ťažšia, ľahšia, alebo sú rovnaké. Úsudky si deti overili prostredníctvom váženia predmetov na váhe. S deťmi sme si vysvetlili, v čom spočíva váženie na váhe. Vysvetlili sme, na čom je založený princíp váženia – „ak nie je na váhe nič položené, váha je v pokoji a obe ramená váhy sú v rovnováhe. Ak na váhu položíme dva predmety rozličnej hmotnosti, rovnováha sa zmení a ramená váhy sa naklonia. Jedno rameno s ľahším predmetom sa zdvihne nahor, kým ťažšie teleso klesne smerom nadol. Podľa toho, ktorý predmet bude smerovať nadol k zemi, zistíme, ktorý z týchto dvoch predmetov je ťažší. Ten, ktorý bude smerovať nahor, teda bude vyššie, je ľahší a ten, ktorý bude smerovať k zemi, teda bude dolu, bude ťažší“. Deti sme upozornili i na možnosť, že niektoré predmety môžu mať rovnakú hmotnosť a teda ramená váhy nebudú ani hore, ani dolu, ale budú v rovnováhe. Týmto spôsobom si deti overovali svoj predpoklady, či mali pravdu, keď manipulovali s predmetmi, a či správne určili hmotnosť daných predmetov porovnávaním. Každé dieťa bude malo možnosť overiť si svoj predpoklad o hmotnosti daného predmetu. Ukážku z priebehu váženia, nám dokumentuje Obrázok 1.

Obrázok 1 „Váženie“ predmetov na váhe (papuča – kravička)

Predpoklady detí o hmotnosti predmetov a ich váhe v tabuľke, sme verifikovali vážením a zápisom do tabuľky. Deti si tieto predmety držali v ruke, ľahší v ľavej a ťažší v pravej ruke. Pri kontrole nám zopakovali svoje tvrdenie, ktoré sme v tabuľke skontrolovali. Všetky deti určili hmotnosť predmetov správne. Na základe zistení z váženia a porovnávania hmotnosti predmetov, sme ponechali iniciatívu na deťoch, aby sa pokúsili vyvodiť závery a zistenia o hmotnosti. Deti sme nechali, aby sa pokúsili o vysvetlenie pojmu hmotnosť prostredníctvom položenej otázky:

„A teraz, keď sme všetky vybrané predmety „odvážili“, mi skúste povedať, čo to vlastne tá hmotnosť je?“

Deti (D) vysvetľovali rôzne tvrdenie, ktoré sme na základe videozáznamu zaznamenali. Boli sme prekvapení z niektorých výpovedí, ktoré deti po „vážení“ predmetov vyslovili. Ako príklad uvádzame:

D1: „Hmotnosť je, keď je jeden predmet na váhe hore a jeden dole“ (dievča, vek 5 rokov).

D2: „No, to je vtedy, keď vážime dva predmety a jeden je ťažší a druhý je ľahší“ (chlapec, vek 5 rokov).

D3: „Podľa mňa je to vtedy, keď je niečo veľmi ťažké ako bola tá taška“ (chlapec, vek 6 rokov).

D4: „Myslím si, že predmety sú raz ľahšie a ťažšie a to je hmotnosť“ (dievča, vek 6 rokov).

Po experimente s rovníramennou váhou sme pokračovali vážením detí na digitálnej váhe. Pred samotným začatím merania, deti vykrikovali, kto koľko váži a zaujalo nás, že deti udávali svoju hmotnosť v kilogramoch. Cieľom bolo, aby si deti uvedomili, že aj oni majú určitú hmotnosť, ktorá nemusí byť rovnaká. Váženie detí na digitálnej váhe, nám dokumentuje Obrázok 2 a Obrázok 3. Váhu jednotlivých detí sme si zaznačovali na papier, z ktorého sme si spoločne s deťmi vyhotovili graf hmotnosti. Každé dieťa si premyslelo obrázok, ktorý malo nakreslený pod svojim číslom, aby sa na základe tohto grafu vedeli deti porovnávať svoju hmotnosť medzi sebou. Zhotovený graf nám prezentoval usporiadanie detí od najľahšieho dieťaťa k najťažšiemu. Pre našu orientáciu sme si zaznamenali hmotnosť v číslach, aby sme deťom mohli pomôcť so zhotovením grafu. Niektoré deti už čísla, ktoré sme zaznamenali, poznali. Aktivity detí pri týchto činnostiach môžeme vidieť na Obrázku 4 a Obrázku 5, na ktorom deti držia graf od najľahšieho z ľavej strany k najťažšiemu na pravej strane. Na základe týchto dvoch reálnych experimentov, sme deti uviedli do problematiky hmotnosť.

Vedomosti nadobudnuté vážením na dvojramennej a digitálnej váhe sme doplnili i experimentom „váženie na hojdačke“, ktorý si priblížime:

Obrázok 2 „Váženie“ dievčatka

Obrázok 3 „Váženie“ chlapca

Obrázok 4 Deti pri tvorbe grafu

Obrázok 5 Deti s výsledným grafom

B) Jednoduchý reálny experiment „Hojdačka“

ČC 2: Cieľom tejto aktivity bolo, aby deti prostredníctvom prevažovania sa na hojdačke zistili, že ten kto má väčšiu hmotnosť je ťažší a rameno hojdačky zostáva na zemi (teda je dole) a ten kto je ľahší, sa dostane do vzduchu vyššie (je hore).

Pomôcky: hojdačka na školskom dvore

Navodenie situácie: S deťmi sme sa porozprávali o tom, ako sme sa v triede vážili a ako sme vážili predmety na dvojramennej váhe. S deťmi sme šli na školský dvor, kde sme využili hojdačku, ako nástroj na váženie. Na to, aby sme vedeli kto má koľko kilogramov sme použili graf, do ktorého sme si zaznamenávali, kto koľko váži. Podľa toho sme vyberali, kto sa pôjde s kým na hojdačke „vážiť“ a zisťovali sme, či ten kto je z detí ľahší je hore, teda vyššie, a ten kto je ťažší je dole, teda nižšie.

Edukačné ciele:

- „Vážením“ sa na hojdačke prehlbovať poznanie o fyzikálnej veličine hmotnosť;
- Na elementárnej úrovni sa pokúsiť o vysvetlenie pojmu hmotnosť;
- Na elementárnej úrovni vysvetliť, prečo je dieťa na hojdačke hore, dolu alebo prečo sú v rovnováhe;
- Postupne chápať, že hmotnosť predmetov môže byť rovnaká i rozdielnejšia či menšia.

Realizácia experimentu:

Experiment hojdačka sme realizovali v rámci pobytu vonku. S deťmi sme sa presunuli na školský dvor, na ktorom je situovaná hojdačka. Zobrali sme si so sebou tabuľku, v ktorej sme mali zaznamenanú hmotnosť jednotlivých detí podľa, ktorej sme volili dvojice, ktoré sa budú spolu „vážiť“. Vyberali sme rôzne dvojice, ktoré sa medzi sebou prevažovali - čo sme nazvali „vážením“. Na hojdačku si deti sadali v rôznych kombináciách - jedno dieťa na jednej strane, dve deti na druhej strane; dve deti na jednej strane, tri deti na druhej strane hojdačky a podobne. Pri každej dvojici sme nechali deti, aby zhodnotili, čo si myslia, prečo je raz hojdačka dole alebo hore. Tiež si deti objasňovali pojmy hore, dolu, vyššie, nižšie. Obrázky 6 - 8 dokumentujú kombinácie „váženia“. V grafe sme si pozreli hmotnosť detí a vybrali sme chlapca, ktorý vážil najviac a dievčatko, ktoré vážilo najmenej. Potvrdil sa predpoklad detí, že chlapec bude ťažší a hojdačka na zemi a dievčatko vo vzduchu, čo ukazuje Obrázok 6.

Obrázok 6 Páková hojdačka ako prostriedok na „váženie“

Potom sme skúsili to, že k najľahšiemu dievčatku si sadlo ďalšie a spolu prevážili najťažšieho chlapca, nakoľko spolu dievčatá vážili viac. Predpoklad detí, že ak si k dievčatku sadne ďalšie dievčatko budú vážiť viac, sa potvrdil. Túto kombináciu nám dokumentuje Obrázok 7.

Obrázok 7 Porovnávanie hmotnosti pomocou „váženia“ na hojdačke

Obrázok 8 nám dokumentuje, ako sa pani učiteľka vážila spolu s deťmi. Deťom sme pri takejto zábave položili otázku: „Čo myslíte deti, kto bude ťažší, keď si na hojdačku sadne pani učiteľka a jeden z vás?“ Odpoveď detí bola jednohlasná: „Ty budeš ťažšia.“ Predpoklad detí, že pani učiteľka bude ťažšia sa deťom potvrdil, nakoľko pani učiteľka bola na zemi a dievčatko bolo vo vzduchu. Deti skúšali, koľko si ich musí sadnúť na hojdačku, aby boli ťažšie ako pani učiteľka. Deti dospeli k záveru, že keď si na hojdačku sadnú tri deti, sú ťažšie ako pani učiteľka.

Obrázok 8 „Váženie“ pani učiteľky s tromi deťmi

3. Záver

Prostredníctvom zážitkovej hry spojenej s jednoduchým experimentovaním sme sa pokúsili utvárať u detí prírodovedné predstavy o fyzikálnej veličine hmotnosť. Prostredníctvom prieskumu cez navrhnuté netradičné aktivity v materskej škole sme zisťovali či:

- je možné už v predškolskom veku detí, upriamiť ich pozornosť na detaily skúmaného javu,
- sú deti schopné pomocou vlastných aktivít (porovnávaním) formulovať správne predpoklady o ľahšom a ťažšom predmete,
- sú schopné v spolupráci s učiteľkou overovať správnosť svojich predpokladov určením hmotnosti predmetov vážením,
- sú schopné začať spracovávať dáta vo forme grafu,
- sú schopné porozumieť grafu hmotnosti,
- sú schopné svoje predstavy o hmotnosti preniesť i na dvojramennú páku (váženie na hojdačke).

Pri našom prieskume sme využívali pomôcky - váhy, ktoré nájdeme bežne v materskej škole a i v domácnosti. Ukázali sme deťom, že hojdačka môže slúžiť nielen na hojkanie sa, ale i ako prostriedok na „váženie“.

Potvrdilo sa, že keď upriamime pozornosť detí na detaily, dokážu ich pozorovať a vnímať. Realizovanými aktivitami sme podporili rozvoj prírodovednej gramotnosti detí predškolského veku. S ohľadom na súčasný stav, nie moc pozitívny postoj dnešných detí k prírodným vedám v neskoršom veku dúfame, že nami navrhnutý spôsob edukácie s využitím jednoduchého reálneho experimentu vzbudil u detí záujem a zvedavosť o prírodovedné poznávanie. Zaujímavé je ho dopĺňať i virtuálnym experimentom, o čom sme sa presvedčili pri pokračovaní nášho prieskumu, ktorý budeme taktiež publikovať.

Literatúra

KVASNIČKOVÁ, N. 2007/08. Zážitkové učenie v prírodovednom vzdelávaní. In *Naša škola*. ISSN 1335-2733, 2007/08, roč. 11, č. 10, s. 24-31.

LOPUŠNÁ, A. – LIPNICKÁ, M. 2011. Rozvíjanie gramotnosti dieťaťa predškolského veku. In *Metodika predprimárneho vzdelávania*. Partizánske: Expresprint s. r. o., 2011. ISBN 978-80-968777-3-7, s. 73-89.

LUDVIGOVÁ, I. 2011/12. Všeobecná charakteristika edukačnej aktivity prírodovedné a sociálne štúdie v predškolskom vzdelávaní. In *Naša škola*. ISSN 1335-2733, roč. 15, č. 5, s. 30-38.

OŽVOLDOVÁ, M. 2010. Je výučba porodných vied v kríze? Ako ďalej? In *Acta Fac. Paed. Univ. Tyrnaviensis*, Trnava 2010, Séria C, Matematika, fyzika, informatika, ročník 14, s. 49 – 68, ISBN 978-80-8082-432-7 <http://pdfweb.truni.sk/down/ACTAFP/>

PALÁKOVÁ, Z. 2013. *Využitie interaktívnej tabule v predškolskom vzdelávaní*. Diplomová práca, Trnavská univerzita v Trnave. Pedagogická fakulta, Katedra predškolskej a elementárnej pedagogiky, s. 78.

Kontaktné údaje

Bc. Zuzana Paláková

Materská škola

Opatovská cesta 39

911 01 Trenčín

E-mail: zuzanapalakova@gmail.com

doc. RNDr. Miroslava Ožvoldová, CSc.

Trnavská univerzita v Trnave

Pedagogická fakulta

Katedra fyziky

Priemyselná 4

917 43 Trnava

E-mail: mozvoldo@truni.sk

HRA A HRAČKA AKO SÚČASŤ REALIZÁCIE PROJEKTU TRVALO UDRŽATEĽNÝ ROZVOJ V MŠ

GAME AND TOY AS A PART OF THE REALIZATION OF THE PROJECT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Marianna Jamborová

Abstrakt

Príspevok sa zaoberá hrou a hračkou v materskej škole. Poukazuje na trvalo udržateľný rozvoj ovplyvňujúci aj kultúrne a sociálne aspekty života, smeruje k uspokojeniu aj duchovných a sociálnych potrieb a záujmov ľudí a k ochrane kultúrneho dedičstva. Projekt je ukázkou ako u detí prostredníctvom hry a hračky rozvíjať hodnoty potrebné ku ďalšiemu kvalitnému životu.

Kľúčové slová

Hra, hračka, dieťa predškolského veku, predprimárne vzdelávanie.

Resumé

The paper deals with game and toy in kindergarten. It points to a sustainable development affecting the cultural and social aspects of life, directed to meet both the spiritual and social needs and interests of people and the protection of cultural heritage. The project is an example of how children develop the values necessary to further expand the quality of life through games and toys.

Key words

Game, toy, preschool child, preprimary education.

Predškolský vek je neopakovateľný z hľadiska vývojových šancí, ktoré ponúka. A hra je tu hlavnou, prirodzenou činnosťou dieťaťa. Hra má veľký význam a dôležité miesto v živote človeka:

- V hre sa odráža rozvojová úroveň dieťaťa.
- Hra rozvíja osobnosť dieťaťa.
- Hra je pre dieťa najprirodzenejšia činnosť.
- Dieťa vníma každú činnosť ako hru.
- Hrou sa deti učia.
- Prostredníctvom hry dieťa vníma, cíti, poznáva, prežíva, vyjadruje sa.
- Hra je prostriedkom, metódou a formou výchovy a vzdelávania.
- V materskej škole je potrebné systematicky zaradzovať hru a využívať jej veľké možnosti.

Hračka pre dieťa predškolského veku

Dôležitou súčasťou hrového prostredia v materskej škole sú hračky. Dnes je ponuka hračiek široká, ale kvalita hrového prostredia nezávisí od množstva hračiek, ale od ich vhodného výberu pre deti predškolského veku.

Aké hračky pre deti vyberieme a koľko, či to bude hračka hotová, alebo hračkou budú predmety, zhotovené ku hre, je tiež súčasťou pedagogického majstrovstva. Hračka musí spĺňať požiadavky ako sú hygienické, estetické, pedagogické, musí spĺňať nároky súčasného detského poznania a skúseností. Vhodný výber hračiek má vplyv na úroveň, kvalitu hry. Hračka je dôležitou súčasťou hrového - podnetného prostredia, v ktorom chceme, aby sa dieťa cítilo príjemne, spokojne a obohacujúco.

Hrová kompetencia učiteľky

Vzhľadom k tomu, že predškolský vek je vekom hry a hra je formou aktívneho života detí, je dôležité, aby si učiteľ uvedomoval jej silu, poznal všetky zákonitosti hry, funkcie a hlavne široký záber jej využitia. Voľba hier, hrových činností, ich usporiadanie smerujúce k cieľu a s prihliadnutím na všetky vzťahy, vytvárajú základ pre systematickú edukáciu detí predškolského veku.

Hra od jej prípravy, cez realizáciu, využitie až po vyhodnotenie je veľké pedagogické majstrovstvo. Vyžaduje si od učiteľky vysokú dávku profesionálnosti. Systematická edukácia v materskej škole je a bude všade tam, kde učiteľky neustále rozvíjajú svoje ľudské a odborné kompetencie, pretože to je predpokladom pre rozvíjanie kompetencií detí.

Deti potrebujú zaujímavé témy, pestrosť činností. Tie umožňujú rozvíjať osobnosť dieťaťa a po všetkých stránkach, ísť hlbšie k získaniu poznatkov a skúseností, upevňovať ich. Dnes je ponuka hier bohatá, je len na erudícii pedagóga ako tému spracuje, aké hrové aktivity zvolí. Deti sa tak spoločne venujú téme, majú dostatok podnetov, je tu priestor na hru, aktivitu, poznávanie, zážitkové učenie, experimentovanie. To všetko prispieva ku dobrej klíme v triede. Vyžaduje si to ale premyslený, dôsledný výber edukačných stratégií, postupov, vhodné, primerané zaradzovanie, realizovanie a vyhodnocovanie. Spätnou väzbou je tu radosť detí z krásne a bohato prežitého každého dňa, stráveného v materskej škole.

Hra v projekte Trvalo udržateľný rozvoj

Pod trvalo udržateľným rozvojom rozumieme cielený, dlhodobý, komplexný a synergický proces, ovplyvňujúci podmienky a všetky aspekty života, teda aj kultúrne, sociálne na všetkých úrovniach a smeruje k takému modelu spoločenstva, ktorý kvalitne uspokojuje okrem iných aj duchovné a sociálne potreby a záujmy ľudí a chráni nielen prírodné, ale aj kultúrne dedičstvo.

Preto je dôležitý rozvoj takých znalostí a zručností, ktoré sú potrebné pre udržateľnú budúcnosť a tiež takých, ktoré budú viesť k zmenám v hodnotách, správaní sa a rozvíjaniu zdravého životného štýlu.

Projekt Hračky kedysi a dnes

Realizácia projektu: od 2.4. 2013 - 31.5.2013

Počet zapojených: 87 detí a ich rodičov, starí rodičia v počte 47

Cieľ: Vnímať rôznorodosť hračiek okolo nás a porovnať ich s hračkami, ktoré boli v minulosti.

Ďalšie ciele:

- Vnímať a rozoznať, že hračky sú z rôzneho materiálu.
- Uplatňovať tvorivosť v hre.
- Zapojiť sa aktívne do prípravy osláv sviatkov a spoločenských udalostí.
- Prejaviť záujem o fotoalbum, kroniku – vnímať ich ako zdroj získavania poznatkov o tom, čo tu bolo predtým, ako plynie čas a ako sa všetko okolo nás mení.
- Orientovať sa v tesnej blízkosti domova a materskej školy.
- Zhotoviť výtvary zo skladačiek a stavebníc z rôzneho materiálu postupne od väčších dielcov až po drobné dieliky podľa vlastnej fantázie a podľa predlohy.
- Rozlíšiť dominanty svojho bydliska, zaujať postoj k svojmu domovu a vyjadriť ho prostredníctvom rôznych umeleckých výrazových prostriedkov.

Použité stratégie:

- prezeranie albumov, čítanie z kroniky,
- rozhovory,
- anketa,
- zhromažďovanie starých hračiek,
- vychádzky do okolia a do centra mesta,
- hra Stavba materskej školy a jej okolia, stavba mesta Košice a ďalšie.

Použité pomôcky a materiál:

albumy, kronika, fotografie, hračky, papier, odpadový materiál a ďalšie.

Stručný popis projektu:

- Materská škola oslavuje v tomto školskom roku svoje 50. výročie otvorenia.
- Rozhovory s deťmi o výročí materskej školy.
- Prezeranie albumov materskej školy, rozhovory o fotografiách z tried, z hier a o hračkách, s akými sa deti hrali v minulosti v materskej škole.
- Konštruktívne hry v každej triede Moja materská škola a okolie.
- Anketa pre starých rodičov.

- Rozhovory s deťmi o starých hračkách, o tom, či ich rodičia a starí rodičia majú staré hračky a o súčasných hračkách.
- Vychádzka do centra mesta.
- Konštruktívne hry v každej triede Moje mesto – potom sa tieto jednotlivé výtvory stali súčasťou veľkého kompozičného celku Moje Košice.
- Projekt vyvrcholil 23. mája, kedy bola otvorená výstava Hračky kedysi a dnes ako sprievodná aktivita slávnosti 50. výročia materskej školy a bola sprístupnená pre všetky deti, rodičov, starých rodičov, partnerov a priateľov materskej školy do 31. mája 2013.

Výber otázok a odpovedí starých rodičov a detí:

Aké mali deti hračky niekedy?

Drevené (Nelka, 5 r.), Vyrežali zo stromu – hojdacieho konika (Peťko, 6r.), Drevené koče (Julko, 6r.), Drevený vozík tlačili, prenášali hračky, bábiky (Brunko, 5 r.), Bábiky šili z látky (Peťka, 6r.), Kúpili na trhu (Julko, 6r.), Vyrežávali si pišťalky z vrby (Peťka, 6r.)

Videli ste u starých rodičov nejaké staré hračky?

Starý otec má uložené plechové autíčka a stará mama porcelánovú bábiku (Zuzka, 6r.)

Stará mama má pekné drevené hračky – zvieratka (Emka, 6r.)

Hojdací konik, ktorý je veľmi starý (Peťko, 6r.)

Z akého boli materiálu?

Asi drevené, handrové (Emka, 6r.), Ja so videla železné, plechové. Asi boli veľmi ťažké. (Zuzka, 6r.), Určite aj z handier, ktoré sa už nedali nosiť, ani z nich ušiť šaty (Peťko, 6r.)

Boli farebné?

Áno, len boli ošúchané, lebo sa s nimi deti veľa hrali, lebo vtedy nebola telka, ani počítače (Peťko, 6r.)

Hrá sa so starými hračkami niekto teraz ?

Ja sa rád hojdam na hojdacom koniku, má mäkké sedlo a vyrezávanú hlavu (Peťko, 6r.)

S drevenými autíčkami a klavírom na baterky (Emka, 6r.)

Boli by ste spokojní so starými hračkami?

Všetky hračky sú pre mňa veľmi pekné (Peťko, 6r.), Všetky hračky sú zaujímavé, už také staré hračky nedostať v obchode (Filip, 6r.)

Hlavné výstupy, výsledky a závery z realizovaného projektu:

- Projekt ponúkol zaujímavý vhľad do myslenia detí – do ich predstáv – boli tu vyjadrenia, že v minulosti boli drevené hračky, tak aj televízie boli z dreva, aj počítače boli z dreva, dokonca aj mobily boli z dreva...
- U detí bol rešpekt a obdiv voči starým hračkám.
- Deti si všímali detaily, využitie – nepriamo poukázali na hlavné znaky hračky – funkčnosť, variabilnosť, estetickosť, viacúčelovosť, tvorivosť
„Páči sa mi staré policajné auto. Chcel by som si ho veľmi kúpiť“ . Tobias 5.r.
„Mne sa páči vláčik s koľajnicami, lebo vyzerá ako ozajstný“ . Samko 5.r.
„Tie staré bábiky sa mi páčia, lebo majú naozajstné vlasy a naše v triede sú bez vlasov“ . Peťko 5.r.
„Páči sa mi ako majú staré bábiky namaľované ústa“ . Damián 4.r.
„Bola som raz s mamkou a ockom v múzeu a tam bolo také oblečenie, aké majú tie staré bábiky. To sú kroje“ .
„Moja mamka mala toho starého medvedíka, keď bola malá. Teraz ja s ním spinkám“ . Nelka 4.r.
„Staré hračky sú z niečoho iného vyrobené – z kovu a z dreva“ . Mirka 6.r.
„Bábiky sú ináč oblečené, majú krajšie šaty, ako tie naše čo máme teraz“ . Mirka 6.r.
„ Mám podobného hojdacieho koníka u babky, asi je ockov“ . Peťo 5.r.
„ Moja sesternica má tiež hojdacieho koníka, ale má hrivu a je plyšový“ . Mirka 6.r.
„ Páči sa mi celá výstavka, ale najviac šijací stroj“ . Peťko 6.r.
- Rodičia a starí rodičia viedli s deťmi rozhovory o hračkách, o hrách, spoločne zhromažďovali hračky na výstavu.
- Deti priebežne porovnávali materiál, z akého sú vyrobené, čo majú spoločné hračky staré a nové.
- Pozorovanie a porovnávanie ako sa naša materská škola zmenila, vychádzky do okolia, vychádzka do centra mesta – poznávanie dominantných budov mesta.
- Do komplexu Naše mesto stále pribúdali zaujímavé časti, dotvárali sa nápismi, ale aj výrobkami z iného materiálu.

Prínos realizácie projektu pre deti

- Je dôležité poznať minulosť – deti prostredníctvom albumov, kroniky a rozhovorov zistili, ako sa stávala materská škola a jej okolie, ako vyzerala materská škola a akými zmenami prechádzala, koľko detí navštevovalo materskú školu, s akými hračkami sa hrali.
- U detí sa prehĺbil vzťah ku materskej škole, aktívne sa zapájali do prípravy osláv (vyrábali pozvánky, spoločne sme tvorili bulletin, pripravovali predmety do detskej burzy), u detí sa rozvíja hrdosť na materskú školu, na okolie, kde žijú a na naše mesto.
- Projekt detí, rodičov a učiteľky viac spojil, motivoval ku spoločným výtvorom – stavbe mesta a zhromažďovaniu hračiek z minulosti.
- Prostredníctvom projektu zažili deti prácu na jednom spoločnom výtvore, zistili, že všetci – v rámci jednotlivých tried, svojimi výtvormi prispievajú ku spoločnému celku – mestu.
- Projekt posilnil hodnoty, ku ktorým deti vedieme – posilnil vzťah ku minulosti, úctu ku tomu, čo tu bolo predtým – staré hračky boli kvalitné (deti by také chceli aj dnes), mnohé pretrvali a s malými úpravami sa stali nadčasovými, v neposlednom rade sa deti učili vážiť si prácu svoju a svojich kamarátov - spoločné dielo – mesto Košice.
- Rozvíjaná kreativita – v plnej miere sa prejavila fantázia, originalita, nápaditosť.
- Spoločne zorganizovaná výstava: Hračky kedysi a dnes.
- Výstava pre deti a ich rodičov, starých rodičov, partnerov a priateľov materskej školy – vzájomné obohacovanie – rodičia a starí rodičia vysvetľovali deťom, ako sa hrali, aké mali hračky.
- Deti vysvetľovali rodičom a starým rodičom ako konštruovali mesto, čo všetko sa v meste nachádza a aké hračky majú oni v triede teraz.
- Projekt ponúka ďalšie pokračovanie – návrhy a zhotovovanie hračiek, hry so starými rodičmi, poznávanie mesta hrou a ďalšie.

Projekt Trvalo udržateľný rozvoj prostredníctvom hry a hračky bol v materskej škole zmysluplný a priniesol očakávané výsledky. Obohatil deti, ale aj dospelých a posilnil dôležité hodnoty v živote každého z nás. Sú to hlavne vzťahy medzi ľuďmi, vzťah ku svojmu domu, materskej škole, mestu a v neposlednom rade

odkryl a poukázal na fakt, že kvalita budúceho života je založená na dobrom poznaní minulosti a rozumnom a zodpovednom vnímaní a chápaní súčasnej reality.

Hra a hračka neodmysliteľne do sveta dieťaťa predškolského veku patria. Je ale dostatočne využitá ich sila a potenciál pre utváranie základov ďalšieho kvalitného života človeka?

Literatúra

GUZIOVÁ, K. 2011. Hra a jej benefity pre osobnosť dieťaťa. In *Hra v predprimárnej edukácii*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Pedagogická fakulta, Slovenský výbor Svetovej organizácie pre predškolskú výchovu, 2011. ISBN 978-80-555-0467-4.

JAMBOROVÁ, M. 2008. *Systematická edukácia v materskej škole ako príprava do 1. ročníka základnej školy*. Rigorózna práca, 2008. školiteľ doc. PhDr. Mária Podhájecká, CSc.

Kolektív autorov: *Metodika predprimárneho vzdelávania*. Partizánske: EXPRESPRINT s.r.o. 2011. ISBN 978-80-968777-3-7.

MIŇOVÁ, M. 2011. Hra v materskej škole. In *Hra v predprimárnej edukácii*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Pedagogická fakulta, Slovenský výbor Svetovej organizácie pre predškolskú výchovu, 2011. ISBN 978-80-555-0467-4.

PODHÁJECKÁ, M. 2011. *Edukačnými hrami poznávame svet*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Pedagogická fakulta, 2011. ISBN 978-80-555-0345-5.

NÁRODNÁ STRATÉGIA TRVALO UDRŽATEĽNÉHO ROZVOJA - VÝCHODISKOVÁ SITUÁCIA, PROBLÉMOVÉ OBLASTI www.sazp.sk

Štátny vzdelávací program ISCED 0 – predprimárne vzdelávanie. 2008. Bratislava: Ministerstvo školstva Slovenskej republiky. Štátny pedagogický ústav, 2008. ISBN 978-80-969407-5-2.

Kontaktné údaje

PaedDr. Marianna Jamborová

Materská škola

B. Němcovej 4

040 01 Košice

E-mail: jamborova.marianna@atk.sk

ZHODNOTENIE AKTIVÍT MATERSKÝCH ŠKÔL V PROGRAME ZELENÁ ŠKOLA V TÉME „ZELEŇ A OCHRANA PRÍRODY“

EVALUATION OF ECO-SCHOOLS KINDERGARTEN ACTIVITIES IN THE THEME „GREENERY AND NATURE CONSERVATION“

Zuzana Gallayová

Abstrakt

V školskom roku 2012/2013 pracovalo na Slovensku v programe Zelená škola 250 škôl. Materské školy a základné školy s materskými školami tvorili takmer 40 % z tohto počtu a 18 z nich si za prioritnú tému vybralo „Zeleň a ochrana prírody“. Na základe výsledkov analýzy ich environmentálnych akčných plánov sme zistili, že školy sa sústredia najmä na zvýšenie zelene v interiéri a exteriéri školy, budovanie školských prírodných záhrad s cieľom vytvorenia podnetného prostredia pre realizáciu edukačných aktivít, bezpečného pohybu detí a relaxácie.

Kľúčové slová

Zelená škola, environmentálna výchova, ochrana prírody, materská škola, participácia.

Resumé

In Slovakia during 2012/2013 school year 250 schools have worked in Eco-schools programme, including nearly 40 % kindergartens and primary schools with kindergartens. 18 schools of them selected as the priority theme „Greenery and nature conservation“. We founded according to results of an analysis of environmental action plans that the schools have focused on increasing greenery in the interior and exterior of the school building and they have created school gardens as a stimulating environment for realization of environmental educational activities, safe movement of children and relaxation.

Key words

Eco-school, environmental education, nature conservation, kindergarten, participation.

Úvod

Zelená škola je certifikačno-vzdelávací program, ktorý je súčasťou celosvetovej siete Eco-Schools. Program Eco-Schools uznal v roku 2003 UNEP (Program OSN pre životné prostredie) ako praktický model pre vzdelávanie k trvalo udržateľnému rozvoju. Medzinárodným organizátorom a garantom programu je Nadácia pre environmentálnu výchovu (Foundation for Environmental Education), naším národným garantom ŠPIRÁLA - sieť environmentálne výchovných organizácií, koordináciu programu zabezpečuje Centrum environmentálnej a etickej výchovy Živica (do februára 2009 to bolo Centrum environmentálnych aktivít v Trenčíne). Na Slovensku sa realizuje od roku 2004 (zapojenie 48 škôl). V školskom roku 2012/13 v programe pracovalo 250 škôl – materských, základných, stredných aj špeciálnych. Materské školy (MŠ) a základné školy s materskými školami (ZŠ s MŠ) tvoria takmer 40 % tohto počtu (www.zelenaskola.sk). Pre získanie medzinárodného certifikátu „Zelená škola“ je potrebné participatívne naplniť „sedem krokov metodiky Eco-schools“ v zvolenej prioritnej téme - Odpady, Energia, Voda, Zeleň a ochrana prírody, Doprava a ovzdušie alebo Zelené obstarávanie a úradovanie, ktorými sú:

1. Vytvorenie kolégia Zelenej školy
2. Environmentálny audit
3. Environmentálny akčný plán školy
4. Monitoring a hodnotenie
5. Pro-environmentálna výučba
6. Informovanie a spolupráca
7. Ekokódex

Hlavným cieľom programu Zelená škola je pomôcť školám nájsť cestu zmeny, ktorá povedie k zdravšej, „zelenšej“ a aktívnejšej škole i spoločnosti, realizovať environmentálnu výchovu prepojenú s praktickými krokmi, ktoré pomáhajú znížiť celkový vplyv školy na životné prostredie (www.zelenaskola.sk). Práca v programe je systematická, v školách vidieť posuny nielen v prevádzke a každodennom fungovaní, ale - čo považujeme za významné - aj v myslení pedagogických i nepedagogických pracovníkov, rodičov a pod., nakoľko program zahŕňa celú školu spolu s členmi miestnej komunity a podporuje ich spoluúčasť na rozhodovaní a riešení vybraných problémov (participáciu). Podrobnejšie o realizácii programu v predprimárnom vzdelávaní Gallyayová (2011).

(Poznámka: termín „zeleň“ používame v súlade s terminológiou metodických materiálov Zelenej školy (www.zelenaskola.sk), hoci z prírodovedeckého hľadiska je adekvátny odborný pojem „vegetácia“. „Zeleň“ je však v školskej praxi (ale aj v záhradnej architektúre, pri vegetačných úpravách v mestách a pod.) zaužívaný, čo sa premietlo aj v používaní v programe Zelená škola, preto ho používame aj v predkladanom príspevku.

Metodika

Základom pre zhodnotenie aktivít v prioritnej téme „Zeľeň a ochrana prírody“ bola analýza environmentálnych akčných plánov všetkých aktuálne zapojených materských škôl a základných škôl s materskými školami v uvedenej téme, konkrétne:

- 10 materských škôl: Kriváň, Radava, Majcichov, Prešov – ul. Budovateľská, Prievidza – Clementisa, Žilina – Limbová, Dolný Kubín – Odbojárov, Levoča – Francisciho, Košice – Oštepová, Banská Bystrica – Na starej tehelni
- 8 základných škôl s materskými školami: Brodno, Bracovce, Komjatná, Kočovce, Veľké Leváre, Žabokreky nad Nitrou, Bratislava – Riazanská, Košice – Želiarska.

Školy sa odlišujú podľa geografickej polohy, podmienok (obec/mesto), počtu detí, veľkosti školského areálu, skúseností v oblasti environmentálnej výchovy a pod.. Nakoľko každá z nich spracúva environmentálny akčný plán pre svoje podmienky na základe vlastného environmentálneho auditu, neuvádzame vzhľadom na neporovnateľnosť ich podmienok percentuálne vyjadrenie zastúpenia jednotlivých aktivít. Analýzou všetkých environmentálnych akčných plánov sme však získali komplexný obraz o zameraní realizovaných aktivít v rôznych podmienkach. Porovnávali sme vytýčené ciele a aktivity, zamerali sme sa na hľadanie spoločných a zaujímali nás aj inšpiratívne špecifiká. Pri odporúčaníach sme vychádzali z našich skúseností práce dobrovoľníckej konzultantky v programe Zelená škola.

Výsledky

Ciele stanovené v environmentálnych akčných plánoch materských škôl sú obdobné a zamerané prioritne na:

- rozšírenie či zvýšenie podielu zelene na školskom dvore aj interiéri (exteriér je pálčivejším problémom, vzhľadom na potrebné vyššie investície);
- vybudovanie výučbovo-oddychovej zóny/ekopedagogickej plochy v školskom areáli.

Odlišujú sa vo vytýčenom percentuálnom podiele plánovaného zvýšenia zelene (od 10 do 30 %) a v plánovanom počte prvkov výučbovo-oddychovej zóny/ekopedagogickej plochy.

Ciele základných škôl s materskými školami sú obdobné:

- zvýšenie podielu zelene v interiéri;
- zvýšenie podielu zelene v exteriéri (za účelom vytvorenia podmienok pre vzdelávacie aktivity v kombinácii s oddychovými zónami);
- vybudovanie ekopedagogických plôch.

Aktivity škôl

V environmentálnych akčných plánoch je na prevažnej väčšine škôl prvou aktivitou **inventarizácia zelene** v priestoroch školy. Problém s určením niektorých druhov drevín riešia školy v spolupráci s rodičmi, miestnym vlastivedným (prírodovedným) múzeom, lesnou správou, arborétom alebo za pomoci konzultanta Zelenej školy (na Slovensku ho má prideleného každá zapojená škola). **Názory rodičov** na súčasný stav areálu školy z hľadiska zdravia i bezpečnosti detí, estetiky prostredia, ako aj ich ochotu podieľať sa na jeho premene zisťujú školy často anketami. V praxi sa stretávame s malou návratnosťou anketových lístkov, viac sa učiteľky dozvedia osobnými rozhovormi s rodičmi, čo je časovo náročné na realizáciu a zložité aj na spracovanie výsledkov, avšak touto formou získajú okrem vyjadrených názorov často aj prísľub s konkrétnou pomocou (zväčša materiálnou či formou odpracovaných hodín). Zaujímavým bol postup jednej z materských škôl: keďže rodičia nereagovali na anketové lístky ani výzvy na nástenke, deti nakreslili svoju predstavu o úprave školského dvora (vzácne sa zhodovali v množstve stromov, krov pre bunkre, kvetov, rozmanitosti hracích prvkov). Po ukončení kultúrneho programu pri príležitosti Dňa matiek deti predstavili rodičom svoje výkresy a rodičia mali priamo do nich doplniť svoje predstavy o ďalšej podobe školského dvora a napísať, s čím by mohli pomôcť. Svoje návrhy následne predstavili ostatným rodičom a zúčastneným. Keďže jednou z podmienok programu Zelená škola je participácia, je nevyhnutné pri plánovaní úprav školského dvora zapojiť pedagogických aj nepedagogických zamestnancov: učiteľky tak premietajú do návrhov prvky využiteľné vo výchovno-vzdelávacom procese, údržbári a pani upratovačky sa stávajú dôležitou súčasťou tímu a svojimi praktickými nápadi pomáhajú vytvárať priestor školy. Nie dobrú skúsenosť majú školy s návrhmi, ktoré im spracoval profesionálny záhradný architekt. Šlo zväčša o veľkorysé návrhy s veľkým rozpočtom, nezohľadnením regionálnych špecifik a nadmerným využitím cudzokrajných drevín, nepreviazanosť so vzdelávacími potrebami materskej školy a navyše významným rizikom sa tu ukázalo nestotožnenie sa s návrhom zamestnancov školy aj rodičov. Participácia zamestnancov materskej školy, rodičov, starých rodičov a spolupracujúcich organizácií (napr. obecný úrad, Štátna ochrana prírody SR, mimovládna organizácia) prináša návrh premeny školského dvora, s ktorým sa zainteresovaní identifikujú a sú ochotní pomôcť. Profesionálny záhradný architekt môže byť užitočným členom tímu alebo konzultantom, avšak cesta len jeho naprojektovania školského dvora či následná realizácia návrhu firmou (materská škola tým zaujíma len postavenie užívateľa) neprináša prijatie dvora „za svoj“, navyše prichádzajú učiteľky a deti o celý rad výchovno-vzdelávacích aktivít, ktoré pri premene dvora môžu realizovať. Pozitívnu skúsenosť majú učiteľky s absolvovaním kurzu prírodných záhrad (napr. OZ Sosna, OZ Jablonka atď.), návštevou prírodnej záhrady (organizovalo Centrum environmentálnych aktivít Trenčín) či inej materskej školy s upraveným areálom a až následným spracovaním návrhu premeny školského areálu so zohľadnením miestnych podmienok. O plánovaných zmenách, význame zele-

ne, prírodných záhradách aj jednotlivých druhoch rastlín **školy informujú priebežne** rodičov. Jasnou argumentáciou cieľov pri premene školskej záhrady a plánovanej výsadby školy predídu darom od rodičov/sponzorov v podobe invázných okrasných rastlín, cudzokrajných drevín či sadeníc smreka na južnom Slovensku a následnému sklamaniu darcov pri ich odmietnutí.

Premeny školských záhrad sú zväčša postupné – od obnovy starých prvkov až po budovanie nových. V environmentálnych akčných plánoch prevládajú nasledujúce aktivity:

- príprava bylinkovej špirály a vybudovanie pocitového chodníka (najčastejšie plánované prvky);
- obnova alebo výsadba kvetinových a zeleninových hriadok;
- výsadba „jedlého lesa“ (viac napr. OZ Jablonka);
- výsadba stromov, krov, živého plota, popínavých rastlín;
- výsadba arboréta domácich drevín;
- vybudovanie jazierka;
- úprava pníkov a ich osadenie do „Artušovho kruhu“;
- vybudovanie náučného chodníka;
- zriadenie ekoučebne.

Ako špecifické a inšpiratívne hodnotíme:

- vybudovanie pocitového chodníka „Naša malá Poľana“ (MŠ Kriváň - premietnutie
- regionálneho aspektu, väzba na CHKO – BR Poľana);
- postavenie altánku s použitím alternatívnych stavebných postupov a prírodných materiálov (MŠ Na starej tehelni, Banská Bystrica);
- výsadba motýľej záhrady (ZŠ s MŠ Riazanská, Bratislava).

Na realizáciu plánovaných aktivít sú potrebné prostriedky, častejšie však materiálne ako finančné, čo školy riešia najmä:

- sponzorsky od rodičov či miestnych firiem;
- získaním príspevku od obce/mesta alebo priamo potrebného materiálu;
- sadenice, bylinky, priesady si predpestujú spolu s deťmi v rámci vzdelávacích aktivít alebo dostanú darom od rodičov/starých rodičov vlastníacich záhradu alebo od partnerskej školy;
- získaním grantu (úspešnosť je závislá od skúsenosti učiteliek/rodičov v tejto oblasti), Zelená škola má vlastný grantový program „Pomáhame vyrásť“ (donor: IKEA).

Významnou pomocou zo strany rodičov je priama pomoc pri realizácii úprav – kosenie, sadenie, kopanie, dovoz či odvoz materiálu, stolárske práce a pod., o ktorú školy poprosia rodičov priamo podľa profesijného zamerania alebo vypíšu zoznam potrebných prác na nástenku v šatni a rodičia sa ponúknu/pripíšu. Vzhľadom na platnú legislatívu je problematická svojpomocná výroba hracích prvkov (preliezačky, kĺzačky a pod.) rodičmi, nakoľko musia byť certifikované. Tiež v školskej záhrade vypestované bylinky, ovocie a zelenina nesmú byť konzumované deťmi (podrobnejšie Gallyová, 2013), nemôžu tak ochutnať výsledky svojej práce a čím sa oslabuje výchovný efekt. Cenným postupom je využívanie už nepotrebných vecí, napr. MŠ Oštepová v Košiciach v rámci aktivity „Dajme veciam druhú šancu“ s pomocou rodičov zo starých kovových preliezačiek a nepotrebné starej posteľnej bielizne, obrusov a väčších kusov textílií zhotovili pre deti záhradný domček. Materské školy tiež využívajú pri budovaní bylinkovej špirály zrezané konáre z mestskej zelene či staré tehly zo zberných dvorov, pri budovaní jazierka staré koberce atď. Pre zabezpečenie funkčnosti školskej záhrady školy zakladajú kompostoviská (na listie, pokosenú trávu atď.) a umiestňujú zberné nádoby na zachytávanie dažďovej vody.

Participácia detí a výchovno-vzdelávací proces

V interiéri materských škôl je tradičnou činnosťou previazanou s edukačnými aktivitami zakladanie a rozširovanie tzv. „zelených kútikov“. Umožňujú za pomoci detí pestovanie izbových rastlín, ich presádzanie, rozmnožovanie, pokusy zamerané na predklíčenie semien a na zakoreňovanie odrezkov sadeníc bylín, pokusy s klíčením atď. Na školskom dvore deti veľmi radi pomáhajú a zároveň sa mnohému naučia – pri sezónnych prácach (pestovateľské postupy, príprava dvora na „zimný spánok“ - hrabanie listia, úprava a zakrývanie záhonov), pri budovaní vyššie spomenutých prvkov (práca s kladivom a klincami pri zhotovovaní kompostoviska, podpier pre ruže či popínavé rastliny) ako aj pri plánovaných edukačných aktivitách vychádzajúcich zo Školských vzdelávacích programov. Ukážkovo vybudovaný školský dvor, udržiavaný zamestnancami školy či pracovníkmi verejnoprospešných prác, na ktorom sú deti len pozorovatelia neplní edukačný účel. Vybudovanie školského dvora stojí čas a energiu a ak sa má dlhodobo využívať, je nutné stanovenie pravidiel využívania a systému starostlivosti. Cieľom environmentálneho akčného plánu však nie je vybudovanie bylinkovej špirály samej o sebe, ale dôraz je kladený na jej využitie v edukačných aktivitách. V Štátnom vzdelávacom programe ISCED 0 (kol., 2008) nachádzame zelenoškolskú tému „Zeleň a ochrana prírody“ t'aziskovo v okruhu Príroda, kde sú v obsahových štandardoch vymedzené:

- **kognitívna oblasť** - ročné obdobia, rastlinná a živočíšna ríša, význam prírodného prostredia, kvety, starostlivosť o rastliny, stromy a kríky, huby, živá a neživá príroda, počasie
- **perceptuálno-motorická oblasť**- pohyb v prírode, špeciálne pohybové zručnosti
- **sociálno-emocionálna oblasť**- krásy prírody, hodnotenie prírodného prostredia,

ochranárske postoje k prírode

Keďže sa jednotlivé oblasti realizujú súbežne, školský dvor je priestorom aj pre realizáciu aktivít ďalších oblastí (Ja som, Kultúra, Ľudia). Podľa ISCED 0 prostredie úzko súvisí s cieľmi materskej školy, výchovno-vzdelávacou činnosťou, obsahom výchovy a vzdelávania, s učením sa dieťaťa. Vonkajšie priestory by mali preto umožňovať:

- pohybové činnosti (na náradí, voľné pohybové činnosti),
- tvorivé, konštrukčné a umelecké činnosti,
- komunikatívne činnosti (nadväzovanie kontaktov),
- špeciálne činnosti (navodzované alebo vedené učiteľom)

Ďalšie aktivity, ktoré školy v rámci témy Zeleň a ochrana prírody realizujú:

- vybratie Stromu želaní MŠ (zaujímavý typ stromu - symbol zdravia, šťastia, želaní);
- označenie najzaujímavejšieho stromu - symbolu poznania (celoročné pozorovanie);
- vysadenie a starostlivosť o strom: Lipa – strom MŠ;
- Ekokarneval – „Tajomstvá lesa“;
- environmentálne hry;
- pozorovanie štruktúry listov, prúdenie živín v rastlinách, rozpad listia a dreva;
- pozorovanie živočíchov a rastlín v areáli školy: „Čo tu žije, čo tu rastie?, skúmanie pomocou lupy, fotografovanie, kreslenie, zaznamenávanie;
- spoznávanie spevu vtákov - drozd;
- rýchlénie vetvičiek, zobúdzanie semienok;
- „Domček babky bylinkárky“;
- divadelné predstavenie: Domček, domček, kto v tebe býva;
- poznávanie prírody prostredníctvom realizácie praktickej ekovýchovy – Tvoríme model zdravej krajiny (viac Daphne).

Z aktivít mimo areál školy sú organizované najmä poznávacie vychádzky a výlety, turistika či Škola v prírode (napr. na Látkach, MŠ Kriváň). V súčasnosti môžu mať školy v prírode rôznu podobu. Objednaní animátori zvyčajne nedokážu naplniť program výchovno-vzdelávacími aktivitami na vybranú tému podľa potrieb školy a preto považujeme aj z tohto hľadiska prácu učiteľiek materských za nenahraditeľnú.

Zo školských slávností sa najčastejšie organizuje Deň Zeme/Envirodeň/„Ekopredškolačik“, Tekvičková slávnosť, Deň jablka a Deň otvorených dverí. Tieto sa spájajú s tvorivými dielňami, brigádami na školských dvoroch, symbolickou výsadbou stromov alebo slávnostným otvorením náučného/pocitového chodníka, vystúpeniami detí, prezentáciami aktivít školy a pod. Medzi najčastejšie **výstupy** patria výstavy detských výtvarných prác, vytvorené herbáre či atlasy bylín a listov stromov, leporelá hmyzu z výtvarných prác detí, vytvorené pomôcky z prírodnín k edukačným aktivitám a pod. Revitalizácia školských dvorov je atraktívna téma **pre rodičov**,

keďže ide o priestor, v ktorom sa pohybujú ich deti významnú časť dňa. Okrem spomínanej finančnej, materiálnej či pomoci pri úprave areálu (pre mnohé deti je zážitok pracovať spolu s otcami) sú zaužívané spoznávacie vychádzky do prírody s rodičmi (peši či na bicykloch) spojené s pozorovaním prírodných krás. Zelené školy informujú komunitu o realizovaných aktivitách podľa svojich akčných plánov najmä na nástenkách, webstránkach, obecných úradných tabuliach, slávnostných akadémiách (kultúrne vystúpenie detí MŠ pre širokú verejnosť) spojených s prezentáciou realizácie aktivít Zelenej školy, regionálnych novinách, prípravou návštev pre spolupracujúce školy a pod. Významnou je tiež prezentácia a vyhodnotenie akčného plánu pred zriaďovateľom materskej školy.

Diskusia

Po porovnaní environmentálnych akčných plánov materských škôl a základných škôl s materskými školami zistíme, že ich ciele sú v oboch prípadoch orientované na zvýšenie zelene v interiéri a exteriéri, na úpravu školských dvorov a budovanie ekopedagogických plôch. Minimálne rozdiely sú medzi aktivitami materských škôl fungujúcich ako samostatné subjekty a materských škôl, ktoré organizačne fungujú spolu so základnými školami. Výraznejšie rozdiely sú v aktivitách pre základné školy, najmä v oblasti participácie žiakov (napr. návrhy dizajnu školskej záhrady, samostatná starostlivosť o zeleň) a v odlišnosti aktivitách vyplývajúcich z ISCED 1 príp. ISCED 2. V budovaní školských záhrad sa používajú rovnaké prvky - bylinkové špirály, jazierka, pocitové či náučné chodníky, arboréta domácich drevín, Artušov kruh a pod. Z aktivít odlišných v základných školách sú to na rozdiel od materských škôl napr.:

- monitoring chránených druhov rastlín a živočíchov;
- starostlivosť o vybrané chránené územie;
- pomoc košickému útulku (deky, príp. hračky, granule, venčenie);
- označenie interiérových rastlín názvami;
- výroba receptáru čajov z liečivých rastlín;
- rôzne orientované prieskumy, návštevy výstav, expozícií múzeí;
- besedy s odborníkmi;
- exkurzie: na farmy, do chránených území;
- hľadanie lesných studničiek;
- jarný prenos žiab;
- súťaže: o najzelernejšiu triedu, tvorba básní, výtvarných prác, fotosúťaží;
- z hľadiska informovanosti: príspevky do školského/obecného rozhlasu, tvorba školského časopisu, infostánky, nástenky, plagáty, letáky, školská konferencia.

Pozitívne hodnotíme snahu o rovesnícke vzdelávanie na základných školách s materskými školami, napr.: divadielko O stromoch pre škôlkarov, rovesnícke vzdelávanie o prírodných záhradách pre rodičov a verejnosť, aktivity starších žiakov pre mladších na náučnom chodníku, environmentálne hry v školskej záhrade a pod.

Na základe výsledkov analýzy environmentálnych akčných plánov vyplýva, že v téme „Zeleň a ochrana prírody“ dominujú aktivity v časti „zeleň“ spojené s úpravou školských dvorov ako bezprostredného okolia materských škôl. V časti „ochrana prírody“ sa realizuje podstatne menšia časť aktivít a najmä tzv. tradične ochranárske (zaužívané desaťročia):

- výroba vtáčích kŕmidiel a prikrmovanie vtáctva (vo väčšine materských škôl);
- prikrmovanie lesnej zvere;
- čistenie potoka, obce, lesa čo lesoparku deťmi.

Z dnešného pohľadu však môže ísť o aktivity s rozporuplnými dôsledkami. Pri intenzívnom prikrmovaní - nezriedka celoročnom s cieľom prilákať vtáctvo za účelom pozorovania - strácajú vtáky prirodzené pudy, postupne sa odnaučia aktívne vyhľadávať prirodzené zdroje potravy, zdržiavajú sa v okolí kŕmidiel či odpadkových nádob, trpia obezitou (podrobnejšie <http://www.zelenaskola.sk/prikrmovanie>). Školská prírodná záhrada s rozmanitými druhmi stromov, krov a bylín poskytuje prirodzené príležitosti pre vyhľadávanie potravy či hniezdenia rôznych druhov vtákov a vytvára tak priestor pre pozorovanie prirodzených potravných vzťahov a rôznych druhov organizmov. Navyiac nebudujeme v deťoch pocit, že „bez nás by príroda neprežila“, skôr vedieme k ohľaduplnému správaniu k nej a pozorovaniu, ako naša činnosť (napr. výsadba rôznych druhov drevín) ovplyvňuje výskyt rôznych druhov organizmov (hmyz, vtáky, veвериčky, žaby a pod.). Čistenie studničiek, potoka či obce môže mať pre deti významný výchovný efekt, avšak pokiaľ nie sú organizované v spolupráci s obcou a nezrealizujú sa preventívne a nápravné opatrenia s pôvodcami odpadu, je pre deti (aj rodičov či učiteľky) veľmi demotivujúce pozorovať, že o nejaký čas je vyčistené miesto opäť zanesené odpadom a aktivita tak skôr vyvoláva pocit, že „to nemá zmysel“. Preto je potrebné akúkoľvek aktivitu premyslieť do dôsledkov, aby bola energia vložená do jej realizácie efektívne využitá. Medzi diskutabilné a často diskutované sú besedy so sokoliarimi. Sokoliarstvo má svoju tradíciu a spoznanie jednotlivých druhov zblízka je pre deti veľkým zážitkom, avšak je dôležité dbať na kontext tejto aktivity, zdôrazniť, že tieto druhy by mali byť prirodzené vo voľnej prírode, poukázať na vtáčiu kriminalitu aj na význam a fungovanie rehabilitačných staníc. Obdobne beseda s poľovníkom môže deťom priniesť zaujímavé príbehy z lesa, avšak je dôležité vopred dôsledne prediskutovať orientáciu a obsah besedy, aby neprevážil silne antropocentrický pohľad – čo pri ochrane prírody môže priniesť viac škody ako úžitku (napr. les nezačína svoj život tým, že ho vysadí človek - to platí o hospodárskych lesoch – prirodzený les má svoj životný cyklus). Budovanie pocitu človeka – záchrancu vnímame skôr negatívne a je nežiaduce viesť deti touto cestou už od predškolského veku.

Záver

Súčasťou odporúčaní Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky v Pedagogicko-organizačných pokynoch na školský rok 2013/2014 (MŠVVŠ SR, 2013) je program Zelená škola zaradený v časti Globálne vzdelávanie a environmentálna výchova, kde sa školám odporúča v rámci rozvoja environmentálnej výchovy a výchovy k trvalo udržateľnému životu (MŠVVŠ SR, 2013). Jednou z tém programu Zelená škola je „Zeleň a ochrana prírody“. Z analýzy environmentálnych akčných plánov 10 materských škôl a 8 základných škôl s materskými školami vyplýva, že školy sa sústreďia najmä na zvýšenie zelene v interieri a exteriéri školy, budovanie školských prírodných záhrad s cieľom vytvorenia podnetného prostredia pre realizáciu edukačných aktivít, bezpečného pohybu detí a relaxácie.

PodĎakovanie

Ďakujeme Národnej kancelárii programu Zelená škola za poskytnutie environmentálnych akčných plánov jednotlivých škôl.

Literatúra

GALLAYOVÁ, Z. 2011. Realizácia medzinárodného programu Zelená škola v predprimárnom vzdelávaní. In *Manažment a marketing trvalo udržateľného rozvoja z pohľadu predprimárneho vzdelávania. Zborník z vedecko-odbornej konferencie*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Pedagogická fakulta, Slovenský výbor svetovej organizácie pre predškolskú výchovu. 2011. ISBN 978-80-555-0468-1.

GALLAYOVÁ, Z. 2013. Možnosti a význam spolupráce fariem a materských škôl. In *Environmentálna udržateľnosť v predprimárnom vzdelávaní. Zborník z vedecko-odbornej konferencie*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Pedagogická fakulta, Slovenský výbor svetovej organizácie pre predškolskú výchovu. 2013. ISBN 978-80-555-0876-4.

Pedagogicko-organizačné pokyny pre školský rok 2013/2014. Bratislava: MŠVVaŠ-SR, 2013.

Štátny vzdelávací program ISCED 0 – predprimárne vzdelávanie. 2009. Bratislava: MŠ SR, ŠPÚ. 2009. ISBN 978-80-969407-5-2.

www.zelenaskola.sk

www.zelenaskola.sk/prikrmovanie

Kontaktné údaje

Ing. Zuzana Gallayová, PhD.

Technická univerzita vo Zvolene

Fakulta ekológie a environmentalistiky

Katedra aplikovanej ekológie

T. G. Masaryka 24

960 53 Zvolen

E-mail: zgallayova@gmail.com

AKO SA OBYČAJNÉ VECI MÔŽU STAŤ NEOBYČAJNÝMI

MAKING ORDINARY THINGS EXTRAORDINARY

Silvia Mináriková - Milada Klasovská

Abstrakt

Príspevok je zamyslením sa nad prístupom učiteľky k rozvoju prírodovednej gramotnosti detí predškolského veku. Neuvádzame teoretické východiská k tejto téme. Popisujeme úvahy o obsahu a o prístupe učiteľky, ktorá má záujem cez pozorovanie prírodných javov z bežného života a jednoduché pokusy naučiť deti hľadať, bádať, argumentovať, teda vedecky pracovať na úrovni primeranej predškolskému veku. Príspevok obsahuje aj praktické skúsenosti z práce učiteľky materskej školy.

Kľúčové slová

Prírodovedná gramotnosť, dieťa predškolského veku, učiteľka, pokusy, pozorovanie, badanie.

Resumé

The aim of this article is to discuss how the teacher should approach the task of developing natural science literacy in preschool children. The article does not provide theoretical background for the topic. It rather meditates on the content and the approach of the teacher, who wants to teach children by observing natural phenomena to research, explore, reason – thus to use scientific methods on the level appropriate to their age. The article also contains practical experience of a kindergarten teacher.

Key words

Natural science literacy, preschool child, teacher, experiment, observation, research.

V našom príspevku by sme sa chceli zamyslieť nad otázkou, aké zmeny v prístupe učiteľiek materských škôl treba k tomu, aby bolo možné konštatovať, že kvalitne rozvíjajú prírodovednú gramotnosť u detí predškolského veku. K hľadaniu odpovedí nás viedla skúsenosť z aktivít kontinuálneho vzdelávania, ale i z prostredia materskej školy (ďalej len MŠ). Učiteľky často diskutujú o tom, že do MŠ vždy boli zaradované aktivity na spoznávanie prírody a budovanie vzťahu k nej. V príspevku sa nebudeme venovať teoretickým východiskám prírodovednej gramotnosti a vedecky ladenej koncepcii jej rozvoja. Predpokladáme, že základné informácie boli obsiahnuté v hlavných príspevkoch na konferencii. Chceme sa skôr zamyslieť nad skúsenosťami zo vzdelávania a z vlastnej pedagogickej praxe.

V prvom rade treba zdôrazniť, že prírodovedná gramotnosť z nášho pohľadu prináša dve línie zmien. Prvou je obsah a druhou spôsob práce s deťmi predškolského veku. Ako sme už uviedli, obsah prírodovednej gramotnosti je na prvý pohľad učiteľkám známy. Spája v sebe prvky práce s témami už dlhodobejšie využívanými v MŠ ako spoznávanie prírody, environmentálna výchova či zdravý životný štýl. Aj využívanie zážitkového učenia je bežná prax. V čom by teda mala byť činnosť učiteľky iná, aby spĺňala náročné kritéria pre rozvoj prírodovednej gramotnosti detí predškolského veku? Učiteľky si často hovoria, že veď napr. pozorovanie klíčenia, triedenie a recyklácia odpadu, topenie snehu či plávanie rôznych predmetov sme vždy robili. Predsa je ale možné takéto aktivity robiť s iným akcentom, kvalitou a dosahom na ďalší rozvoj detí.

Ide hlavne o schopnosť učiteľky využiť bežné situácie z každodenného života na hľadanie všeobecnejších zákonitostí a súvislostí. Alebo inak povedané, snahu použiť primerané kognitívne procesy na riešenie problémových úloh a tým podporovať nielen rozvoj kognície detí, ale i schopnosť vytvárať predpoklady, hľadať, bádať, uvažovať, argumentovať, vyvádzať závery a čiastočne spoznávať realitu. Na podobné aktivity sa dajú využívať akékoľvek predmety, javy a situácie z bezprostredného okolia detí. Učiteľky by mali vychádzať z predstáv detí, ktoré sú naivné, skreslené, ale ich význam je v tom, že sú získané na základe vlastných skúseností. Deťom treba predložiť jednoduchý problém – situáciu, ktorá je bežne prítomná v ich živote, ale bez učiteľkinej intervencie zostáva nepovšimnutý. Na základe aktívnej činnosti, kde deti využívajú bezprostredné bádanie a experimentovanie, si svoje poznatky obohatia o nové informácie. Tie formujú ich ďalšie názory, postoje a skúsenosti. Vôbec nie je dôležité, aby dieťa takto získalo presné, vedecké poznatky. Je dôležitejšie, že sa naučí byť zvedavé, vyhľadávať informácie, argumentovať a je schopné informácie aj prijímať a využívať.

Medzi aktivity, ktoré sme vyskúšali vo vlastnej praxi, patria napr. jednoduché pokusy s rôznymi materiálmi a pozorovania v prírode. Uvedieme niekoľko zrealizovaných námetov, aby sme ozrejmili, v čom sme našli zmeny v kvalite prírodovedných aktivít, ale vôbec nie na úkor kvantity.

Bežne sme napr. každý rok hľadali predmety, ktoré plávajú a ktoré nie. V minulom roku sme si ale vzali len kúsok plastelíny a diskutovali, či bude plávať, či sa niečo zmení, ak ju inak vymodelujeme, ktoré tvary budú plávať a ktoré nie. Deti si na kúsok papiera – pracovný list samé zakreslili tvary, ktoré budeme klást' do vody a čo predpokladajú. Potom sme skúšali, modelovali placky, guľôčky, „hadíky“, „slimáky“, misky a ukladali na hladinu. Zaznamenali sme si, ktorý tvar pláva, ako dlho, ktorý nie a uvažovali prečo. Deti aktivita bavila, stále mali nové námety a živo diskutovali, argumentovali a hľadali odpovede. Podobne deti zaujala i aktivita, keď sme položili chlapcom pri hre otázku, či si myslia, že na šikmejšie naklonenej ceste pôjde autíčko rýchlejšie. Opäť sme si zaznamenali predpoklady aj zdôvodnenia chlapcov. Pri pokusoch sme me-

rali jazdené dráhy, zaznamenávali rozdiely pri rôznych sklonoch cesty. Neskôr sa sami začali zaujímať o to, čo by sa dalo spraviť, aby išlo autíčko čo najdlhšiu dráhu. Treba ho zaťažiť nákladom? Alebo odľahčiť od nákladu? Zobrať autíčko s väčšími kolesami, alebo menšími? Na takúto jednoduchú úlohu deti vedia vymyslieť neskutočne veľa variácií. Keď sme sa začali hrať s rozpustnosťou napr. cukru – aký sa najrýchlejšie roztopí? Práškový, krištáľový? V malom poháriku či veľkom? V teplej vode či studenej? Ak sa mieša či nie? Na okne či v chladničke? Zrazu sa našlo veľa vecí, ktoré je možné zisťovať, ale hlavne ich to veľmi bavilo. Nebudeme sa snažiť vymenovať, čo všetko sa u detí rozvíjalo a podporovalo, ktoré kompetencie sa rozvíjali a ktoré výkonové štandardy plnili. To si každá učiteľka vie zdôvodniť sama.

Všetky popísané pokusy sú bežné situácie, ale pre nás boli plné záhad. Deti si ľahko osvojili pravidlá zaznamenávania predpokladov, rešpektovanie odlišných názorov, ale i následného dokazovania a zdôvodňovania. Samozrejme, že nešlo o snahu vyučovať fyzikálne zákony, ale o chuť „hrať“ sa s objavovaním.

Aj pozorovanie prírodných javov a zmien v prírode je bežná činnosť s deťmi v MŠ. Pozorovanie kvetov, stromov, zvierat, počasia sú tradičné aktivity. Ako asi každá MŠ, aj my máme v našej záhrade stromček, ktorý je „náš“ a pozorujeme ho počas celého roka. Ale my sme pri pozorovaní hľadali odpovede aj na otázky čo je to kôra, či je na stromoch rovnaká, prečo ju strom potrebuje, ako sa opraví, ak je poškodená a čo to spôsobí stromčeku ak mu niekto odlúpne kôru, či môže niekto bývať pod kôrou stromu... Prečo sú na listoch žilky, prečo na jeseň listy žltnú a nemôžu zostať na strome? Deti počas celého roka nachádzali nové a nové „záhady“ na skúmanie. Postupne sme repertoár otázok rozširovali o chrobáky, vtáčiky, pôdu, vodu atď. Aký majú súvis so stromom, ako si navzájom pomáhajú, či sa vedia nejako rozprávať, čo by sa stalo, keby stromček zrazu zmizol, či je to rovnako pri listnatých a ihličnatých stromčekoch a pod. Pri všetkých aktivitách sme zachovali postup zaznamenávania naivných detských predstáv, pozorovanie, hľadanie v publikáciách, na internete, rozhodovanie o odpovediach a vyhodnocovanie predpokladov. A aj rodičia detí sa akosi prirodzene zapojili a nosili materiály, články, obrázky a podobne. Ani tu sme nechceli príliš skoro učiť deti prvouku či prírodovedu. Naš cieľ bol úplne iný. A ak chcete vedieť odpovede na tieto otázky, vyskúšajte pokusy a pozorovania a uvidíte sami.

Dalo by sa ešte veľa písať o podnetoch na pozorovanie a pokusy s deťmi v MŠ. Našou snahou však nebolo ponúkať množstvo námetov, ani hľadať zaručene nové nápady. Zmyslom príspevku malo byť ukázať, ako sa obyčajné veci môžu stať neobyčajnými.

Detský svet má svoje tajomstvá a fantáziu a nemali by sme sa snažiť ich rýchlo vtiesnať do pravdivých informácií. Mali využiť ich využiť a naučiť deti pýtať sa a vyhľadávať odpovede bez pocitu zlyhania a sklamaní z omylov. Ak sa učiteľka veľa pýta a navrhuje možnosti ako „skúmať“, deti tu po nej prirodzene kopírujú a naučia sa oveľa viac, ako si dokážeme dnes uvedomiť.

Literatúra

- HELD, Ľ. - PUPALA, B. 1995. *Psychogenéza žiakovho poznania vo vyučovaní*. Bratislava: Pedagogická fakulta UK, 1995. ISBN 80-967362-7-2.
- KAŠČÁK, O. - ŽOLDOŠOVÁ, K. 2007. *Námety na reformu počiatočného vzdelávania*. Bratislava: Renesans, 2007, 206 s. ISBN 978-80-969777-6-5.
- KOLLÁRIKOVÁ, Z. - PUPALA, B. 2001. *Predškolská a elementárna pedagogika*. Praha: Portál, 2001, 268, 349-350 s. ISBN 80-7178-585-7.
- LEBLOVÁ, E. 2012. *Environmentálna výchova v materské škole*. Praha : Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0094-9.
- MIŇOVÁ, M. - GMTROVÁ, V. - KNAPÍKOVÁ Z. - MOCHNÁČOVÁ, H. 2005. *Environmentálna výchova v materskej škole*. Prešov : Rokus, 2005. ISBN 80-89055-53-2.
- PASCH, M., 2005. *Od vzdelávacieho programu k vyučovacím hodinám*. Praha: Portál, 2005, 238 s. ISBN 80-7367-054-2.
- ŽOLDOŠOVÁ, K. - HELD, Ľ. - KIRCHMAYEROVÁ, J. - KVASNIČÁK, R. - PROKOP, P. - SLANICAY, J. 2004. *Prírodovedné vzdelávanie v teréne*. Trnava: Pedagogická fakulta TU, 2004. ISBN 80-89074-81-2.

Kontaktné údaje

PaedDr. Silvia Mináriková
MPC Bratislava
Ševčenkova 11
850 05 Bratislava
E-mail: silvia.minarikova@mpc-edu.sk

Milada Klasovská
Materská škola
V Jame 1
917 01 Trnava

ENVIRONMENTÁLNA VÝCHOVA Z POHĽADU UČITELIEK MATERSKÝCH ŠKÔL

ENVIRONMENTAL EDUCATION OF VIEW KINDERGARTEN TEACHERS

Monika Miňová

Abstrakt

V príspevku sa autorka zaoberá problematikou environmentálnej výchovy v materskej škole. Prezentuje výsledky prieskumu a porovnáva ho s iným prieskumom. Poskytuje odporúčania do pedagogickej praxe.

Kľúčové slová

Environmentálna výchova, názory na environmentálnu výchovu.

Resumé

In this paper, the author deals with environmental education in kindergarten. Presents the results of the survey and compares it with other surveys. Provides recommendations for teaching practice.

Key words

Environmental education, views on environmental education.

Aby mohol žiť človek v súlade s prírodou, musí ju poznať a zažiť. Poznávanie prírody umožňuje človeku prebudiť veľa radosti, zvedavosť, túžby po dobrodružstve. Nejde tu len o poznávanie prírody, ale o dosiahnutie zmeny v kvalite myslenia a praktickej činnosti človeka. Ničenie prírody prerastá únosnú mieru, človek nechápe, ako úzko je spätý s prírodným prostredím a ako je na ňom závislý.

V tradičnej pedagogickej literatúre od čias klasikov sa stretávame s konštatovaniami, že príroda v živote dieťaťa a následne aj v jeho výchove zohráva významnú rolu. Často nie je len obsahom, ale aj prostriedkom výchovných zámerov. Príroda tu vystupuje v pozícii protikladu špecificky ľudských fenoménov, ako je umenie, kultúra, jazyk, ako žriedlo pôvodného, večného, božieho. Takéto je pravdepodobne intuitívne chápanie vzťahu prírody a výchovy (vzdelávania) detí. S environmentálnou výchovou začíname od najútlejšieho veku pri rešpektovaní vekových a individuálnych zvláštností detí. Čím skôr začneme formovať ich správanie sa voči prírode, tým väčší je predpoklad na dosiahnutie pozitívnych výsledkov.

Kompoltová (2002, s. 50) tvrdí, že environmentálna výchova (environmental education) je výchovno – vzdelávací proces zameraný na odovzdávanie vedo-

mostí o životnom prostredí ako aj na vytváranie pozitívneho vzťahu k problematike životného prostredia. Environmentálna výchova má prierezový charakter, v ktorom sa syntetizujú poznatky z prírodných, technických a spoločenských vied.

Poslaním environmentálnej výchovy v období predškolského veku je:

- **Z hľadiska kognitívneho vývinu** poskytnúť deťom základné poznatky o živej prírode a okolitom svete, získať primerané poznatky o ochrane prírody, vypestovať u detí základné návyky ekologického konania, spoznávať prírodu a jej význam pre človeka.
- **Z hľadiska sociálne – emocionálneho vývinu** rozvíjať emocionálny vzťah k prírode, ochrane života, spoznávať krásu prírody, naučiť sa ju vnímať, vyjadriť svoje city vo vzťahu k okoliu, naučiť sa niesť zodpovednosť za svoje konanie
- **Z hľadiska perceptuálne – motorického** rozvíjať zmyslové vnímanie, koordináciu zmyslových a pohybových orgánov, rozvíjať motorické zručnosti a sebaobslužné, pracovné návyky potrebné pri ochrane prírody a životného prostredia uvádza Földesová (2000/01, č.4, s.19).

Environmentálna výchova v materskej škole tvorí neodmysliteľnú súčasť edukácie detí predškolského veku. Environmentálne aktivity sú v pláne práce školy zastúpené v každom mesiaci daného školského roka. Tieto plánované činnosti učiteľky organizujú samé alebo za pomoci rodičov a rôznych organizácií.

Zaujímal nás názor učiteliek materských škôl na realizáciu environmentálnej výchovy. *Cieľom prieskumu* bolo porovnanie názorov učiteliek materských škôl z dvoch realizovaných prieskumov. V roku 2007 bol realizovaný prieskum, ktorý Miňová - Sokáčová zverejnili v roku 2012. V nasledujúcich tabuľkách uvádzame porovnanie spomínaných prieskumov v jednotlivých položkách neštandardizovaného dotazníka. Prieskumu sa v roku 2007 zúčastnilo 16 učiteliek materských škôl z mesta a z dediny. V roku 2013 sme túto vzorku mali rovnorodú.

Tabuľka 1 Význam environmentálnej výchovy v predškolskom veku

Odpovede	Miňová - Sokáčová (2012)				Miňová (2013)			
	dedina		mesto		dedina		mesto	
	n	%	n	%	n	%	n	%
určite áno	14	87,5	10	62,5	14	87,5	15	93,8
nie, nemá	0	0	0	0	0	0	0	0
má iba čiastočný význam	2	12,5	6	37,5	2	12,5	1	6,2
Spolu:	16	100	16	100	16	100	16	100

Respondentky pripisujú environmentálnej výchove v predškolskom veku značný význam. Chápu ju ako dôležitú súčasť výchovy, čo potvrdilo 87,5% respondentiek z dedinských a 62,5% respondentiek mestských materských škôl v roku 2012. V roku 2013 v meste 93,8% respondentiek vyjadrilo svoj názor, že environmentálna výchova má význam a na vidieku to bol ten istý počet ako v roku 2012. Jej čiastočný význam potvrdilo rovnaký počet respondentov na dedine aj v roku 2013, ale rozdiel nastal u respondentiek z mesta len 6,2% zdieľa tento názor. Ani jedná z respondentiek si nemyslí, že environmentálna výchova nemá význam v predškolskom veku, čo je potešiteľné.

Tabuľka 2 Najčastejšia realizácia environmentálnej výchovy

Odpovede	Miňová - Sokáčová (2012)				Miňová (2013)			
	dedina		mesto		dedina		mesto	
	n	%	n	%	n	%	n	%
cez zážitkové učenie	8	50	4	25	10	62,5	12	75
odovzdávam deťom hotové poznatky	8	50	9	56,25	6	37,5	4	25
nerealizujem, nemám k tomu vzťah	0	0	3	18,75	0	0	0	0
Spolu:	16	100	16	100	16	100	16	100

Z výsledkov je zjavné vidieť, že učiteľky ešte stále nemajú 100% osvojený pojem zážitkové učenie. Aj keď v porovnaní s prieskumom z roku 2012 došlo k určitému zlepšeniu. Ako uvádza Šmelová (2011, s. 36) k povinnostiam učiteľov patrí sebavzdelávanie. Aj v problematike environmentálnej výchovy, mali by sme sa v sebavzdelávaní a v kontinuálnom vzdelávaní zamerať na inovatívne a zážitkové metódy a ich uplatnenie v pedagogickej praxi. Deti pochopia najlepšie to, s čím priamo manipulujú, čo vidia a počujú. Preto nepredkladáme dieťaťu už hotové, sformované poznatky a informácie na zapamätanie, ale uvádzame ho do situácie, aby sa k týmto poznatkom dopracovalo, aby premýšľalo a aktívne objavovalo (Bělinová, 1981). Ako uvádza Bernátová (2011, s. 21) realizovaním prírodovedných aktivít umožníme deťom predškolského veku získavať nové prírodovedné poznatky primerane ich veku a rozvíjať ich pozitívny vzťah k prírodnému prostrediu.

Tabuľka 3 Vzťah detí k životnému prostrediu

Odpovede	Miňová - Sokáčová (2012)				Miňová (2013)			
	dedina		mesto		dedina		mesto	
	n	%	n	%	n	%	n	%
áno, zlepšilo sa výrazne	9	56,25	10	62,5	13	81,25	14	87,5
zlepšilo sa čiastočne	7	43,75	4	25	3	18,75	2	12,5
vôbec sa nezlepšilo	0	0	2	12,5	0	0	0	0
Spolu:	16	100	16	100	16	100	16	100

Je viditeľné, že správanie detí k životnému prostrediu sa postupne mení a zlepšuje sa. V porovnaní s rokom 2012 sa v roku 2013 učiteľky vyjadrili, že na dedine až 81,25% a v meste 87,5% sa vzťah detí k životnému prostrediu výrazne zlepšil. Správanie detí sa postupne mení, je to proces dlhodobý, postupný. Postupným utváraním pozitívneho vzťahu k prírode, sa prebúdzajú environmentálne ctenie a elementárne ochrannárske postoje, utvára sa pozitívny vzťah k životnému prostrediu (Pajtinková, 2001/02, s.34)

Tabuľka 4 Výskyt tzv. ničiteľského pudu u detí

Odpovede	Miňová - Sokáčová (2012)				Miňová (2013)			
	dedina		mesto		dedina		mesto	
	n	%	n	%	n	%	n	%
áno	5	31,25	2	12,5	1	6,25	1	6,25
niekedy	8	50	9	56,25	6	37,5	8	50
nie	3	18,75	5	31,25	9	56,25	7	43,75
Spolu:	16	100	16	100	16	100	16	100

V prieskume z roku 2012 až 56,25 % respondentiek z mesta a 50% respondentiek z dedinských materských škôl sa vyjadrilo, že u detí sa niekedy objavuje ničiteľský pud. V prieskume z roku 2013 sa názor učiteliek z mesta aj z dediny zmenil. 56,25% učiteliek z dediny a 43,75% učiteliek z mesta sa vyjadrilo, že ničiteľský pud sa u detí nevyskytuje. Deti predškolského veku ešte nechápu bolesť iných, preto v ich neľudskom a bezohľadnom zaobchádzaní napríklad so zvieratami nemožno vidieť skutočnú hrubosť. Dieťa pokladá zvieru za hračku a chce sa s ním hrať. Tieto aktivity však treba dostať na správnu mieru (Schmidlová, 1999/2000, č.4, s.19)

Tabuľka 5 Spolupráca rodičov pri plnení cieľov environmentálnej výchovy

Odpovede	Miňová - Sokáčová (2012)				Miňová (2013)			
	dedina		mesto		dedina		mesto	
	n	%	n	%	n	%	n	%
áno	11	68,75	3	18,75	13	81,25	9	56,25
niekedy	4	25	7	43,75	3	18,75	7	43,75
nie	1	6,25	6	37,5	0	0	0	0
Spolu:	16	100	16	100	16	100	16	100

V porovnaní s prieskumom z roku 2012 respondentky vyjadrili názor, že spolupráca materskej školy a rodiny je potrebná. V roku 2013 až 81,25% respondentiek z dediny odpovedalo, že spolupráca s rodinou je potrebná a v meste 43,75% respondentiek odpovedalo, že je potrebná len niekedy. Na jednej strane učiteľky materských škôl chcú, aby sa rodičia do spolupráce s materskou školou zapájali častejšie, ale niekedy sú situácie, kedy si aktivity ako výlet, exkurziu organizujú radšej samé.

Tabuľka 6 Využitie environmentálneho kalendára pri plánovaní environmentálnej výchovy

Odpovede	Miňová - Sokáčová (2012)				Miňová (2013)			
	dedina		mesto		dedina		mesto	
	n	%	n	%	n	%	n	%
áno, podľa potreby	5	31,25	9	56,25	10	62,5	13	81,25
nie	2	12,5	3	18,75	5	31,25	3	18,75
nestretla som sa s týmto pojmom	9	56,25	3	18,75	1	6,25	0	0
Spolu:	16	100	16	100	16	100	16	100

Environmentálny kalendár je sumárny prehľad zaujímavých a významných dní v roku, zameraných na medzinárodné aktivity v oblasti životného prostredia, zdravia, výživy. Z prieskumu vyplýva, že iba 31,25 % respondentiek z dedinských a 56,25% respondentiek z mestských MŠ si podľa neho plánuje rôzne aktivity v rámci triedy, školy (Miňová - Sokáčová, 2012). V roku 2013 sa počet materských škôl, ktoré si plánujú aktivity podľa tohto kalendára zvýšil v meste na 81,25% a v dedine na 62,5%. Len jedna respondentka ešte aj v roku 2013 odpovedala, že sa nestretla s environmentálnym kalendárom.

Záver

Príroda je jedným z najzákladnejších prostriedkov socio-emocionálnej oblasti detí predškolského veku. Krásy prírody sú bohatým zdrojom estetických zážitkov, ktoré u detí vyvolávajú potrebu vyjadriť ich. Environmentálna výchova prehlbuje lásku a úctu k prírode a obohacuje život človeka o harmóniu rozumu a citu, čím prispieva k vyrovnanosti a spokojnosti. Ak sa deti naučia vnímať a obdivovať krásy prírody, implicitne ich začnú aj ochraňovať. Je logické a racionálne, že človek nebude poškodzovať to, čo obdivuje a z čoho sa teší.

Odporúčania do pedagogickej praxe:

- environmentálny kalendár používať v materskej škole ako praktickú pomôcku pri plánovaní triednych a školských environmentálnych aktivít,
- sebazvedľovanie a kontinuálne vzdelávanie využiť na získanie zážitkových kompetencií, ktoré učiteľky následne budú využívať vo výchovno-vzdelávacom procese,
- uplatňovať zážitkové učenie pri realizácii environmentálnej výchovy v edukačnom procese u detí predškolského veku,
- realizovať projekty s environmentálnou tematikou v dlhšom rozsahu aj po dobu jedného mesiaca, v projektoch využívať ekohry,
- angažovať rodičov ako dobrovoľníkov a učiteľov svojich detí pri získavaní priamej skúsenosti o prírode v prírode,
- eliminovať tzv. ničiteľský pud u detí.

„Vôbec nehovoril naprázdno, kto povedal: Veľa som sa naučil od svojich učiteľov, viac však od svojich spolužiakov, ale najviac od svojich žiakov. Lebo tvorením utvárame seba a až pracujúc stávame sa majstrami v práci.“

J. A. Komenský

Literatúra

- BĚLINOVÁ, L. a kol. 1981. *Pedagogika predškolského veku*. Bratislava : SPN, 1981.
- BERNÁTOVÁ, R. 2011. Príroda a dieťa predškolského veku. In *Zborník z vedecko-odbornej konferencie Manažment a marketing trvalo udržateľného rozvoja z pohľadu predprimárneho vzdelávania*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Pedagogická fakulta, Slovenský výbor Svetovej organizácie pre predškolskú výchovu, 2011. ISBN 978-80-555-0468-1.
- DUDINSKÝ, V. - ROHÁČ, J. 1996. *K environmentálnej výchove*. Prešov: Mana-Con, 1996, ISBN 80-85668-27-0.
- FÖLDESOVÁ, J. 2000/2001. Environmentálna výchova v materskej škole. In *Predškolská výchova*. roč. LV, č. 4, 2000 / 2001, s. 19-21, ISSN 0032-7220.
- KOMPOLTOVÁ, S. a kol. 2002. *Environmentálna výchova smerovanie k trvalej udržateľnosti*. Bratislava: Štátny pedagogický ústav, 2002, ISBN 80-52756-71-4.
- KRÁTKÁ, K. 2001/2002. Environmentálna výchova. In *Predškolská výchova*.

roč. LVI, č.2, 2001/2002, s. 30-32, ISSN 0032-7220.

MIŇOVÁ, M. - GMTROVÁ, V. - KNAPÍKOVÁ, Z. - MOCHNÁČOVÁ, H. 2005. *Environmentálna výchova v materskej škole*. Prešov: Rokus, 2005, ISBN 80- 808045-53-2.

PAJTINKOVÁ, B. 2001/2002. Environmentálna výchova v materskej škole (1). In *Naša škola*. roč. V, č. 7, 2001/2002, s. 32-36, ISSN 1335-2733.

SCHMIDLOVÁ, A. 1999/2000. Aplikácia environmentálnej výchovy do výchovno – vzdelávacieho procesu v materskej škole. In *Naša škola*. roč. III, č.7, 1999/2000,s. 14-19, ISSN 1335-2733.

ŠMELOVÁ, E. 2011. Reflexe předškolního vzdělávání v podmínkách české matřské školy. In *Zborník z odborno-pedagogickej konferencie s medzinárodnou účasťou Predprimárne vzdelávanie v metamorfózach času*. Prešov: SV OMEP, 2011. ISBN 978-80-555-0385-1.

Kontaktné údaje

PaedDr. Monika Miňová, PhD.

Prešovská univerzita v Prešove

Pedagogická fakulta

Ul. 17. novembra 15

081 16 Prešov

E-mail: monika.minova@pf.unipo.sk

METODIKA NTC AKO CELOSTNÝ PRÍSTUP K ROZVOJU VZŤAHU DIEŤAŤA K ŽIVOTNÉMU PROSTREDIU

NTC METHODOLOGY AS HOLISTIC APPROACH TO DEVELOPING RELATIONSHIPS OF A CHILD TO ITS ENVIRONMENT

Miloš Vincík

Abstrakt

Strom života, nezisková organizácia predstavuje po prvýkrát v slovenských podmienkach Metodiku NTC (Nikola Tesla Centra) zameranú na rozvoj neurónovej siete v mozgu detí v rannom veku ich života. Metodiku NTC spracoval uznávaný lekár internista v odbore neuroendokrinológie Dr. Ranko Rajović a v súčasnosti sa uplatňuje už v 14 krajinách sveta. Vychádza z medicínsky preukázaných faktov poukazujúcich na priamu súvislosť medzi počtom neurónových spojení (hustotou neurónovej siete) a inteligenciou človeka, pričom nové spojenia (synapsie) sa najintenzívnejšie vytvárajú do 5 rokov života. Strom života má zámer uplatňovať Metodiku NTC v škôlkach najmä prostredníctvom aktivít realizovaných v prírodnom prostredí a s prírodnými materiálmi v súlade s jeho poslaním ochrany prírodného a kultúrneho dedičstva Slovenska.

Kľúčové slová

Metodika NTC, neuróny, synapsie, neurónová sieť, Strom života.

Resumé

NGO Tree of Life for a first time in the Slovak venue presents NTC (Nicola Tesla Center) Methodology focused on neurons network development in a child brain. This methodology has developed doctor of medicine Ranko Rajović and is used in 14 Europe and USA countries. NTC Methodology scientifically proved streight connection between number of neurons synapsis in a brain and IQ. The most intensive process of synapsis creation in a human brain is till the age of 5. The Tree of Life has the aim to implement NTC methodology to the kindergardens mostly with the environmental activities and natural materials acording the organization mission – prevention of Slovak natural and cultural heratige.

Key words

NTC Methodology, neurons, synapsis, neurons network, Tree of Life.

Strom života pôsobí na Slovensku od roku 1979, najskôr ako neformálne združenie občanov s cieľom záchrany kultúrneho dedičstva Slovenska, v súčasnosti ako nezisková organizácia nezávislá na politických subjektoch zaoberajúca sa environmentálnou výchovou a širokým spektrom ďalších výchovno-vzdelávacích a voľnočasových aktivít pre mladých ľudí. V tomto roku v rámci Slovenska združuje viac ako 5000 členov organizovaných v kluboch Stromu života najčastejšie pri základných školách.

Od októbra 2012 Strom života rozšíril portfólium svojich aktivít o Metodikú NTC (Nicola Tesla Centrum), ktorú vyvinul zakladateľ MENSY Srbska – Dr. Ranko Rajovic s cieľom zvýšenia efektivity využitia biologického potenciálu detí smerom k rozvoju ich nadania – schopností a zručností ktoré sa najviac prejavujú v neskoršom veku ich života. Strom života sa v tomto kontexte prirodzeným spôsobom napája na východiská Metodiky NTC keďže prirodzené prírodné prostredie, ako aj prírodné materiály sú ideálnym prostriedkom pre aktivity zamerané na holistický rozvoj dieťaťa s dôrazom na jeho nadanie.

Súčasný alarmujúci stav v oblasti výsledkov čitateľskej, matematickej a prírodovednej gramotnosti preukázaný v medzinárodnom testovaní OECD – PISA v rokoch 2003 - 2009 identifikuje vzrastajúci rozdiel vo výkonoch 14 ročných Európanov v porovnaní s výsledkami detí z oblastí Juhovýchodnej Ázie. Stagujúci trend výsledkov mladých Európanov poukazuje na významné nedostatky v našom vzdelávacom systéme, ktoré vyúsťujú do potenciálne vysokého rizika prehĺbujúcej sa priepasti inteligenčných zručností obyvateľov Európy v porovnaní s úrovňou juhovýchodnej Ázie.

Pri hľadaní príčin tohto nepriaznivého stavu sa opierame o dlhoročný výskum fyziológie mozgu ktorý preukázal, že „ľudský mozog obsahuje viac ako 100 miliárd neurónov, pričom každý z neurónov môže vytvoriť do 10 000 synapsií (spojení s ostatnými neurónmi). V jednom milimetri kubickom mozgu sa pritom nachádza približne miliarda synapsií (Alonso-Nanclares, a kol. 2008).

Poznatky o význame a možnostiach rannej stimulácie mozgu dieťaťa možno zhrnúť nasledovne:

- v prvých rokoch života sa odohráva boj o dominanciu medzi neurónmi,
- spojenia medzi neurónmi ktoré nevyužívame, zanikajú,
- motiváciou a vzdelávaním v rannom veku života sa vytvára vyšší počet synapsií, tj. hustejšia neurónová sieť,
- stimulujúce prostredie zvyšuje počet synapsií v období vývoja mozgu.

Synapsie sa tvoria v časti mozgu zvanej kortex (mozgová kôra) v ktorej sú umiestnené jednotlivé mozgové centrá zodpovedajúce za konkrétne funkcie mozgu a celkové prejavy človeka. Čím viac synapsií sa medzi týmito centrami nachádza, tým je inteligencia, či nadanie jedinca vyššia. Tu je potrebné uviesť, že do veku 5 rokov sa v mozgu vytvorí až 50% synapsií, do veku 7 rokov – 75% synapsií a do veku 12 rokov až 95% synapsií. Vo veku 24 rokov máme vytvorených 98% neurónových spojení tvoriacich tzv. neurónovú sieť. Z uvedených

faktov vyplýva priama súvislosť medzi cieľenou stimuláciou mozgu v rannom veku a schopnosťami a zručnosťami jedinca v dospelosti.

V súčasnosti vnímame u detí nastupujúcich do primárneho školského systému preukázateľne sa zvyšujúci počet rôznorodých porúch správania, ako je hyperaktivita, dislexia, disgrafia a pod. Príčinu identifikujeme v nedostatočnej stimulácii kortexu v rannom veku. Približne 80% európskych domácností má televízor, pred ktorý rodičia „odkladajú“ svoje deti častokrát aj na niekoľko hodín denne. Videohry pútajúce detskú pozornosť už od troch rokov života či nedostatok aktivít rozvíjajúcich jemnú motoriku. Množstvo ďalších konvenčných trendov ochudobňuje deti v najútlejšom veku o drahocenné podnety z prirodzeného prostredia, ako aj z interakcie s rodičmi či rovesníkmi. Mozog dieťaťa reaguje na nedostatok podnetov vytváraním nedostatočného počtu synapsií. Kľčovitá poloha prstov pri videohrách či stabilná vzdialenosť monitora sledovanej videohry či televízora znižuje schopnosti akomodácie oka, ako aj mieru pohyblivosti prstov na rukách.

Kladíme si otázku, v čom je výchovno-vzdelávací systém Juhovýchodnej Ázie iný, vzhľadom na neustále stúpajúcu úroveň výsledkov schopností a zručností tamojších mladých ľudí? Tréning abstraktného myslenia u detí od troch rokov života je jedným z kľúčov k výnimočným intelligenčným zručnostiam v dospelosti. V Juhovýchodnej Ázii sa deti učia abstraktne myslieť už v útlom veku. Napríklad písanie či skôr kreslenie čínskych znakov začínajú už v troch rokoch života. Prečo je to dôležité? Symboly, ktoré čínske písmo predstavuje, v mozgu dieťaťa vytvárajú predstavy obrazov, ktoré by sme európskym jazykom museli opisovať spravidla niekoľkými vetami. Tu je potrebné si uvedomiť, že jedine imaginatívny obraz môže realitu postihovať celistvo, v kontexte súvislostí sledovanej skutočnosti. Zároveň je takýto obraz v rozpore s tradičným lineárnym prístupom, ktorý nie je pre ľudský mozog prirodzený.

Metodika NTC sa uplatňuje v troch úrovniach aplikácie tak, aby bol detský mozog v rámci navrhnutých aktivít stimulovaný už v útlom veku pohybovými aktivitami, klasifikáciou pojmov, ako aj tréningom vytvárania asociácií.

Vzhľadom na skutočnosť, že Metodika NTC je v súčasnosti aplikovaná už v 14 krajinách, Strom života má ambíciu predstaviť jej východiská čo najširšiemu spektru predškolských pedagógov z celého Slovenska. S týmto cieľom bude v septembri roku 2013 vydaná slovenská verzia úvodnej publikácie od Dr. Rajoviča „IQ dieťaťa – zodpovednosť rodičov“. Zároveň prostredníctvom pripravovaného pedagogického experimentu vo vybraných škôlkach sa pokúsime preukázať využiteľnosť Metodiky NTC v Slovenských podmienkach a na základe jeho výsledkov ju implementovať do praxe predprimárneho vzdelávania. Z tohto dôvodu sme naplánovali sériu prednášok s pánom Dr. Rajovičom ktorá sa uskutoční koncom roka 2013 na rôznych miestach Slovenska.

Literatúra

ALONSO-NANCLARES, L. - GONZALEZ-SORIANO, J. - RODRIGUEZ, J. R. - DEFELIPE, J. 2008. *Gender differences in human cortical synaptic density*. Proc Natl Acad Sci U S A. 105(38):14615-9.

RAJOVIĆ, R. 2009. *IQ deteta- briga roditelja, predškolski uzrast. Prvi deo*. Novi Sad: Abeceda, 2009. ISBN 978-86-88125-00-0.

Kontaktné údaje

Mgr. Miloš Vincík, PhD.

Strom života – pobočka Banská Bystrica

Lazovná 17

974 01 Banská Bystrica

E-mail: vincik@stromzivota.sk

Záver

*„Svet okolo nás je plný nádherných prírodných javov,
nad ktorými žasne rozum a srdce pookreje – ak ich
dokážeme vidieť.“
A. Einstein*

„Príroda je oproti nám vo výhode, môže existovať bez nás, ale my bez nej nie.“ Je náročné deťom predškolského veku vysvetliť pojem environmentálna udržateľnosť. Ideálny spôsob vysvetlenia by si mala nájsť každá učiteľka materskej školy sama. Aj citátom z úvodných riadkov si môžeme napomôcť ako priblížiť deťom spomínanú problematiku. Konkrétne možnosti, námety a príklady sme si mohli vypočítať na konferencii v podobe príspevkov, ktoré prezentovali a dokumentovali environmentálnu udržateľnosť a jej možnosť aplikácie v materských školách. Uverejnené príspevky sú aktuálne spracované a viažu sa k cieľovému zameraniu konferencie.

Výsledky svetového projektu Part 3 Intergenerational Dialogues for ESD budú prezentované v dňoch 9. – 13. 7. 2013 na svetovom kongrese OMEP v Šanghaji, kde SV OMEP malo svoje zastúpenie.

Z konferencie vyplývajú tieto závery:

1. Zriadiť, vytvoriť hrové centrá a kútiky prírody v zmysle environmentálnej profilácie školy.
2. Zabezpečiť v spolupráci so zriaďovateľom materiálno-technické vybavenie prírodovedných centier a doplnenie školského areálu zeleňou.
3. Vytvoriť priestor pre zriadenie školského pozemku / záhradky na priamu činnosť detí.
4. Vytvoriť podmienky / zabezpečiť individuálne a kontinuálne vzdelávanie učiteľov v oblasti environmentálnej výchovy a zabezpečiť doplnenie učiteľskej knižnice environmentálnou literatúrou.
5. Podporiť spoluprácu rodiny a materskej školy pri realizácii aktivít a projektov s environmentálnou problematikou.
6. Prehodnotiť limitujúce predpisy, ktoré obmedzujú či priamo zakazujú konzumáciu dopestovanej zeleniny a ovocia na školskom pozemku, konzumáciu ovocia a zeleniny prinesených rodičmi, prípravu jedál a ochutnávok,
7. Zapojiť sa do pokračovania svetového projektu.

Monika Miňová
editorka

Poznámky:

Poznámky:

Poznámky:

Poznámky:

Názov: Environmentálna udržateľnosť v predprimárnom
vzdelávaní

Editor: PaedDr. Monika Miňová, PhD.

Recenzenti: prof. PhD. Milan Portik, PhD.
doc. RNDr. Renáta Bernátová, PhD.

Vydavateľ: Prešovská univerzita v Prešove, Pedagogická fakulta
Slovenský výbor Svetovej organizácie pre predškolskú
výchovu

Sadzba, návrh
obálky a tlač: Rokus, s.r.o., www.rokus.sk

Náklad: 200 ks
Rozsah: 128 str.
Formát: A5
Vydanie: 1. vydanie
Rok vydania: 2013
Zborník zadaný do tlače v decembri 2013.

ISBN 978-80-555-0876-4

EAN 9788055508764

ENVIRONMENTÁLNA UDRŽATEĽNOSŤ
V
EDPRIMÁRNYM VZDELÁVANÍ

ENVIRONMENTÁLNA UDRŽATEĽNOSŤ
V
EDPRIMÁRNYM VZDELÁVANÍ

ISBN 978-80-555-0876-4

9 788055 150876 >